

มรดกวัฒนธรรมไทยใหญ่ในชุมชนบ้านปางหมู

จากการศึกษาถึงสภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เพื่อที่จะทราบถึงพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน โครงสร้างทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์ การแจกแบบสอบถาม โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาทำการวิเคราะห์ถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในพื้นที่ชุมชน ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม และมรดกทางวัฒนธรรมเป็นนามธรรม รวมทั้งกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีองค์กรชุมชนดั้งเดิมเป็นกลไกและบทบาทสำคัญในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ เพื่อทราบถึงแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไปในอนาคต

5.1 พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

จากการศึกษาพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ที่ได้จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน และการศึกษาค้นคว้าเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ได้แบ่งการตั้งถิ่นฐานออกเป็น 3 ยุค (กรมศิลปกร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2542 :15-26) ดังนี้

- 1) ยุคที่ 1 การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ตั้งแต่ พ.ศ.2374 – 2483
- 2) ยุคที่ 2 การตั้งถิ่นฐานผู้คนในชุมชน ในช่วง พ.ศ.2484 – 2488
- 3) ยุคที่ 3 การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนตั้งแต่ที่ พ.ศ.2498 – ปัจจุบัน

5.1.1 ยุคที่ 1 การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ตั้งแต่ พ.ศ.2374 – 2483

เหตุการณ์สำคัญ (รูปที่5.1) จากประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ.2374 ตรงกับสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้ามโหตรประเทศราชาธิบดี (พระยาเชียงใหม่มหาวงศ์) ได้เดินทางมาหาเจ้าแก้วเมืองมา ออกมาจับช้างป่าเพื่อนำเอาไปไว้ใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมาได้เดินทางมาทางเมืองปาย โดยเลียบตามฝั่งแม่น้ำปายลงมาทางใต้ จนพบพื้นที่ราบป่าโปร่งแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำปาย เป็นบริเวณพื้นที่ที่มีหมูปามาทากินเป็นจำนวนมาก เห็นว่ามีทำเลที่เหมาะสมที่จะตั้งเป็นบ้านเมือง จึงหยุดไพร่พลแล้วรวบรวมชาวบ้านที่เป็นไทยใหญ่ที่อยู่กระจัด

กระจายมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน แล้วแต่งตั้งชาวไทยใหญ่ชื่อ พะกำหม่อง เป็นหัวหน้าปกครองหมู่บ้าน จากนั้นตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านโปงหมู ต่อมาเพี้ยนเป็น ป้างหมู หรือปางหมู ในการเลือกพื้นที่เพื่อตั้งถิ่นฐานของพะกำหม่องนั้นได้พิจารณาจากความเหมาะสมในลักษณะสภาพแวดล้อมที่เป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา ทางด้านทิศตะวันตกแม่น้ำปายไหลผ่าน

ลักษณะทางกายภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู (จอละ สุรินทร์ , สัมภาษณ์, 4 พฤศจิกายน 2552) ได้กล่าวถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ (แผนที่ 5.1) ดังนี้

- เสาใจบ้าน ในการก่อสร้างชุมชนมีการปักเสาใจบ้านตรงบริเวณกลางพื้นที่หมู่บ้าน เพื่อเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงการจะตั้งชุมชน ความเป็นศูนย์กลางของชุมชน เมื่อตั้งชุมชนเสร็จก็จะมีพิธีเฉลิมฉลองถึง 7 วัน 7 คืน โดยนิมนต์พระมาสวดมนต์ให้ศีลให้พร ณ. ใจกลางชุมชน เพื่อความเป็นสิริมงคล (ในอดีตเสาใจบ้านจะตั้งอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ข้างวัดคู่กับหอเจ้าเมือง)

- หอเจ้าเมือง หรือ “หอเจ้าเมือง” ตั้งอยู่บริเวณตรงกลางชุมชนคู่กับเสาใจบ้าน บริเวณด้านหลังวัดปางหมู (ในอดีตตั้งอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ข้างวัดปางหมู ที่ย้ายเนื่องจากมีการลงทรงและเจ้าเมืองต้องการย้ายมาอยู่ตรงกลางชุมชน) ซึ่งบริเวณที่ตั้งหอเจ้าเมืองนั้นจะมีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมให้ร่มเงา หอเจ้าเมืองนั้นเป็นสถานที่สิงสถิตของผีบรรพบุรุษที่ได้สร้างชุมชนขึ้น คอยดูแลสารทุกข์สุกดิบของผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข และสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีของผู้คนในชุมชน ในหนึ่งปีจะมีพิธีทำบุญหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี หรือ “วานปะลิก” ปีละหนึ่งครั้งหลังเทศกาลสงกรานต์ หรือ “ขึ้นจอบปีใหม่” โดยจะเลือกการทำบุญเป็นวันพฤหัสบดี เนื่องจากคนไทยใหญ่ถือว่าเป็นวันครูเหมาะแก่การทำบุญใหญ่ เป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษที่ได้ก่อตั้งชุมชนขึ้น และในหนึ่งปีจะมีพิธีชอมา หรือ “กันตอ” เจ้าเมืองเป็นประจำต่อเนื่องทุกปี

- วัดปางหมู หรือ “จองปางหมู” ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของตัวบ้าน เป็นการแสดงออกถึงความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนไทยใหญ่ ที่มีความเชื่อและเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก หลังจากการก่อสร้างชุมชนเสร็จจะต้องมีพื้นที่สำหรับในการทำกิจกรรมพระสงฆ์ “เจ้าบุญ” (มงคล ชูวงศ์ , สัมภาษณ์, 4 พฤศจิกายน 2552) และมีสถานที่สำหรับผู้คนในชุมชนได้มาปฏิบัติธรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นพื้นที่สำหรับจัดงานประเพณีภายในพื้นที่ชุมชนตลอดทั้งปี

- พระธาตุปางหมู หรือ “จองปายหล่อย” ตั้งอยู่บนดอยทางด้านทิศเหนือของชุมชน เป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของผู้คนในชุมชน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่บรรจ

สารวิกริธาตุให้ผู้คนในชุมชนได้เข้ามากราบไหว้ สร้างขึ้นพร้อมกับการก่อสร้างชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

- วัดท้ายหมู่บ้าน หรือ “จองตง” เป็นวัดประจำชุมชนอีกแห่งที่ได้ก่อสร้างขึ้นมาพร้อมกับวัดปางหมู โดยไม่มีพระจำวัด แต่เป็นที่สำหรับเรียนหนังสือของเด็กผู้ชายในชุมชนในการศึกษาเล่าเรียน มีพรสงฆ์จากวัดปางหมูมาคอยสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันสอนวิชาความรู้

- ป่าช้า ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เนื่องจากในอดีตพื้นที่บริเวณตรงนี้เป็นป่ารกทึบห่างไกลจากบริเวณชุมชน คนไทยใหญ่จะไม่นอนหันหัวไปทางทิศเหนือ เพราะเชื่อว่าเป็นทิศเดียวกับคนตาย

- ลักษณะกลุ่มบ้าน การตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกจะมีการเกาะตัวไปตามลำน้ำปาย เนื่องจากแม่น้ำปายเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่สามารถคมนาคมทางแพจากปางหมูเข้าสู่พม่า ในอดีตบริเวณบ้านปางหมูจะมีการล่องซุงจากพม่ามาขึ้นที่บ้านปางหมู กลุ่มบ้านจะเกาะตัวไปตามริมแม่น้ำปายเป็นกลุ่ม 4-5 ครัวเรือน ภายในบริเวณพื้นที่เดียวกัน บ้านแต่ละหลังจะตั้งอยู่ใกล้กับริมถนน เพื่อความสะดวกในการเข้า-ออก และมีลานบ้านสำหรับทำประโยชน์ เช่น การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ลักษณะของตัวบ้านจะสร้างตามแนวขวางดวงตะวัน เพื่อรับแสงแดดอย่างเต็มที่ หลีกเหลี่ยงลมหนาว ลักษณะและรูปแบบของตัวเรือนจะเป็นเรือนไม้ที่มุงด้วยไม้ไผ่หลังคาใบพวงไต้ดูโค้งไว้เก็บของ เลี้ยงสัตว์ พักผ่อน หรือทำงานบ้าน ด้านบนตัวเรือนใช้พักอาศัยแยกพื้นที่เป็นชานหน้าบ้าน ครัว ห้องนอน หลังคาทรงจั่วสูง ถึงชายคามีกนกคลุมระเบียงทางขึ้น หลังคาคลุมชานทั้งด้านหน้าและด้านหลัง บนชานมีอยู่ฉาง หรือ “เยข้าว” บางหลังก็อยู่ติดกับครัวเรือน ส่วนรั้วบ้านจะเป็นรั้วไม้ระแนงหรือไม้ไผ่ บางบ้านก็เป็นรั้วต้นไม้ (พระครูอนุกตสังขมิจ. สัมภาษณ์ , 6 ธันวาคม 2552)

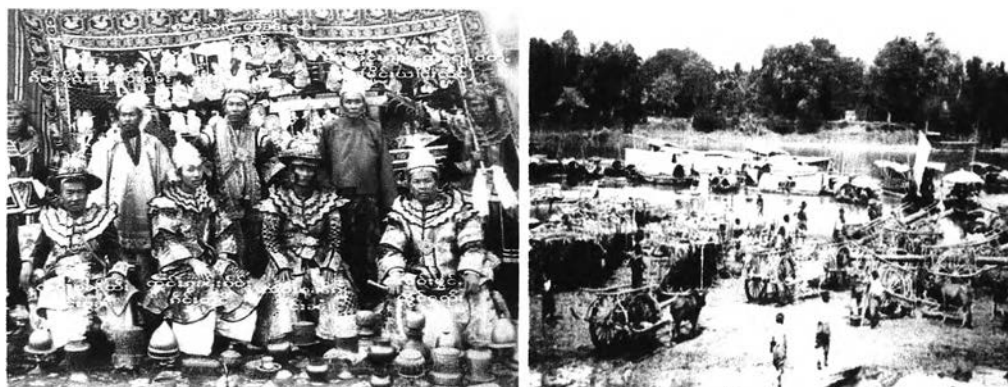
- ถนนภายในชุมชน จะมีลักษณะเป็นทางเดินสำหรับผู้คนในชุมชนเดินเท้า และล้อเกวียนวิ่งเท่านั้น ในทุกหลังคาเรือนจะมีล้อเกวียน หรือ “จั่วล้อ” เพื่อใช้สำหรับบรรทุกพืชผลทางการเกษตรจากบริเวณท่าเรือข้ามแม่น้ำปายเข้ามาภายในพื้นที่ชุมชน

นอกจากนี้ การเดินทางออกนอกหมู่บ้านไปยังอำเภอปายจะใช้เวลาในการเดินทาง 2 คืน 3 วัน ผ่านบ้านสุริยะ อำเภอปางมะผ้า และเข้าสู่อำเภอปาย ไปจังหวัดเชียงใหม่ใช้เวลา 10 วัน ผ่านอำเภอปางมะผ้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนการเดินทางไปประเทศพม่า (หัวเมือง-นางโคง-รางเคอ) 5 วัน ซึ่งการเดินทางไปเชียงใหม่จะลำบากมากกว่าเดินทางไปพม่า เพราะเส้นทางบกจะต้องขึ้นเขาลงห้วยนับไม่ถ้วน จึงต้องหยุดพักเป็นระยะ

- ทำเรือข้ามแม่น้ำปาย ในอดีตจะมีท่าเรือข้ามฟากบริเวณใกล้กับวัดท้ายชุมชน เพื่อให้ผู้คนในชุมชนได้ข้ามไปยังที่นาของตนและเดินทางไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านแม่สะงา บ้านหมอกจำแป่ และคอยบรรทุกพืชผลทางการเกษตรของผู้คนในชุมชน โดยผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกำนัน “ปู่แค้น” จะเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบเรื่องเรือข้ามฟาก การเดินทางจะคิดเที่ยวละ 25 สตางค์ หรือหลังคาเรือนละ 1 ควาย (28ลิตร) ถ้าเป็นหมูจะคิดตัวละ 3 บาท (ผล สุธาเวชช์, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2552)

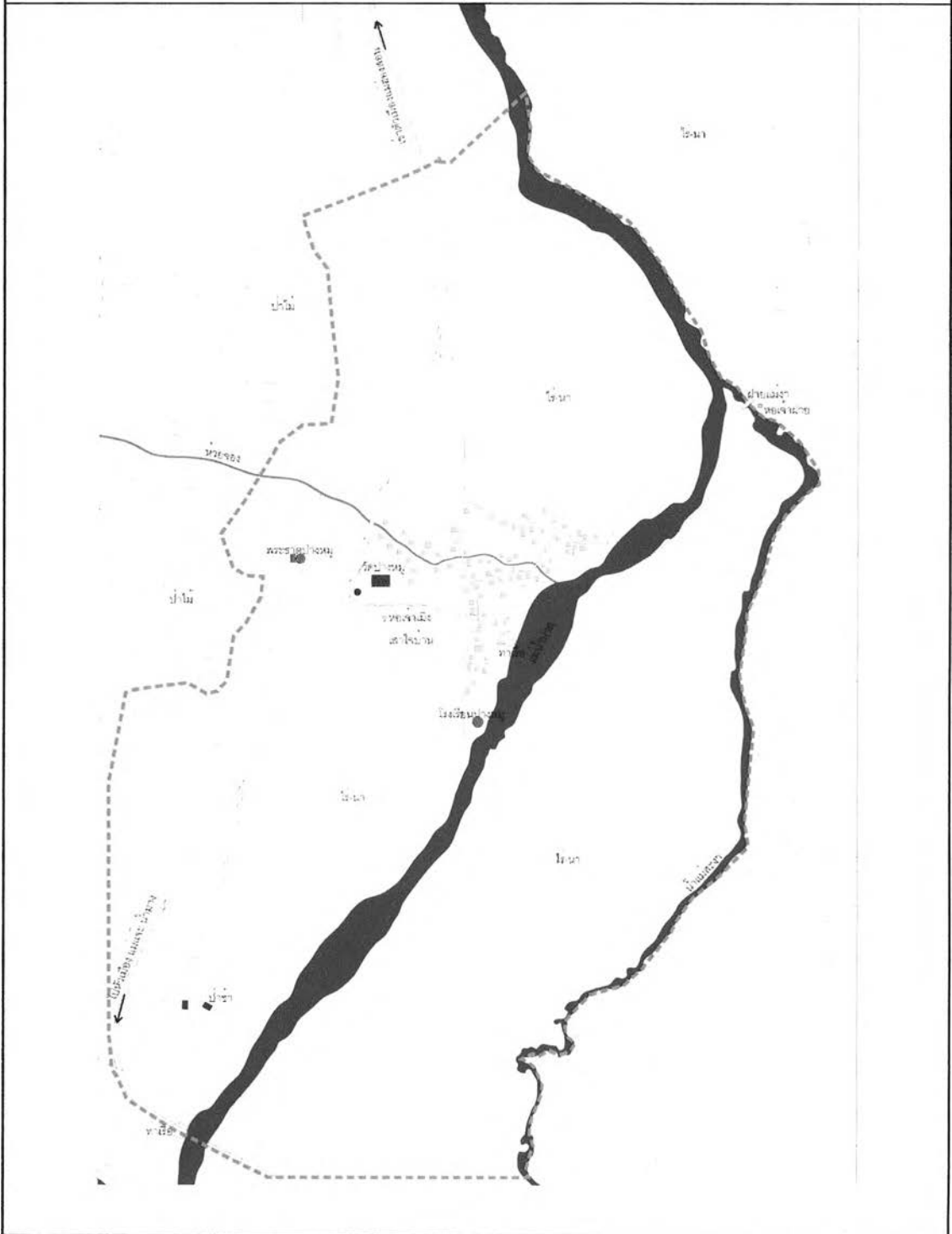
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม : ลักษณะทางเศรษฐกิจจะมีลักษณะเป็นแบบพึ่งพาตัวเอง การเพาะปลูกจะเป็นไปเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ใครขาดเหลืออะไรก็จะแลกเปลี่ยนกัน ส่วนของหายากเช่น เกลือ กะปิ น้ำมันก๊าด ไม้ซี้ด ผ้า ตะเกียง ฯลฯ จะซื้อจากพ่อค้าวัวต่างที่ค้าขายระหว่างเชียงใหม่และพม่า และเดินทางผ่านหมู่บ้านนานๆ ครั้ง การประกอบอาชีพในช่วงนี้ คือ การทำเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ

การจัดระเบียบชุมชนในสมัยนี้จะมีผู้นำชุมชน : คือ เจ้าเมืองปางหมู พระสงฆ์ และคหบดี ซึ่งเจ้าเมืองจะปกครองหมู่บ้านอย่างเข้มงวด ชาวบ้านจะรวมตัวกันจะต้องรวมตัวอย่างเข้มแข็ง หากเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินจะได้รวบรวมผู้คนหรือลงโทษผู้ที่กระทำผิด ในด้านการศึกษาผู้ชายจะได้บวชเรียนที่วัดท้ายชุมชน หรือหากใครมีฐานะดีก็จะส่งลูกหลานไปศึกษาที่พม่า เพราะระบบการศึกษาของพม่าที่อยู่ในการปกครองของอังกฤษก้าวหน้ากว่าไทย ส่วนผู้หญิงมักจะไม่ได้เรียนหนังสือ



รูปที่ 5.1 แสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ยุคที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ.2374 – 2483

แผนที่ 5.1 แสดงพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานยุคที่ 1 ของผู้คนในชุมชน ตั้งแต่ พ.ศ.2374 – 2483



	สัญลักษณ์ : <ul style="list-style-type: none"> ขอบเขตพื้นที่ศึกษา แม่น้ำลำน้ำและน้ำแม่สะลา หอระฆัง ลำน้ำแม่สะลา จุดป่ายวตอ (พระธาตุป่าหนุม) จุดป่าหนุม (วัดป่าหนุม) จุดมด (วัดราษฎร์ชุมชน) ทานีชามฟ้าก หอเจ้าเมือง-ศาลาโขน หอเจ้าฝ่าย บ้านเรือนผู้คนในชุมชน ป่าช้า 		
	ทิศ 	มาตราส่วน : 	ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ ที่มา : จากการวิเคราะห์พื้นที่ชุมชน

5.1.2 ยุคที่ 2 การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนในช่วง พ.ศ.2484 – 2488 (รูปที่5.2)

เหตุการณ์สำคัญ : ในปี พ.ศ.2484 ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น ทหารญี่ปุ่นได้เดินทัพผ่านประเทศไทยไปสหภาพพม่า เข้ามาในประเทศไทยโดยผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู และในปี พ.ศ.2486 กองทัพญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งทัพและสร้างถนนสายแรกให้แก่แม่ฮ่องสอนเพื่อไปยังพม่า เส้นทางบริเวณนี้จะตัดเข้าสู่พม่าบนสันดอยดอยน้ำพองและบรรจบกับเส้นทางในพม่าที่สร้างมาจากหัวเมือง แม่แจ๊ะ น้ำมาง ถือเป็นแนวถนนหมายเลข 1095 ในปัจจุบัน และภายหลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามได้ดอยทัพเข้ามาแม่ฮ่องสอน และได้ทยอยเข้ามาตั้งค่ายบริเวณชุมชนบ้านปางหมู โดยอยู่บริเวณค่าย ตชด.336 และบริเวณวัดปางหมู เป็นที่พักเรียงเป็นแถวเหยียดยาวอยู่รวมกันเป็นกลุ่มละ 1-2 คับ แล้วได้ทยอยเดินทางออกไป สลับสับเปลี่ยนกับทหารกลุ่มใหม่เข้ามาเรื่อยๆ และได้ทำการฝังศพทหารที่ตายเป็นหลุมใหญ่รวมกันที่ค่าย ตชด.336 และมีศพทหารฝังไว้ที่บริเวณริเวอร์ปายริสอร์ท ซึ่งในอดีตเป็นบริเวณท้องนา ทหารที่เข้ามาตั้งค่ายก็จะเข้ามาซื้อของภายในชุมชน

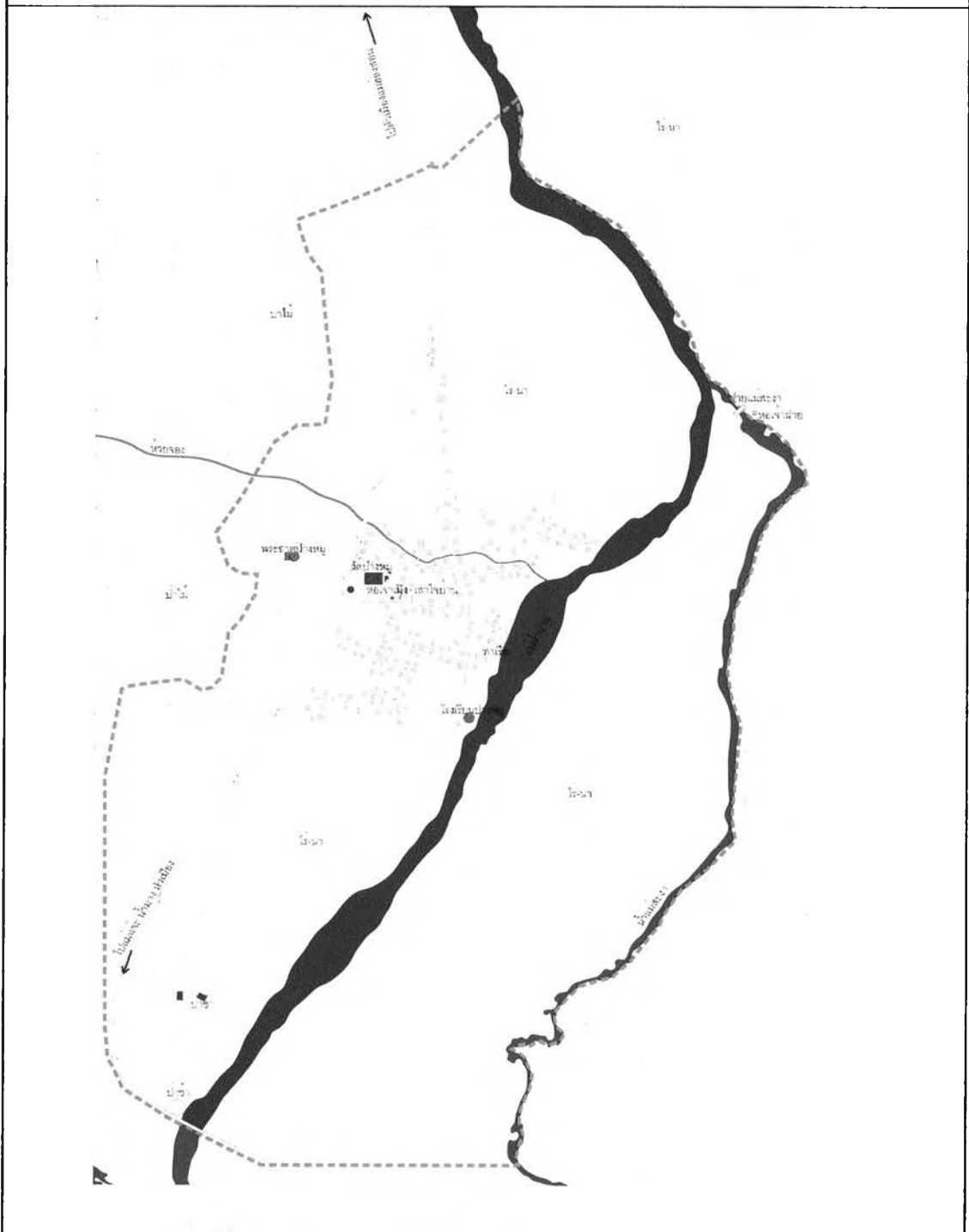
ลักษณะทางกายภาพ : ลักษณะของชุมชนมีการขยายตัวและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมภายในพื้นที่ชุมชน (แผนที่ 5.2) คือ ลักษณะของกลุ่มบ้านมีจำนวนมากขึ้น เริ่มถอยห่างจากริมฝั่งแม่น้ำปายขึ้นมาทางวัดปางหมูเป็นผลมาจากจำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มมากขึ้นและผู้คนจากพม่าเข้ามาค้าขายได้มาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น (ผล สุธาเวชย์, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2552) โครงสร้างทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนี้




- เสาเฝ้าบ้านและหอเจ้าเมือง ได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมคือบริเวณข้างวัดปางหมู มาอยู่บริเวณท้ายวัดปางหมู เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งเดิมไม่ได้อยู่บริเวณพื้นที่ตรงกลางหมู่บ้าน เมื่อมีการลงทรงเจ้าเมืองต้องการให้ย้ายมาอยู่กลางบ้าน จึงต้องย้ายให้มาอยู่ตรงกลางชุมชนบริเวณต้นไม้ใหญ่ด้านท้ายวัดปางหมู (ปวง วิทย์วิทย์ชัยกุล , สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2552)

- วัดปางหมู หรือ “จองปางหมู” ยังคงตั้งอยู่ในตำแหน่งเดิม แต่มีการตัดถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1095 ผ่านบริเวณด้านหลังวัด แยกวัดปางหมูกับพระธาตุปางหมู ออกจากกันเป็น 2 ส่วน และมีการบูรณะพระธาตุปางหมู หรือ “จองปายหล่อย” (จอละ สุรินทร์, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2552)

- สะพานข้ามน้ำปาย เมื่อมีการตัดถนนผ่านพื้นที่ชุมชนได้มีการสร้างสะพานขึ้น แต่สะพานที่ทอดผ่านจากชุมชนเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมก็ยังมีลักษณะเป็นสะพานไม้เหมือนแต่เดิมเรือข้ามฟากได้สูญหายไปเนื่องจากผู้คนนำสินค้าออกมาทางล้อเกวียน

แผนที่ 5.2 แสดงพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ.2484-2488



	สัญลักษณ์ :		เขตเมืองของอังกฤษ เขตเมืองของฝรั่งเศส เขตเมืองของอเมริกา เขตเมืองของจีน เขตเมืองของอินเดีย เขตเมืองของออสเตรเลีย เขตเมืองของนิวซีแลนด์ เขตเมืองของแคนาดา เขตเมืองของสหรัฐอเมริกา เขตเมืองของสหภาพโซเวียต	จุดก่อเหตุ (พระธาตุพนม) จุดวางระเบิด (วัดโพธิ์) จุดเผา (วัดโพธิ์) บ้านเรือนที่ถูกเผา บ้านเรือนที่ถูกทิ้งระเบิด บ้านเรือนที่ถูกทิ้งระเบิด	บ้านเรือนที่ถูกเผา บ้านเรือนที่ถูกทิ้งระเบิด บ้านเรือนที่ถูกทิ้งระเบิด
	ทิศ 	มาตราส่วน : 	ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ ที่มา : จากการวิเคราะห์พื้นที่ชุมชน		

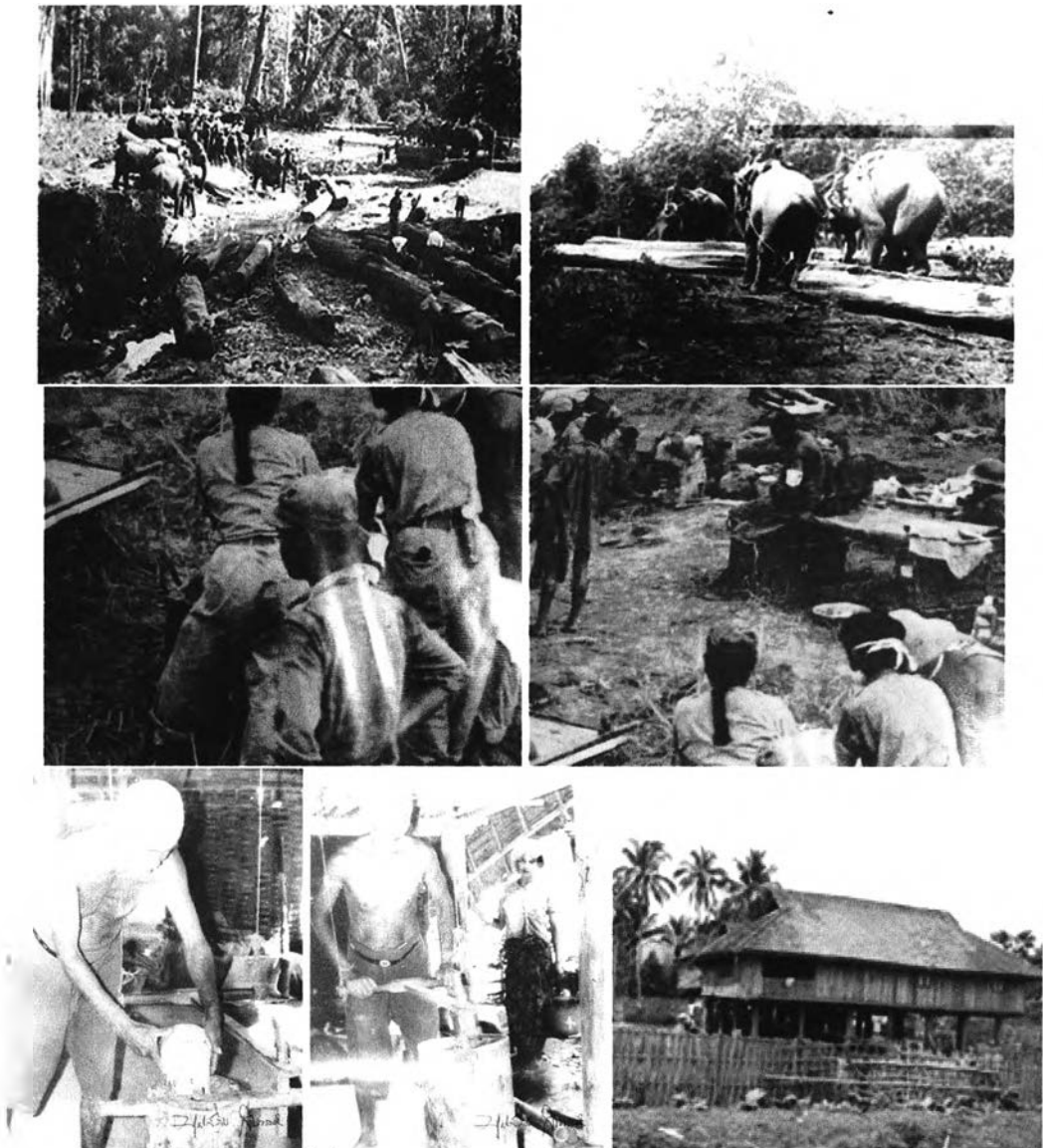
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม : อาชีพที่สำคัญของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน ยังคงเป็นอาชีพเกษตรกรรม และเป็นการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน ส่วนลักษณะทางสังคมไม่แตกต่างจากเดิม พระสงฆ์จะเป็นผู้นำชุมชน หัวหน้าชุมชนยังคงเป็นกำนันอยู่ ทางด้านการศึกษา มีการก่อสร้างโรงเรียนบ้านปางหมูขึ้น

- กลุ่มบ้านมีจำนวนบ้านมากขึ้นและหนาแน่นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น กลุ่มบ้านจะเกาะตัวไปตามแนวถนนมีการแบ่งปันพื้นที่ให้กับลูกหลาน เพื่อสร้างบ้านในบริเวณพื้นที่เดิม ขณะเดียวกันก็มีการปลูกบ้านใหม่ตามพื้นที่ว่างในชุมชน ลักษณะตัวบ้านยังไม่เปลี่ยนแปลง คือ ขานแต่ละหลังจะตั้งเกาะตัวอยู่ริมถนนเพื่อความสะดวกในการเข้าออกลานบ้าน หรือ “ช่วงบ้าน” ใช้ทำประโยชน์อื่นๆ เช่น การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ลักษณะของตัวบ้านยังคงสร้างเอาแนวยาว ขวางดวงตะวัน เพื่อรับแสงแดดอย่างเต็มที่ และหลีกเลี่ยงลมหนาว ลักษณะของบ้านแต่ละหลัง เป็นเรือนไม้มุงด้วยใบพวง “ใบตองตั้ง”

- ถนนภายในชุมชน ยังคงเป็นถนนดินลูกรัง สำหรับผู้คนในพื้นที่ชุมชนเดินเท้าและล้อเกวียน ขนพืชผลทางการเกษตรจากที่นาเข้ามาเก็บบริเวณตัวบ้าน ถึงแม้จะมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ตัดผ่านพื้นที่ชุมชน ผู้คนในพื้นที่ชุมชนก็ยังไม่นิยมมาใช้ การเดินทางด้วยรถยนต์ในสมัยนี้จึงไม่มาก และต้องมีความจำเป็นจริงๆ ส่วนมากการเดินทางไปในระยะใกล้ๆ ระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงจะใช้การเดินทางเท้ามากกว่า และถนนภายในชุมชนก็เพิ่มมากขึ้นตามการขยายตัวของกลุ่มบ้าน

ลักษณะเศรษฐกิจ - สังคม : อาชีพที่สำคัญของผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคง เป็นอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ ผู้คนที่อาศัยอยู่บ้านรักไทยจะนิยมนำของป่าและสัตว์ป่ามาแลกข้าวเปลือก นอกจากนี้ผู้คนในชุมชนในทุกครัวเรือนจะนิยมถั่วเหลืองมาทำเป็นถั่วเน่าแผ่น หรือ “ถั่วเน่าเคียบ” เพื่อใช้ประกอบอาหาร และอีदन้ำมันงา เพื่อใช้ประกอบอาหารและเป็นยารักษาโรค (ศรีพรรณ เกตุรา, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2552) การอีदन้ำมันงานั้น จะเป็นการอีदन้ำมันงาด้วยแรงงานคน และโค กระบือ ในทุกหลังคาเรือนจะมีครกอีदन้ำมันงา

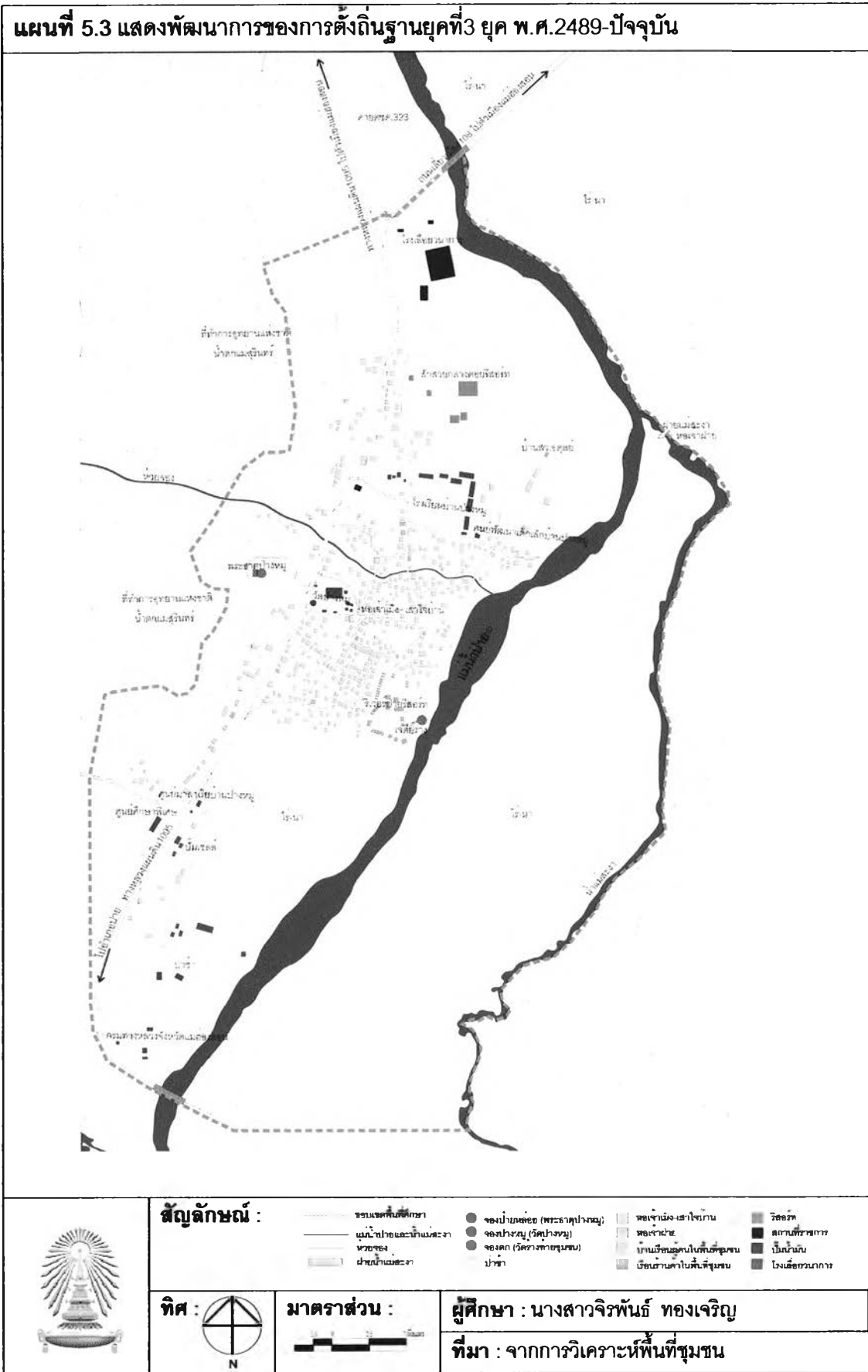
ส่วนลักษณะทางสังคมก็ไม่แตกต่างจากยุคแรก คือ มีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนและกำนัน เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปกครองดูแลผู้คนในพื้นที่ชุมชน สำหรับในด้านการศึกษาได้มีการก่อสร้างโรงเรียนบ้านปางหมูขึ้นแทนวัดท้ายชุมชน เนื่องจากมีเด็กที่ไปเรียนหนังสือตกน้ำป่วยเสียชีวิตหลายคน ซึ่งมีการก่อสร้างโรงเรียนบ้านปางหมู ทางด้านทิศใต้ของชุมชนเด็กชายและเด็กหญิงได้เรียนหนังสือเหมือนๆ กันส่วนใหญ่จะจบการศึกษาแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่จะเลิกเรียนเพื่อช่วยพ่อ-แม่ทำงานต่อไป (มงคล ชูวงศ์, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2552)



รูปที่ 5.2 การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนยุคที่2 ในช่วง พ.ศ.2484 - 2488

5.1.3ยุคที่ 3 การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ.2488 –ปัจจุบัน(รูปที่5.3)

เหตุการณ์สำคัญ : ในปีพ.ศ. 2506 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ได้เร่งรัดให้มีการพัฒนาถนนภายในประเทศซึ่งมีการตัดถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชน เข้าสู่อำเภอปางมะผ้า อำเภอปาย เพื่อเข้าสู่จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มแรกเป็นถนนลูกรัง แต่ก็ได้มีการปรับปรุงเรื่อยมา จนกลายเป็นถนนลาดยางตลอดสาย พ.ศ.2520 ทำให้การคมนาคมสามารถเข้าสู่พื้นที่ชุมชนสะดวกสบายขึ้น และต่อมาเมื่อปลายปี พ.ศ.2545 ได้มีการตัดถนนสายเลี่ยงเมืองหมายเลข 108 เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งสาย ซึ่งได้ตัดผ่านพื้นที่ชุมชนทางด้านทิศใต้ และตัดผ่านพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน(ผล สุธาเวชย์, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2552)



ลักษณะทางกายภาพ : การเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่เกิดขึ้นมาในยุคนี้ เนื่องจากมีพัฒนาด้านการคมนาคม ซึ่งมีการเปิดพื้นที่เพื่ออยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ดังนี้

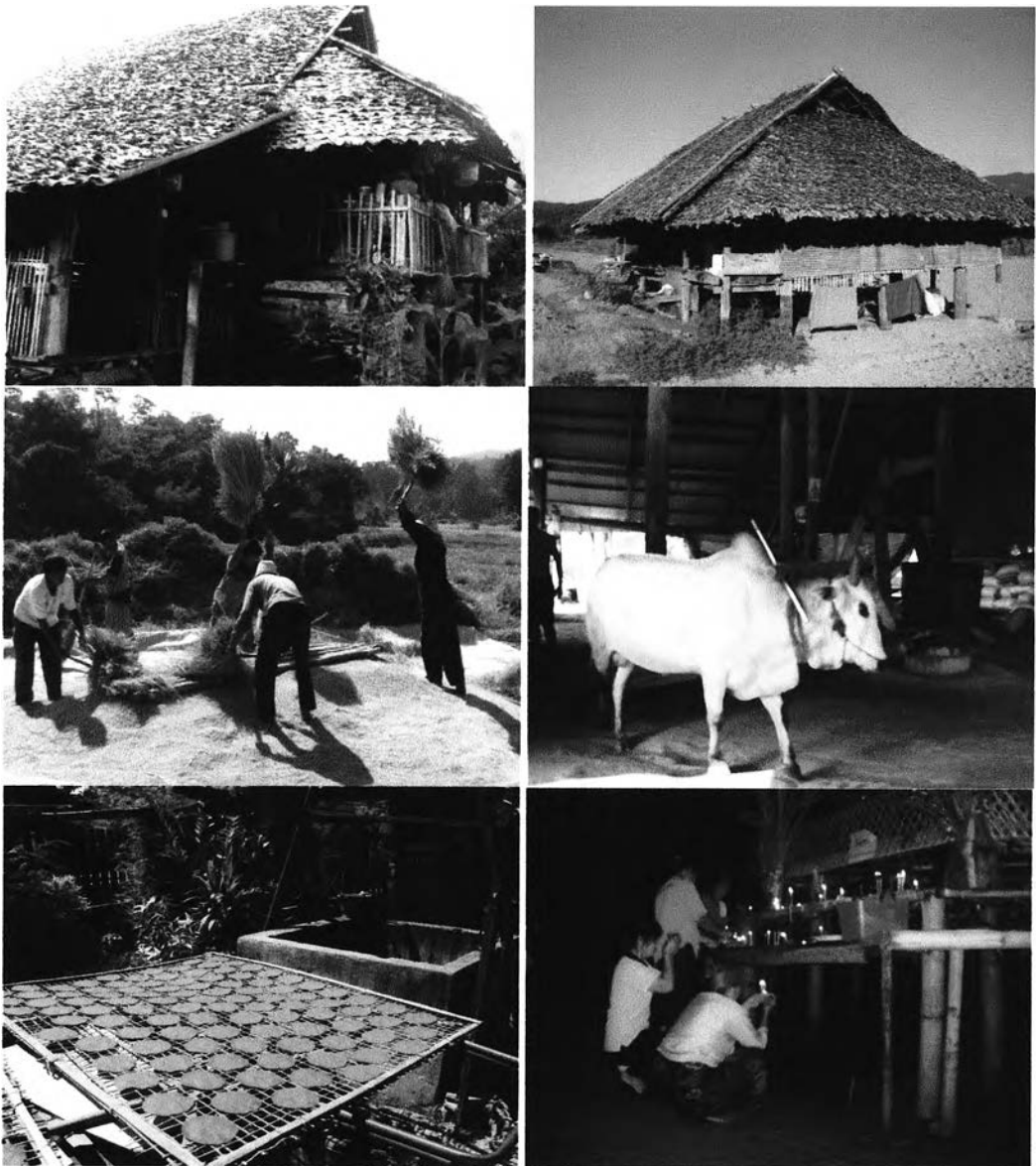
- การขยายตัวของกลุ่มบ้าน การขยายตัวของกลุ่มบ้านที่เพิ่มมากขึ้นจากบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปายได้ขยับขึ้นมาจนถึงริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 บ้านเรือนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ลักษณะของกลุ่มบ้านภายในพื้นที่ชุมชนยังคงเกาะติดไปตามถนนมีการสร้างบ้านของลูกหลานในครอบครัวบ้านเดิมบนพื้นที่ใหม่ ลักษณะและรูปร่างของตัวเรือนยังคงเดิมเป็นบ้านไทยใหญ่แบบอดีต ที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้ไผ่หลังคามุงใบพวง และบางส่วนก็ได้มีการปรับปรุงให้เป็นเรือนจั่วแฝด "เฮินโหลงสองสอง" ที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้ไผ่ได้ถูกสูงเพิ่มมากขึ้น

- ถนนภายในพื้นที่ชุมชน ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากถนนดินแดงเป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ เมื่อปี พ.ศ.2535 แต่ผู้คนยังใช้ล้อเกวียนในการขนสินค้าและพืชผลทางการเกษตรอยู่ และล้อเกวียนได้ถูกยกเลิกการใช้งานเมื่อปี พ.ศ.2545 (มงคล ชูวงศ์, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2552)

- สถานที่ราชการเข้ามาจัดตั้งภายในพื้นที่ชุมชน เพื่อให้บริการผู้คนที่อาศัยอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน ที่สำคัญ ได้แก่ โรงเรียนบ้านปางหมู สถานีอนามัยบ้านปางหมู ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปางหมู ศูนย์การเรียนรู้พิเศษประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

- มีรีสอร์ทตั้งขึ้นมาในพื้นที่ชุมชน โดยพื้นที่ตั้งรีสอร์ทนั้นเป็นนาของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนได้สร้างรีสอร์ทขึ้นมาเอง เพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของผู้คนต่างถิ่นที่นิยมเดินทางมาเที่ยวที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเพิ่มมากขึ้น ทำให้รถแล่นเข้าออกบริเวณพื้นที่ชุมชนมากขึ้นทำให้เกิดเสียงดังรบกวน (ศรีพรรณ เกยุรา, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2552)

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม : ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษารูปแบบการดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี พืชผลทางการเกษตรส่วนหนึ่งก็นำมาแปรรูปเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เพื่อรับประทานภายในครัวเรือน และที่เหลือก็จะนำไปจำหน่าย โดยอาศัยองค์ความรู้ดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษมาใช้ ทั้งการแปรรูปถั่วเน่าแผ่น ถั่วน้ำมันงา คั่วถั่วแปบหล่อแปบจ้อ แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้คนในชุมชนยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความ เป็นชุมชนไทยใหญ่ดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมา ซึ่งองค์การชุมชนดั้งเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนยังคงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนรูปแบบกิจกรรม และรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ในพื้นที่ชุมชน (จำนง สุธรรม, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2552)



รูปที่ 5.3 การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชน ยุคที่ 3 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2488 - ปัจจุบัน

ตารางที่ 5.1 สรุปพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

ประเด็น	ช่วงที่ 1 : ยุคแรกเริ่มของการตั้งถิ่นฐาน (พ.ศ.2374-2483)	ช่วงที่ 2 : ยุคการตั้งถิ่นฐานในชุมชน ในช่วง(พ.ศ.2484-2488)	ช่วงที่ 3 : ยุคการตั้งถิ่นฐานของผู้คนใน ชุมชนตั้งแต่ปี (พ.ศ.2489-ปัจจุบัน)
1. สภาพพื้นที่ชุมชนโดยรวม	- เกิดการอพยพของชุมชนไทยใหญ่จากรัฐฉาน ประเทศพม่าเข้ามาตั้งถิ่นฐาน บริเวณที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำปาย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน	- ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น และได้มีกองทัพญี่ปุ่นเข้ามาตั้งค่ายภายในพื้นที่ชุมชนและมีการตัดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ตัดผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชน	- หลังจากได้มีการตัดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชน ทำให้มีการคมนาคมเข้าสู่พื้นที่ชุมชน และภายหลังได้มีการปรับปรุงให้กลายเป็นถนนลาดยาง
2. ลักษณะทางกายภาพ	- มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่ชุมชน เกาะตัวตามริมลำน้ำปาย และมีลานบ้านสำหรับทำประโยชน์	- กลุ่มบ้านมีเพิ่มจำนวนมากขึ้น และถอยห่างจากริมฝั่งแม่น้ำปายขึ้นมาทางวัดปางหมู ซึ่งผู้คนจากพม่าเข้ามาค้าขายและได้มาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น	- ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต
3. การคมนาคม	- นิยมการเดินทางเท้าเป็นหลัก และเรือข้ามฟาก แต่ส่วนใหญ่จะนิยมใช้ล้อเกวียนเพื่อขนส่งพืชผลทางการเกษตรเป็นหลัก	- มีการตัดถนนผ่านพื้นที่ชุมชน จึงมีการสร้างสะพานขึ้น แต่เรือข้ามฟากได้สูญหาย จึงได้มีการกลับมาการใช้ล้อเกวียนเช่นเคย	- ต่อมาภายหลังได้มีการตัดถนนเลียบเมืองเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งสาย แต่เนื่องจากในปัจจุบันได้มีการติดต่อกันภายในชุมชน รถจักรยานจึงได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น

ที่มา : จากการสรุปพัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน

ตารางที่ 5. 2 สรุปพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู (ต่อ)

ประเด็น	ช่วงที่ 1 : ยุคแรกเริ่มของการตั้งถิ่นฐาน (พ.ศ.2374-2483)	ช่วงที่ 2 : ยุคการตั้งถิ่นฐานในชุมชน ในช่วง(พ.ศ.2484-2488)	ช่วงที่ 3 : ยุคการตั้งถิ่นฐานของผู้คนใน ชุมชนตั้งแต่ปี (พ.ศ.2489-ปัจจุบัน)
4.ลักษณะทางเศรษฐกิจ	- ทำการเกษตรเพื่อการยังชีพเป็นหลักโดยเฉพาะ การเพาะปลูกพืชเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน และ มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนภายในชุมชน ส่วนของหายากเช่น เกลือ กะปิ ไม้ขีด ฯลฯ จะซื้อ จากพ่อค้าต่าง	- ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนมากขึ้น	- ผู้คนในชุมชนยังคงรักษารูปแบบการ ดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่มีการ ปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี และมีการทำ อาชีพเสริม คือ อุตสาหกรรมในครัวเรือน เพื่อแปรรูปสินค้าทางการเกษตร
5. ลักษณะทางสังคม	- เนื่องจากเป็นชนชาติไทยใหญ่ทั้งหมดจึงมีความ เชื่อ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ที่เหมือนกัน	- ลักษณะทางสังคมไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาก นัก เนื่องจากผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงเป็น ชนชาติไทยใหญ่	- ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิมที่ สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต
6.วิถีชีวิต	- เป็นชุมชนที่พึ่งพิงลักษณะของภูมิประเทศ และ ภูมิอากาศ ที่เหมาะสมในการทำเกษตรสร้าง สังคมเกษตรกรรมที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพออยู่พอ กิน พึ่งพาอาศัยกัน	- วิถีชีวิตยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชน	- ยังคงรักษาวิถีการดำรงชีวิตแบบ เกษตรกรรมที่มีการเพาะปลูกพืชหมุนเวียน ตลอดทั้งปี และมีการทำอุตสาหกรรมใน ครัวเรือนเพื่อแปรรูปสินค้าทางการเกษตร
7.วัฒนธรรมประเพณี	- มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ อย่างเคร่งครัด ชาวบ้านมีความเคารพและศรัทธา ในพระพุทธศาสนา	- ยังคงเคร่งครัดในการประกอบพิธีกรรมทาง ศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม	- ในปัจจุบันชาวบ้านยังคงยึดถือ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ไทยใหญ่ดั้งเดิมเอาไว้

ที่มา : จากการสรุปพัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน

5.2 ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมโดยรอบพื้นที่ชุมชน

การศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู่นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมโดยรอบพื้นที่ชุมชน เนื่องจากลักษณะทางกายภาพมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชน ดังต่อไปนี้

5.2.1 รูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

จากการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู (แผนที่ 5.4) พบว่า ผู้คนในพื้นที่ไทยใหญ่บ้านปางหมู่นั้น เป็นชาวไทยใหญ่ดั้งเดิมที่เดินทางมาจากรัฐฉาน ซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานบนสภาพภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาริมแม่น้ำแห่งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติความเชื่อในการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของผู้คนชาวไทยใหญ่ที่มีมาตั้งแต่อดีต คือ การเลือกทำเลในการตั้งถิ่นฐานของผู้คน โดยอาศัยลักษณะภูมิประเทศที่มีความเหมาะสมกับการทำเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ เนื่องจากผู้คนชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี ด้วยเหตุนี้ ภายใต้ลักษณะและสภาพแวดล้อมที่มีความอุดมสมบูรณ์ คติความเชื่อความศรัทธาที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด(จ๋อละ สุรินทร์, สัมภาษณ์, 4 พฤศจิกายน 2552) และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น จึงเป็นที่มาของขนบธรรมเนียมประเพณีในรอบ 12 เดือนหรือ "หย่าสี่สิบสอง" ที่ได้มีการยึดถือและสืบทอดกันมาอย่างยาวนานเป็นประจำทุกปี จนถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมูจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

จากการสำรวจชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ลักษณะของกลุ่มบ้านจะตั้งอยู่บนพื้นที่ราบระหว่างเชิงเขาริมแม่น้ำปาย ซึ่งผู้คนได้เว้นพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำปายเอาไว้สำหรับเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งการหาสัตว์น้ำ การเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช การป้องกันน้ำท่วมอย่างฉับพลันและการกักเซาะของตลิ่งจากน้ำป่า รวมไปถึงเป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือกระทงล่องฝั่งไต ซึ่งผู้คนในชุมชนเรียกว่า "ลอยสา่งฮักฮัก" ของผู้คนในชุมชน โดยลักษณะของแม่น้ำปายจะมีลักษณะเป็นคิ่งน้ำที่คดเคี้ยวไหลเชี่ยวในบางฤดูกาล นอกเหนือจากแม่น้ำปายที่ไหลผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชนแล้วยังมีน้ำอีกสายหนึ่งที่ไหลผ่านบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชนและมาบรรจบกับแม่น้ำปายในบริเวณพื้นที่ชุมชน คือ น้ำแม่สะงา แม่น้ำทั้งสองสายนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพของผู้คนในชุมชนที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี ภายใต้วิถีชีวิตของผู้คนที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและ

แผนที่ 5.4 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู



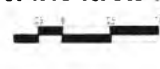
สัญลักษณ์ :

- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 และถนนเมืองปางหมูสาย 108
- ถนนภายในพื้นที่ชุมชน
- แม่น้ำปายและน้ำแม่สะงา
- หนอง
- สะพานข้ามแม่น้ำปาย
- ฝ่ายน้ำแม่สะงา
- จุดปางมดอย (พระธาตุปางหมู)
- จุดปางหมู (วัดปางหมู)
- จุดสกัด (วัดวางพายนุชน)
- หนองเจ้าเมือง-เขาไจ้กาน
- หนองเจ้าฝ่าย
- บ้านร้าง

ทิศ



มาตราส่วน :



ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน

สภาพแวดล้อมที่มีมาอย่างยาวนานนั้น ก่อให้เกิดแนวคิดอันเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศวิทยาชุมชน ในสังคมเกษตรกรรมของคนไทยใหญ่ จึงได้มีการคิดค้นฝายคอกหมูหรือฝายหินทิ้งขึ้นมาประจำชุมชน เพื่อผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมและการกักเก็บน้ำเอาไว้ใช้ในฤดูแล้ง รวมไปถึงการขุดบ่อเพื่อกักเก็บน้ำเอาไว้ใช้ทำการเกษตรบริเวณพื้นที่ๆ อยู่ห่างจากแม่น้ำด้วย

นอกเหนือจากเป็นที่ตั้งของพระธาตุปางหมู หรือ “จองป่ายหล่อย” ยังเป็นพื้นที่ป่าชุมชนหรือ “ป่าแพะ” ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้คนในชุมชนที่ต้องช่วยกันดูแลรักษา เพราะเป็นป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลำห้วยจอง และเป็นพื้นที่สำหรับหาอาหารเพื่อการยังชีพมาอย่างช้านาน ตลอดจนการนำใบพวง หรือ “ใบตองตึง” และไม้ไผ่จากป่ามาใช้ในการก่อสร้างซ่อมแซมบ้านเรือน รวมทั้งเป็นแนวกันไฟให้กับชุมชน นอกจากนี้บริเวณพื้นที่กลางชุมชนยังเป็นที่ตั้งของหอเจ้าเมืองและเสาใจบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญยิ่งของผู้คนในชุมชนที่เชื่อกันว่าเป็นที่อาศัยอยู่ของเจ้าเมืองที่คอยปกป้องรักษาดูแลผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งลักษณะของเรือนพักอาศัยที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนก็เช่นเดียวกัน ได้ถูกกำหนดรูปแบบของตัวเรือนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวไทยใหญ่ที่เป็นสังคมเกษตรกรรม โดยลักษณะตัวเรือนจะยกใต้ถุนสูงเพื่อใช้บริเวณพื้นที่ด้านล่างตัวเรือนเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ (รูปที่ 5.4) สำหรับเก็บข้าวของเครื่องมือทางการเกษตรกรรม พืชผลทางการเกษตร เป็นที่นั่งเล่น พักผ่อนพูดคุยกันในยามว่าง และยังเป็นพื้นที่สำหรับทำถั่วเน่าแผ่น ถัดน้ำมันงา ตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ใช้เวลาว่างภายหลังจากการทำเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมในเทศกาลสำคัญๆ เพื่อสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ คือ การขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ หรือ “การกันตอ” ซึ่งเรียกได้ว่า ชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมูแห่งนี้ยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมภายใต้ระบบนิเวศวิทยาของชุมชน และสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่เอาไว้ให้คงอยู่กับชุมชน(เมื่อยะ ผดุงกิจ , สัมภาษณ์ , 17 พฤศจิกายน 2552)



รูปที่ 5.4 แสดงการใช้พื้นที่ด้านล่างตัวเรือน เป็นพื้นที่เอนกประสงค์

จากการขยายตัวและการพัฒนาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนนอกเหนือการตัดถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 แล้ว ในปี พ.ศ.2545 ยังได้มีการตัดถนนเลี้ยวเมือง 108 มาบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ซึ่งทำให้การคมนาคมมีความสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมของผู้คนในชุมชนถูกผ่าออกเป็น 2 ส่วน ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมพื้นที่เกษตรกรรมของผู้คนที่อยู่ติดริมถนนในบางฤดูกาล(นราภร สุทธิเวทย์ ,สัมภาษณ์ ,17 ธันวาคม 2552) แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงใช้ชีวิตในรูปแบบของสังคมเกษตรกรรมที่สืบทอดมาอย่างช้านาน จากวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนภายใต้ระบบนิเวศของสังคมแบบเกษตรกรรม จนก่อให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนด้วยกัน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น ซึ่งได้ถ่ายทอดออกมาเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยมีกิจกรรมและพื้นที่ในการทำกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญ

5.2.2 องค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน

จากการสำรวจภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ลักษณะและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมูที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาริมแม่น้ำปาย โดยทอดตัวยาวไปตามลำน้ำปายทางด้านทิศตะวันตกของกลุ่มบ้าน ถัดออกไปจากแม่น้ำปายทางด้านทิศตะวันตกก็จะเป็นพื้นที่สำหรับทำเกษตรกรรมของผู้คนในชุมชน และมีน้ำแม่สะงาไหลผ่านพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชนด้วย โดยกลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่ถัดขึ้นมาจากริมแม่น้ำปาย ทางด้านทิศตะวันออกขึ้นมาพอประมาณ และมีลำห้วยจองไหลจากบนดอยผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชนลงสู่แม่น้ำปาย ซึ่งแม่น้ำและลำห้วยที่กล่าวมานี้เป็นหัวใจสำคัญในการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน ภายใต้สภาพแวดล้อมของผู้คนภายใต้ระบบนิเวศวิทยาของชุมชนนั้น ได้ก่อให้เกิดเป็นวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งบริเวณทางด้านทิศเหนือของตัวบ้านยังคงมีพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเป็นที่นาสาธารณะสำหรับผู้ที่เป็นหัวหน้าองค์กรชุมชนดั้งเดิมที่ปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม และถัดออกไปยังเป็นที่ตั้งของป่าช้า ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน

นอกจากนี้ บริเวณทางด้านทิศตะวันออกของตัวบ้านนอกเหนือจากเป็นที่ตั้งของ พระธาตุปางหมู แล้วยังเป็นป่าชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วยต้นไม้ที่มีคุณค่า เช่น ไม้สัก ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ติง เป็นต้น และเป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันในการหาอาหารและใช้ประโยชน์จาก ผลผลิตต่างๆ เพื่อการยังชีพเช่น การหาผักหวาน หาหน่อไม้ ตลอดจนการนำไปพวงและไม้ไผ่ มาใช้ในการก่อสร้างซ่อมแซมบ้านพักอาศัยอีกด้วย นอกจากนี้ป่าแห่งนี้ยังเป็นต้นกำเนิดของ ห้วยจาง ซึ่งเป็นลำห้วยที่ไหลผ่านพื้นที่ชุมชน จากลักษณะทางกายภาพที่พบภายในชุมชน โดยทั่วไปมีการกระจุกตัวของกลุ่มบ้านที่มีลักษณะเป็นกลุ่มๆ ตามการตั้งถิ่นฐานเดิมที่เกาะตัวไป ตามที่ราบระหว่างหุบเขาริมแม่น้ำ และกระจายตัวออกไปเป็นกลุ่มย่อยๆ ซึ่งผู้ที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ จำเป็นต้องเลือกที่ตั้งของบ้านไกลจากริมแม่น้ำออกมา และภายหลังมีการตัดถนนผ่านพื้นที่ชุมชน ก็ได้มีการตั้งถิ่นฐานขยายออกมาจนถึงบริเวณทางหลวงแผ่นดิน(พระครูอนุยุติสังฆกิจ,สัมภาษณ์ ,6 ธันวาคม 2552)

โดยลักษณะของกลุ่มบ้านที่พบสามารถแบ่งออกได้เป็นรูปแบบที่มีความแตกต่างกันใน 2 ลักษณะ คือ บ้านบริเวณที่เป็นส่วนตัว โดยมีการกั้นรั้วแยกอาณาเขตที่ตนครอบครองอยู่ และบ้านที่ปลูกเป็นกลุ่มบ้านและมีลานบ้านร่วมกัน ซึ่งจะเสนอรายละเอียดเมื่อกล่าวถึงมรดกทาง วัฒนธรรมประเภทภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่พบภายในพื้นที่ชุมชนต่อไป ภายในชุมชนมีวัดประจำ ชุมชนเพียงวัดเดียว คือ วัดปางหมูที่ที่อายุหลายร้อยปี เป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนมาทำบุญ ประเพณีร่วมกันตลอดทั้งปี และเป็นพื้นที่ส่วนกลางในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ สำหรับคนใน ชุมชน โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่หย่าสี่สิบสอง

5.2.3 ลักษณะของชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู







จากการศึกษาพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน การสำรวจพื้นที่ชุมชน และการสัมภาษณ์ผู้ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนก่อให้เกิดลักษณะของชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู ดังนี้

1) การตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของชุมชน

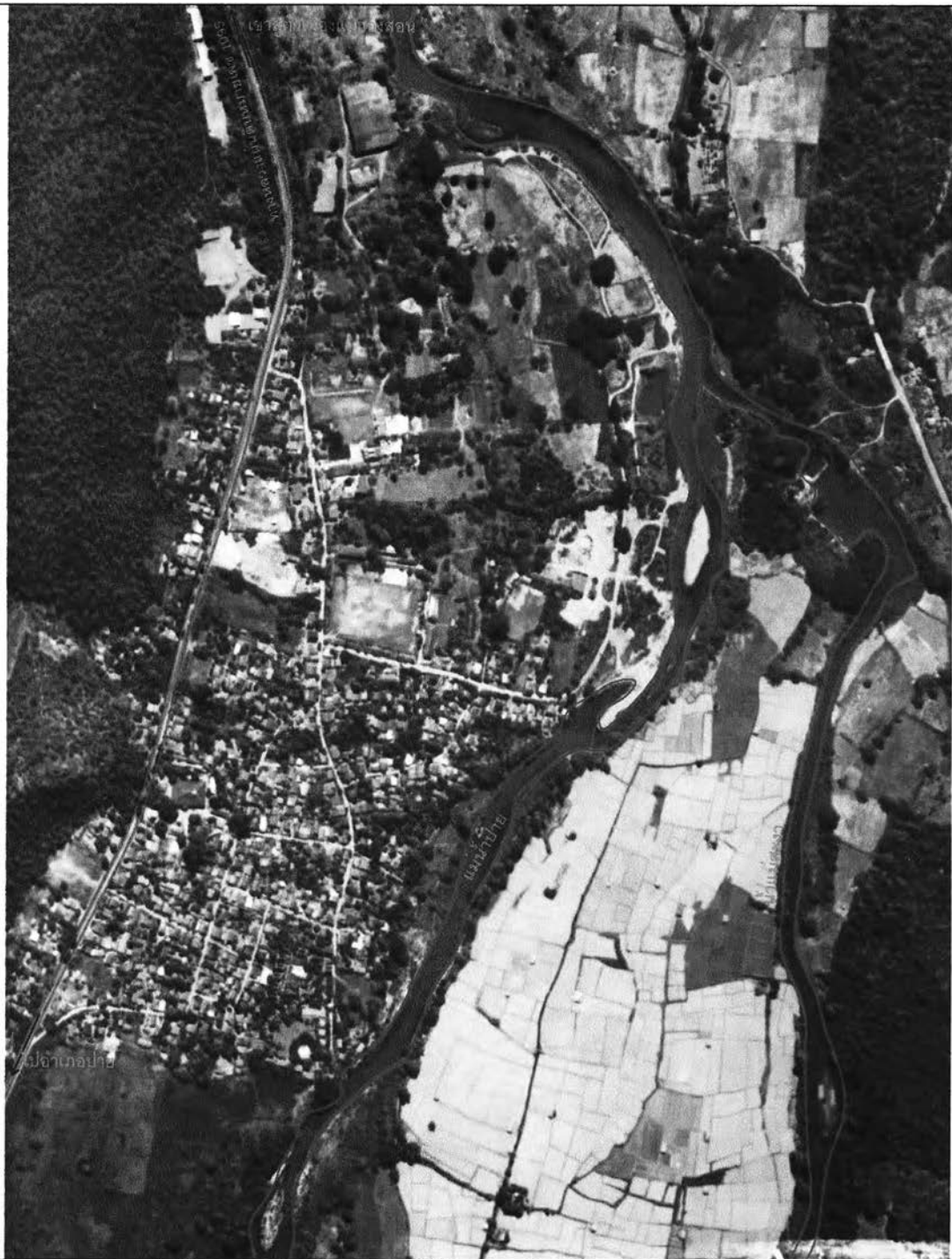
เมื่อพิจารณารูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนจากภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ.2538 2545 และปี 2552 (จากแผนที่ 5.6, 5.7 และ 5.8)พบว่าชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู ที่มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบซ้ำๆ ค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งยังคงรักษารูปแบบของชุมชนชาวไทย ใหญ่เป็นอย่างดี มีสภาพที่ตั้งและการปลูกสร้างบ้านเรือนที่เกาะไปตามกลุ่มถนนสายหลักภายใน ชุมชนที่คดเคี้ยวไปตามลักษณะภูมิประเทศ และถัดจากแม่น้ำปายก็จะมีไร่นาโอบล้อมพื้นที่ชุมชน

แผนที่ 5.6 ภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ.2532



	สัญลักษณ์ : <ul style="list-style-type: none">  ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095  แม่น้ำ  ลำห้วย 	
	ทิศ 	มาตราส่วน : 

แผนที่ 5.7 ภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ.2545







	สัญลักษณ์ : <ul style="list-style-type: none"> ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 แม่น้ำ ลำห้วย 	
	ทิศ :	มาตราส่วน :

แผนที่ 5.8 ภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ.2552



สัญลักษณ์ :

 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095
 ถนนเลียบเมืองหมายเลข 108
 แม่น้ำ
 ลำห้วย

ทิศ : 

มาตราส่วน :



ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

เอาไว้ ผู้คนในชุมชนยังคงพึ่งพาอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาใช้ในชีวิตมาใช้ในการทำเกษตรกรรม การขุดบ่อน้ำเอาไว้ใช้ในบริเวณตัวบ้านทุกหลังคาเรือน เพื่อใช้บริโภคและใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละครัวเรือน ซึ่งสังเกตได้ว่าผู้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนอย่างชัดเจน นอกจากนี้ตัวแปรสำคัญในการกำหนดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน คือ การขยายตัวของเส้นทางคมนาคมที่ตัดผ่านพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน ก่อให้เกิดน้ำท่วมบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมเป็นประจำเกือบทุกปี ซึ่งทำความเสียหายให้กับพื้นที่เกษตรกรรมเป็นอย่างมาก (รูปที่ 5.5)



รูปที่ 5.5 การตัดถนนเลียบเมืองผ่านพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน

2) พื้นที่ดินในการประกอบอาชีพ

จากการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ภายใต้วถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม รวมทั้งคติความเชื่อที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการใช้พื้นที่ของผู้คนภายในชุมชน จึงทำให้พื้นที่ชุมชนโอบล้อมด้วยพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของผู้คนในชุมชน พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมสำหรับทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นจำนวนมาก โดยจะเป็นการเพาะปลูกแบบหมุนเวียนตลอดทั้งปี ดังนี้ ข้าวเจ้า กล้วย กล้วย กล้วย และกระเทียม จึงเป็นผลผลิตที่สำคัญของชุมชน ก่อเกิดรายได้หลักและอาชีพที่หลากหลายตามมา จากลักษณะของการใช้ที่ดินจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งมีแม่น้ำปายและน้ำแม่สะงาเป็นบทบาทสำคัญในการทำเกษตรกรรม การใช้ที่ดินในพื้นที่ชุมชนจึงถูกแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัยและการใช้ที่ดินเพื่อการทำเกษตรกรรม ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กัน

นอกเหนือจากการใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัยแล้ว องค์ประกอบของชุมชนและพื้นที่โดยรอบเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับการทำมาหาเลี้ยงชีพของผู้คนในชุมชนด้วย ซึ่งการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนที่เฝ้าตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีผลเกี่ยวเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากร

และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุมชนที่ยังคงมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เพื่อตอบสนองความต้องการในการยังชีพของผู้คนในชุมชนเสมอมา ด้วยเหตุนี้ ที่ดินทำกินเพื่อการยังชีพของผู้คนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมูที่มีมาตั้งแต่อดีต คือ ที่นา ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ที่มีความสำคัญสำหรับวิถีชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมาก โดยลักษณะการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนจะนิยมเกาะกลุ่มไปตามถนนสายหลักในหมู่บ้าน โดยมีแม่น้ำปายไหลผ่านทางด้านทิศตะวันตกโอบล้อมพื้นที่ชุมชน และถัดออกไปเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สำคัญของชุมชน ในส่วนของกรรมสิทธิ์ที่ดินในส่วนของท้องนา นั้น ยังคงอยู่ในระหว่างรอการขอเอกสารสิทธิ์ยังอยู่ในรูปแบบของใบ สค.1 สค.3 นส3ก. และ สปก.4-01 ทั้งสิ้น แต่ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงมีที่นาที่ต่อเนื่องเป็นผืนยาว สืบเนื่องมาจากการจับจองที่ดินมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและสืบทอดมายังลูกหลานที่ยังคงรักษาไว้ นอกเหนือจากนี้ ในพื้นที่ชุมชนยังมีนาสาธารณะ สำหรับผู้ที่เป็นหัวหน้าองค์กรชุมชนดั้งเดิมและผู้มีบทบาทสำคัญในการทำกิจกรรมของส่วนรวม เช่น นาปุ๋จอง นาแก่ฝ่าย นาปุเจ้าเมิง เพื่อใช้ทำกินแทนค่าตอบแทนเป็นเงินตราอีกด้วย ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีอยู่ (รูปที่ 5.6)



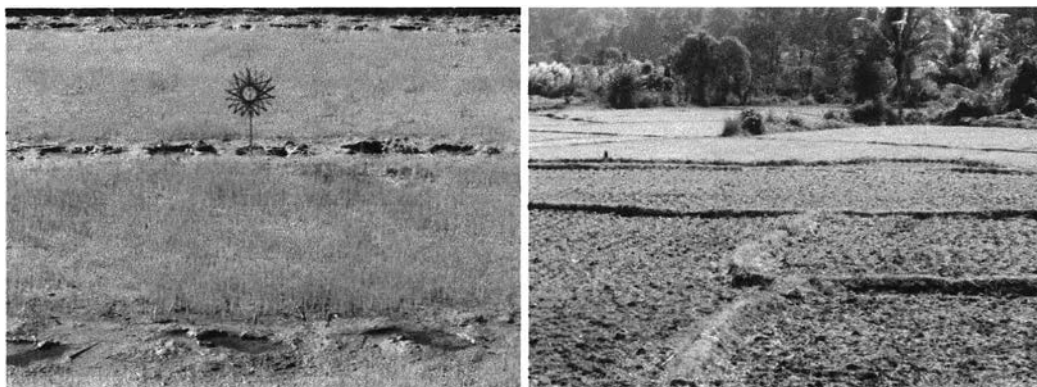
รูปที่ 5.6 แสดงการใช้พื้นที่ชุมชนแบบเกษตรกรรมและการพักอาศัย

5.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

จากการศึกษาวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนแบบสังคมเกษตรกรรมที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการเลือกทำเลในการตั้งถิ่นฐานภายใต้ระบบนิเวศวิทยาของชุมชนที่อยู่ใกล้กับแม่น้ำปายและน้ำแม่สะงา ซึ่งผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะมีการทำเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี จากลักษณะสภาพแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำรงชีวิต ก่อให้เกิดลักษณะทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ชุมชน โดยการสำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู สามารถจำแนกลักษณะทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชุมชน ดังนี้

1) การทำเกษตรกรรม

ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจะมีการทำนาทำไร่ตลอดทั้งปี บริเวณพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมของผู้คนในชุมชนจะตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำปายและบางส่วนลึกเข้าไปในหุบเขา ซึ่งผู้คนในชุมชนจะปลูกข้าวเจ้าเป็นหลัก เพราะคนไทยใหญ่จะบริโภคข้าวเจ้าเป็นหลัก นอกเหนือจากการปลูกข้าวเจ้า พอเสร็จจากการปลูกข้าวเจ้าก็จะปลูกถั่วเหลือง ถั่วโหลง กระเทียม และงาหมุนเวียนตลอดทั้งปี การดำนาของผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่จะอาศัยแรงงานภายในครอบครัว แต่ถ้าไม่ทันก็จะขอญาติๆ หรือขอแรงจากเพื่อนบ้านเรียกว่า “แป่มือ” (โพธิ์ วรสุเมธี, สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2552) สำหรับน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมจะเป็นน้ำที่มาจากแม่น้ำปายและน้ำแม่สะงา โดยมีการกันทำฝายหินทิ้งหรือ“ฝายคอกหมู” เพื่อกักเก็บน้ำและแบ่งปันน้ำให้กับนาที่อยู่ห่างไกลอย่างทั่วถึง และมีการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำบริเวณพื้นที่นาที่ห่างไกล ปัจจุบันชาวไทยใหญ่ในพื้นที่ชุมชนบ้านปางหมู ยังมีการทำการเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปีเหมือนในอดีต นอกจากนี้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังนิยมปลูกพืชผักสวนครัวบริเวณเถียงนา คันนาและริมแม่น้ำปาย เพื่อบริโภคแบ่งปันเพื่อนบ้านใกล้เคียงด้วย (รูปที่ 5.7)



รูปที่ 5.7 แสดงการทำเกษตรกรรมและการขอแรง “แป่มือ” เพื่อนบ้านในพื้นที่ชุมชน

2) การเลี้ยงสัตว์

ผู้คนในชุมชนยังคงเลี้ยงวัวควายเพื่อใช้แรงงานในการทำการเกษตรและการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในช่วงฤดูการทำนาจะมีการนำวัวนำควายไปเลี้ยงตามลำห้วย เพื่อไม่ให้วัว ควายไปเหยียบในนาข้าว นอกจากนี้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูยังมีการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เพื่อใช้ในการประกอบอาหารในครัวเรือน ซึ่งการเลี้ยงก็จะเลี้ยงแบบขังคอก มีการนำเอาไม้เป็นต้นมาขุดเป็นรางสำหรับใส่ข้าวให้หมูกิน ส่วนอาหารที่นำมาเลี้ยงหมูก็จะเอาเศษอาหารจากบ้านของคนที่ไม่ได้เลี้ยงหมู แล้วเอามาต้มกับหยวกกล้วยหรือต้นบุกที่เก็บในป่ามาสับ

ซึ่งจะแตกต่างจากหมูที่เลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูป เนื้อหมูจะไม่เหม็นเขียวกับไขมันมาก(จำนง สุธรรม, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2552) (รูปที่ 5.8)



รูปที่ 5.8 แสดงการเลี้ยงสัตว์ที่พบในพื้นที่ชุมชน

3) การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ภายหลังจากการว่างงานจากการทำเกษตรกรรมแล้ว ผู้คนในชุมชนยังมีการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน โดยอาศัยพืชผลทางการเกษตรที่หมุนเวียนตลอดทั้งปีมาเป็นวัตถุดิบในการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูถือว่า เป็นชุมชนแห่งแรกของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนที่มีการผลิตถั่วเน่าผ่านจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานในแทบทุกครัวเรือน นอกเหนือจากการเก็บไว้ใช้เป็นเครื่องปรุงอาหารแล้ว ผลผลิตบางส่วนก็ได้นำไปส่งขายในหมู่บ้านและอำเภอใกล้เคียงด้วย(โอง วิเชียรสวรรณ, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552) นอกจากนี้ในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษารูปแบบการแปรรูปอุตสาหกรรมในครัวเรือนแบบดั้งเดิมเอาไว้ ทั้งการคั้นน้ำมันงาด้วยแรงงานโคกระบือ ด้วยมือเอาไว้ให้คงอยู่กับพื้นที่ชุมชน (รูปที่ 5.9)



รูปที่ 5.9 แสดงการทำอุตสาหกรรมครัวเรือนในพื้นที่ชุมชน

4) ด้านการค้าและการท่องเที่ยว

ร้านค้าของชำในพื้นที่ชุมชน สินค้าจะไปซื้อมาจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน โดยนำรถส่วนตัวไปซื้อและนำมาขาย ส่วนใหญ่จะเป็นผักสด เนื้อสัตว์ และของชำ(ไฟวอล์ย คำแสน, ส้มภาษณี, 15 พฤศจิกายน 2552) นอกจากนี้ในพื้นที่ชุมชนยังมีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาขายสินค้าในพื้นที่ชุมชนอยู่ เช่น สะพานคา แต่ถึงอย่างไรก็ตามภายในพื้นที่ชุมชนยังคงมีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนบนดอยรักไทยกับผู้คนในพื้นที่ชุมชนอยู่ ส่วนใหญ่จะเป็นการนำน้ำผึ้ง ของป่า มาแลกกับข้าวเจ้า เนื่องจากภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู มีรีสอร์ทตั้งอยู่ในพื้นที่ถึง 2 แห่งด้วยกัน ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน และเข้ามาดูและแวะเที่ยวชมวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้างเป็นบางครั้ง ทำให้มีการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้คนในชุมชนบ้างแต่ไม่บ่อยนัก (รูปที่ 5.10)



รูปที่ 5.10 แสดงการค้าขายในพื้นที่ชุมชน

5.4 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

ในการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงลักษณะทางสังคมภายในพื้นที่ชุมชน ว่ามีรูปแบบและลักษณะวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อนำไปวิเคราะห์หามรดกทางวัฒนธรรมที่จับไม่ได้ที่ยังคงมีอยู่ในพื้นที่ชุมชน รวมทั้งศักยภาพของผู้คนในชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการสอบถามและสังเกตการณ์ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ดังนี้

5.4.1 วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสงบ ร่มเย็นตั้งแต่เกิดจนตาย จะนับถือและยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด (รูปที่ 5.11) และปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ การดำรงชีวิตประจำวันจึงผูกพันอยู่กับ

พระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากการแสดงออกในการชีวิตประจำวัน ในตอนเช้าหลังจากที่หุงหาอาหารเสร็จข้าวมื้อแรกก่อนการรับประทานอาหารจะนำไปถวายพระพุทธเจ้า หรือ “ต่างชอมต่อแข่งพารา” จากนั้นจะใส่ปิ่นโตไปถวายพระสงฆ์ที่วัด หรือ “รองชอมเจ้าบุญ” โดยจะเชื่อว่าการถวายข้าวพระพุทธเจ้า หรือ “ต่างชอมต่อแข่งพารา” ทุกเช้าและถวายข้าวพระสงฆ์ “รองชอมเจ้าบุญ” นั้น จะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข หรือ “อยู่หลี้กั้นหวาน” จิตใจสงบ โรคภัยไข้เจ็บไม่เบียดเบียน (รัตนา สุธรรม, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552)



รูปที่ 5.11 แสดงวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา

จากการสังเกตการณ์ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ผู้คนในชุมชนจะยึดมั่นในผลของการทำบุญเสมอ ถ้าไม่มีทรัพย์ก็จะอุทิศแรงงานช่วยงานบุญ โดยเฉพาะงานบุญส่วนรวมของผู้คนในชุมชน ในการจัดงานบุญขึ้นภายในพื้นที่ชุมชนผู้คนในชุมชนจะเข้าร่วมกิจกรรมกันในทุกครัวเรือน นอกจากนี้ผู้คนในชุมชนมีความเชื่อว่าผลผลิตในชุดแรกในรอบปี หรือข้าวใหม่ที่ได้จากการทำนาก็จะนำไปทำบุญที่วัดและแบ่งให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่ชุมชน ถ้าหากทำบุญแล้วจะไม่คิดเสียดาย ดังจะเห็นได้จากการบวชสามเณร หรือ “ประเพณีปอยสา่งลอง” ซึ่งจะมีการจัดงานประเพณี 7-15 วัน การบวชสา่งลองนั้น ผู้คนไทยใหญ่ถือว่าเป็นการทำบุญที่ได้บุญมาก (รูปที่ 5.12) เมื่อมีอายุ 40 ปี ทั้งผู้ชายและผู้หญิงก็จะไปถือศีล 1 วัน 1 คืนที่วัดในวันพระ เรียกว่า “ถือศีลนอนจง” เมื่อกลับมาถึงบ้านก็จะสมทานศีล 5 คือการให้สัญญาต่อบองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ที่นอนวัดจะถูกเรียกว่าเป็นพ่อศีลแม่ศีล จะปฏิบัติตัวสำมะเลเทเมาให้คนในชุมชนเห็นไม่ได้ จะเป็นที่ติเตียนของชาวบ้าน ซึ่งเป็นการลงโทษทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งค่านิยมเหล่านี้ยังปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน



รูปที่ 5.12 แสดงปอยสาบลงประเพณีที่สำคัญในพื้นที่ชุมชน

จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนจะมีหลักในการดำรงชีวิตเชื่อมความสัมพันธ์เป็นอย่างดี คือ ความกตัญญูต่อบุคคลที่ผู้คนในทุกกลุ่มวัยจะยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา คือวัยเด็กจะเชื่อฟังผู้ใหญ่และศึกษาหาความรู้ วัยหนุ่มสาวจะทำงานเลี้ยงดูผู้ที่เคยเลี้ยงตนมา วัยสูงอายุจะทำตัวให้น่าเลื่อมใสศรัทธา เป็นที่ปรึกษาให้ลูกหลานในชุมชนต่อไป เมื่อถึงก่อนประเพณีสงกรานต์ "ขึ้นจอบปีใหม่" และก่อนวันออกพรรษา "ปอยเหลิงสิบเอ็ด" เด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนจะไปขอขมา "กันตอ" ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน



รูปที่ 5.13 แสดงการกันตอผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่ชุมชน

5.4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชน

จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ผู้คนในชุมชนไทยใหญ่จะมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันเสมอ ดังจะเห็นได้จากในเกือบทุกหลังคาเรือนจะมีการปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ หากบ้านใครที่ยังไม่ออกดอกออกผลก็จะขอเก็บจากเพื่อนบ้านใกล้เคียง ในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสุขที่ได้เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนบ้าน พืชผักที่ปลูกบริเวณครัวเรือนทั่วไป เช่น ตำลึง ชำ ตะไคร้ ใบมะกรูด ขิง ฯลฯ จะไม่มีการขายแต่จะให้กันเปล่า (ศรีพรรณ เกตุรา, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2552) ผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจะ

ยึดมั่นในประโยชน์ส่วนรวม มีความสามัคคีกันในชุมชน จะเห็นได้จากธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกัน เช่น เมื่อมีงานศพ หรือ “หมาสา” เมื่อรู้ว่ามีงานงานศพทุกคนจะหยุดงานประจำและพากันไปช่วยงานศพ โดยนำสิ่งของประเภทข้าว หอม กระทียม พริก เกลือ ฯลฯ ไปสมทบและอยู่ช่วยจนเสร็จงาน อย่างน้อยหนึ่งหลังคาเรือนต้องไปให้ได้หนึ่งคน และงานส่วนรวมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคืองานวัด ถ้ามีงานแล้วทุกคนจะต้องช่วยเหลือ โดยไม่เรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ นอกจากนี้ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจะเคารพและเชื่อฟังผู้อาวุโส จะเป็นผู้ที่คอยให้คำปรึกษาหารือแก่ผู้คนที่อยู่ในชุมชน คนหนุ่มสาวจะเคารพผู้เฒ่าผู้แก่ เมื่อมีเหตุทะเลาะวิวาทผู้อาวุโสจะเป็นผู้ที่คอยห้ามปรามก็จะเชื่อฟัง ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเองก็จะวางตัวให้เป็นผู้ใหญ่รักษาศีลธรรมและประพฤติตนไปในทางที่ดี เป็นที่พึ่งพาทางความคิดและแนวปฏิบัติที่เป็นตัวอย่างได้ (รูปที่ 5.14)

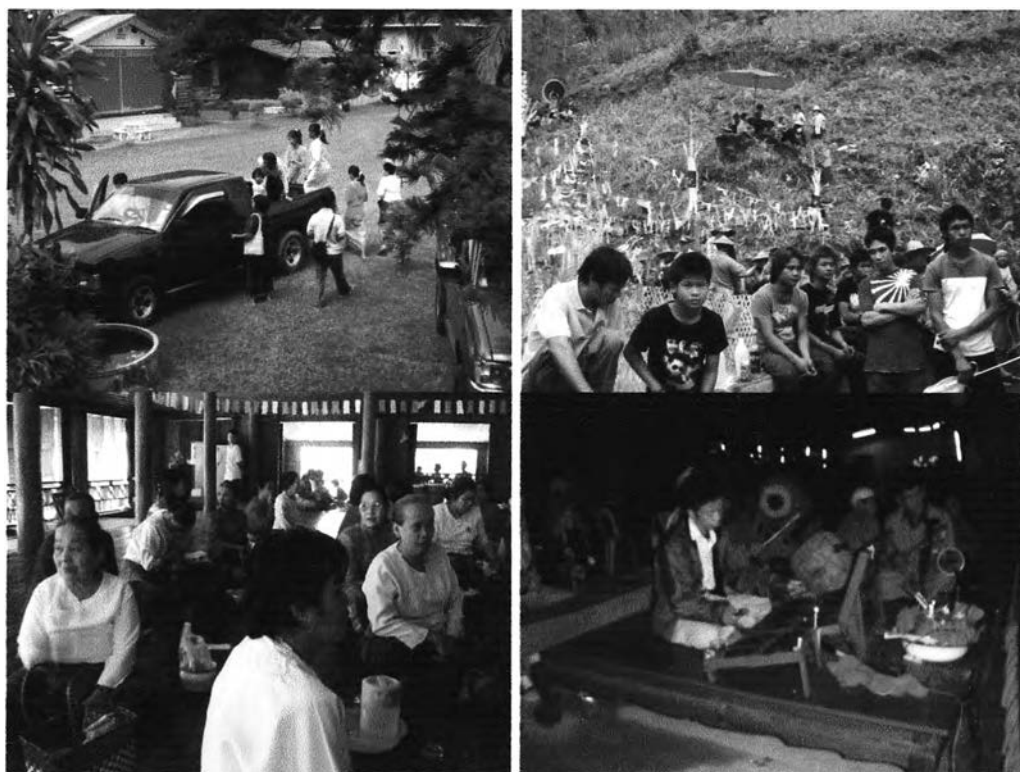


รูปที่ 5.14 แสดงความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ชุมชนด้วยตนเอง

5.4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนกับชุมชนใกล้เคียง

ผู้คนไทยใหญ่ในชุมชนบ้านปางหมู่นั้น เป็นผู้คนไทยใหญ่ดั้งเดิมที่อพยพมาจากรัฐฉานประเทศพม่า เมื่อเข้ามาแล้วก็ได้แยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานต่างพื้นที่กันออกไป ด้วยเหตุนี้ ผู้คนในชุมชนจะถือว่าชุมชนไทยใหญ่ที่มีอยู่เป็นเหมือนบ้านพี่เมืองน้องกัน ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงนั้น จะถูกเชื่อมความสัมพันธ์ด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอด

ทอดต่อกันมา (ทองอ่อน ภักดีกำสาม, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2553) ดังจะเห็นได้จากการที่ต่างหมู่บ้านมีงาน เช่น ดับไฟเทียน หรือ “งานดับไฟเตน” ก็จะไปเข้าร่วมกิจกรรมต่างชุมชนในทุกงาน โดยมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป แต่ต้องไปร่วมงานในทุกชุมชนที่จัดงาน และประเพณีที่สำคัญที่ผู้คนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานนั้น ก็คือ การขอขมาหรือ “กันตอ” หลังจากที่มีการขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนและพระสงฆ์ในชุมชนแล้ว ผู้คนในชุมชนก็จะเดินทางไปขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ที่ตนเองเคารพนับถือในชุมชนใกล้เคียง นอกเหนือจากชุมชนในตัวเอง แม้ฮ่องสอนแล้ว ผู้คนไทยใหญ่บ้านปางหมูยังเดินทางไปขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่และพระสงฆ์ที่บ้านต่อแพ และบ้านเมืองปอนเป็นประจำต่อเนื่องกันทุกปี ด้วยเหตุนี้ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจึงมีความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ (รูปที่ 5.15)



รูปที่ 5.15 แสดงการขอขมา “กันตอ” บ้านต่อแพทะเลเมืองปอน อ.ขุนยวม

5.5 มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่คงอยู่ในพื้นที่ชุมชน

จากการศึกษาถึงพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน ตลอดจนศึกษาถึงลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เพื่อทราบถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่มีคุณค่าและคงอยู่ในพื้นที่ชุมชน โดยแบ่งออกเป็น ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านเรือน ศาสนสถาน ลักษณะสถาปัตยกรรมขนาดเล็ก ลักษณะภูมิทัศน์ที่พบในพื้นที่ชุมชน (Willew, 2006:80) ดังนี้

5.5.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัยแบบไทยใหญ่

จากการศึกษาถึงลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมประเภทเรือนไทยใหญ่ที่พบภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู จากการสำรวจ สัมภาษณ์ สังเกตการณ์ รวมไปถึงการสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู สามารถจำแนกลักษณะทางสถาปัตยกรรมประเภทเรือนไทยใหญ่ที่พบในพื้นที่ชุมชนตามลักษณะทางกายภาพและการทำกิจกรรมออก ดังนี้

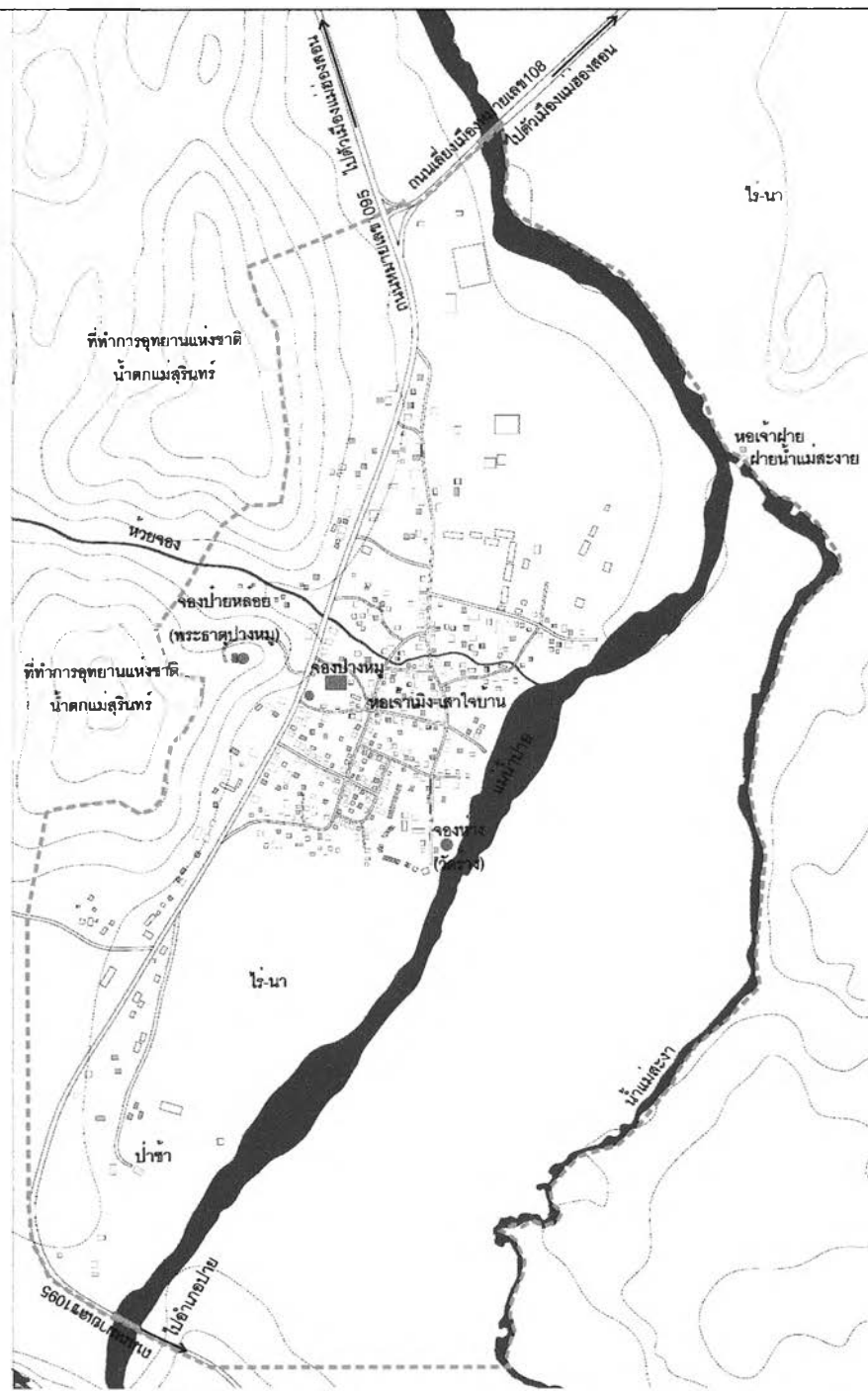
1) เรือนไทยใหญ่โบราณ หรือ “เฮินไทยใหญ่ดั้งเดิม”

จากการสัมภาษณ์และสำรวจ (แผนที่ 5.9) ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ซึ่งเป็นชุมชนไทยใหญ่ดั้งเดิมที่เดินทางอพยพมาจากรัฐฉาน และมีการตั้งถิ่นฐานของผู้คนมาเป็นเวลานาน จึงได้ถ่ายทอดลักษณะและรูปแบบของการก่อสร้างเรือนพักอาศัยไทยใหญ่ในพื้นที่ชุมชนที่มีรูปทรงเหมือนเรือนไทยใหญ่ในรัฐฉาน (โพธา มีศรี, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552) ซึ่งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนไทยใหญ่ในพื้นที่ชุมชนจะที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ทั้งลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ภายใต้ระบบนิเวศวิทยาของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมแบบเกษตรกรรม จากการสำรวจภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ซึ่งเรือนไทยใหญ่ดั้งเดิมที่พบภายในพื้นที่ชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามลักษณะของรูปทรงตัวเรือน ดังนี้

- เรือนพักอาศัยแบบจั่วเดียว หรือ “เฮินโหลงตอยเหลียว”

จากการสำรวจภายในพื้นที่ชุมชน(แผนที่ 5.9) พบว่า เรือนพักอาศัยแบบจั่วเดียว หรือ “เฮินโหลงตอยเหลียว” มีลักษณะของตัวเรือนเป็นเรือนไม้ขนาดเล็กที่มีหลังคาทรงจั่ว เป็นเรือนเครื่องผูกสร้างจากไม้ที่หาได้ตามป่าของชุมชน โดยเฉพาะไม้ไผ่จะเป็นองค์ประกอบของทุกส่วน ได้แก่ คาน พื้น ฝา โครงสร้างหลังคา และใช้ตอกผูกเข้าด้วยกันหรือไม่ก็จะใช้วิธีเจาะสอดยึดให้ติดกัน ส่วนหลังคาจะมุงด้วยใบพวง หรือ “ใบตองตึง” เรือนไทยใหญ่แบบจั่วเดียวจะมีหิ้งพระ “แห่งพารา” บริเวณโถงของตัวเรือน นอกจากนี้บริเวณครัว จะทำเป็นชั้นวางของยื่นออกมาจากตัวเรือน เรียกว่า “แห่ง” เพื่อใช้เก็บของและตากพืชผลทางการเกษตรสำหรับทำอาหาร(รูปที่ 5.16)

แผนที่ 5.9 แสดงตำแหน่งที่ตั้งเรือนพักอาศัยแบบจั่วเดี่ยว "เฮินโหลงแบบตอยเหลียว"



สัญลักษณ์ :

- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- แม่น้ำฝ้ายและน้ำแมตอง
- ~~~~~ หนองจอก
- ▭ ฝ้ายน้ำแมตอง
- หอป่าขาม (พระธาตุป่าขาม)
- หอป่าขาม (วัดป่าขาม)
- หอตอก (วัดรางทรายชุมชน)
- ▭ ป่าช้า
- ▭ หอเจ้าเม็ง-เสาใจบ้าน
- ▭ หอเจ้าฝ้าย
- ▭ เฮินโหลงแบบตอยเหลียว

ทิศ :



มาตราส่วน :



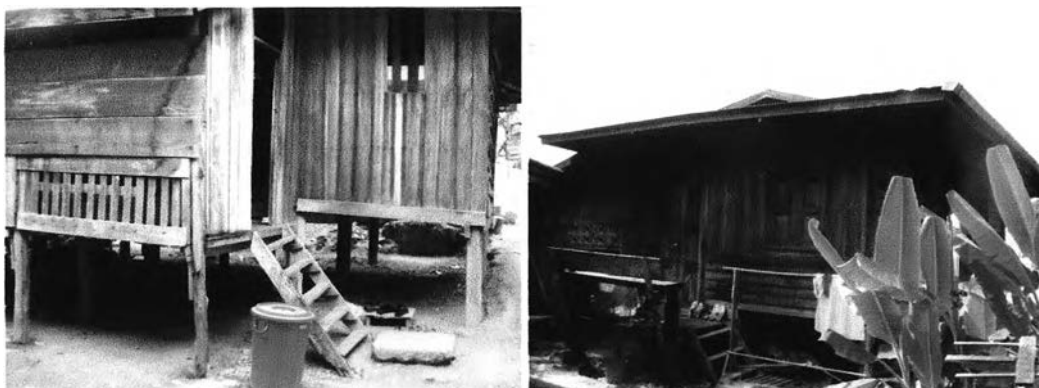
ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน



รูปที่ 5.16 แสดงลักษณะของเรือนพักอาศัยแบบจั่วเดี่ยว "เฮินโหลงตอยเห่ลิว"

จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของเรือนพักอาศัยแบบจั่วเดี่ยวที่พบภายในพื้นที่ชุมชนพบว่าเรือนพักอาศัยแบบจั่วเดี่ยวยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบตัวเรือน(รูปที่ 5.17) จะมีก็เพียงการเปลี่ยนจากพื้นหรือฝาจากไม้ไผ่มาเป็นไม้จริง แต่พบเพียงไม่กี่หลัง แต่ถึงอย่างไรก็ตามเรือนพักอาศัยแบบจั่วเดี่ยวที่พบในพื้นที่ชุมชนยังคงเป็นที่นิยมในการก่อสร้างในพื้นที่ชุมชนอยู่ เนื่องจาก เรือนรูปแบบนี้มีลักษณะโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อน ในการก่อสร้างตัวเรือนสามารถใช้เวลาในการก่อสร้างเพียง 4-5 วัน วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างก็สามารถหาได้ตามป่าชุมชน และมีต้นทุนในการก่อสร้างที่ไม่สูงนัก (น้ำหวาน, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2552)



รูปที่ 5.17 แสดงการเปลี่ยนแปลงของเรือนพักอาศัยแบบจั่วเดียวที่พบในพื้นที่ชุมชน

- เรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด “เฮินโหลงสองสอง”

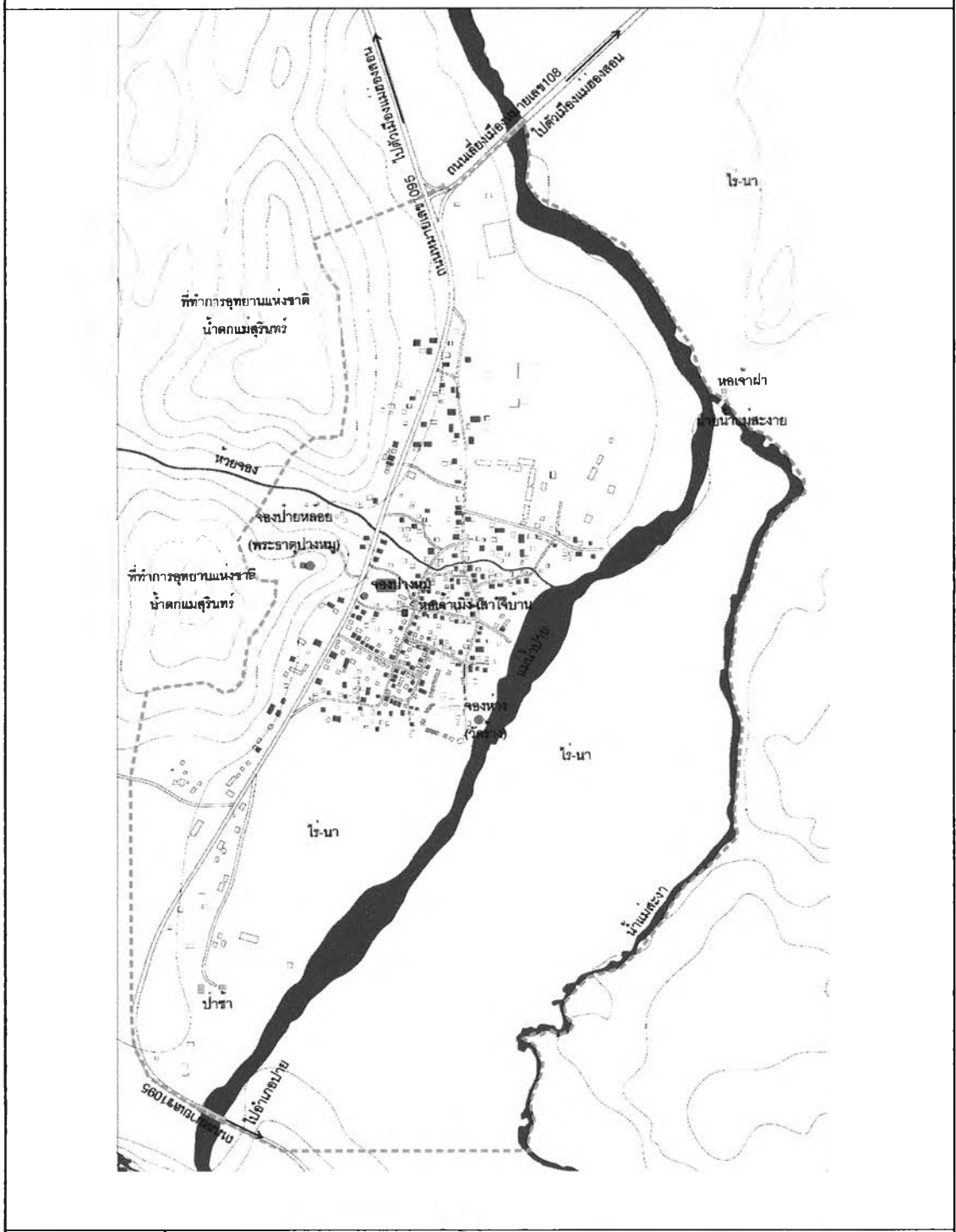
จากการสำรวจภายในพื้นที่ชุมชน (แผนที่ 5.10) พบว่า เรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด เป็นเรือนที่มีลักษณะหลังคา 2 หลังเชื่อมต่อกันด้วยรางรินตรงกลาง มีลักษณะของเรือนพักอาศัยจะเป็นเรือนไม้จริงขนาดใหญ่ที่มีหลังคาจั่วติดกัน 2 จั่ว จั่วใหญ่จะเป็นที่ตั้งของห้องนอน “ลูก” ส่วนจั่วที่มีขนาดรองลงมาจะเป็นที่ตั้งของครัวไฟ “สองไฟ” ซึ่งจะแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด ลักษณะของตัวเรือนส่วนใหญ่จะสร้างจากไม้จริงทั้งหลัง เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้แดง ซึ่งในอดีตนั้นสามารถหาได้ตามป่าโดยรอบพื้นที่ชุมชน ซึ่งบ้านไหนเป็นช่างไม้ “ลักษณะมา” ก็จะมีการตกแต่งชายคาด้วยการฉลุลาย “ตีกลาย” เพื่อเพิ่มความสวยงามให้เรือน ส่วนวัสดุที่ใช้ในการมุงหลังคาผู้คนในพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่จะนิยมใช้สังกะสี กระเบื้องดินขอ และใบพวงมาเป็นในการมุงหลังคา ลักษณะและรูปแบบของเรือนประเภทนี้ เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงประมาณ 2.20 เมตร มีการแบ่งสัดส่วนของเรือนออกเป็นดังนี้ ตัวเรือนใหญ่ จะมีห้องนอน “ลูก” และบริเวณด้านหน้าห้องนอนจะมีห้อง โถง ถัดจากห้องรับแขกมาก็คจะเป็นชาน “จาน” และต่อจากชานออกมาจะเป็นระเบียงหน้าบ้านได้ “หัวโชนหมา” และมีบันได “ขึ้นโหล” บางเรือนก็จะทำม้านั่งติดเอาไว้เพื่อใช้เป็นที่รับแขกอีกด้วย เรือนบางหลังอาจจะมียุ้งหม้อน้ำ “แข่งน้ำ” ตั้งอยู่บริเวณชานหน้าเรือน ส่วนเรือนเล็ก จะเป็นที่ตั้งของครัวไฟ “สองไฟ” ซึ่งแยกออกจากตัวเรือนหลักอย่างเด็ดขาด บริเวณห้องรับแขกจะมีการตีโปงออกไปเพื่อเป็นที่ตั้งของหิ้งพระ “แข่งพารา” เช่นเดียวกับเรือนพักอาศัยแบบจั่วเดียว (รูปที่ 5.18)



รูปที่ 5.18 แสดงลักษณะเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด “เฮินโหลงสองห้อง”

ตะวันออกของเรือนในส่วนที่ติดกับหิ้งพระจะนิยมต่อหลังคายื่นลงไปยกพื้นสร้างเป็นยุ่งฉาง เพื่อเก็บข้าวเปลือกและพืชผลทางการเกษตร นอกจากนี้หากเรือนหลังใดที่มีฐานะดีก็จะสร้างยุ่งฉางแยกออกจากตัวเรือน (โพธา มีศรี, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552) นอกจากนี้บริเวณด้านล่างของใต้ถุนเรือนจะใช้เป็นที่เอนกประสงค์สำหรับพักผ่อนในการทำกิจกรรมพบปะพูดคุยของคนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน รวมทั้งเป็นที่สำหรับเก็บเครื่องมือที่ใช้ในการเกษตร เก็บยานพาหนะ พืชผลทางการเกษตร เก็บฟืน รวมไปถึงเป็นที่สำหรับทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนในยามว่างเว้นจากการทำนา และเป็นพื้นที่สำหรับขอมาผู้เฒ่าผู้แก่เมื่อมีงานประเพณีสำคัญๆ ในชุมชนด้วย (รูปที่ 5.19)

แผนที่ 5.10 แสดงตำแหน่งที่ตั้งเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด “เฮินโหลงแบบสองห้อง”



	สัญลักษณ์ : <ul style="list-style-type: none"> ขอบเขตพื้นที่ศึกษา แม่น้ำป่าสักและน้ำแม่สะงาย ห้วยจ้อง ฝ่ายน้ำแม่สะงาย จอ่งป่าสัก (พระธาตุปางหมู) จอ่งปางหมู (วัดปางหมู) จอ่งตอก (วัดรางทวยชุมชน) ป่าช้า หอเจ้าเมือง-เสาช้าง หอเจ้าฝ่าย เฮินโหลงคดเคี้ยว
	ทิศ : มาตราส่วน : ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน



รูปที่ 5.19 การใช้พื้นที่บริเวณด้านล่างของเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด

ส่วนเรือนหลังเล็กจะเป็นที่ตั้งของครัวไฟ บริเวณที่เก็บของเหนือครัวไฟ มักทำเป็นโครงสี่เหลี่ยมเพื่อวางพาดของหรือเก็บของแบบแขวน “ควั่น” สำหรับฝั่งพืชผลทางการเกษตร และตะกร้า “เบียด” ที่ตากข้าวเปลือก “ควาย” ตะแกรง “เหียง” กระด้ง “ด้ง” รมควั่น เพื่อป้องกันไม่ให้มอดกิน ส่วนผนังของห้องครัวส่วนใหญ่จะไม่ตีทึบจะมีลักษณะเป็นฝาไม้โปร่ง เพื่อระบายควันจากครัวไฟ บริเวณด้านหลังของเรือนจะต่อชานซักล้างออกไปด้วย

ภายในพื้นที่ชุมชนยังมีเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝดอายุ 100 กว่าปี ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน (รูปที่ 5.20) เรือนหลังนี้เป็นเรือนของพ่อเฒ่าหมอนตัด ทัดชัย คนบด “อดีตจองอุปะกา” ที่เดินทางมาจากรัฐฉานและเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านปางหมูโดยเป็นพ่อค้าวัวต่างมีวัวจำนวนร้อยกว่าตัว จะไปซื้อของจากเชียงใหม่ มาขายที่บ้านปางหมู เช่น ตะปู ฝ้า วัสดุทางช่าง เกลื่อน้ำมันก๊าด เมียง ทองรูปพรรณ เมื่อมาถึงที่ปางหมูก็จะขายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง โดยใช้เงินแถบ (เงินรูปี โดยเงินแถบ 1 แถบ จะเท่ากับเงินไทย 5 บาท) นอกจากนี้ยังค้าขายกับคนพม่าจะซื้อน้ำมันงา ปลาแห้ง กุ้งแห้ง และเพชรพลอยต่างๆ เวลาไปเชียงใหม่ก็จะเอาไปขายและซื้อของกลับมาขายที่ปางหมู การเดินทางไปเชียงใหม่จะใช้เวลาในการเดินทาง 1 เดือนนอนกันตามป่า ค่ำที่ไหนกินอนที่นั่น ส่วนใหญ่จะเดินทางในช่วงหน้าแล้งช่วงเข้าพรรษาไม่เดินทางเพราะต้องถือศีลนอนวัด(สุรพล ทัดชัย, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2552)

ลักษณะของตัวเรือน จะเป็นเรือน 5 ช่วงเสา “5 ส้อมเสา” เสาจะฝังดินแบ่งออกเป็นสองส่วนคือส่วนเรือนนอน กับส่วนครัวไฟ แต่จะแตกต่างกับเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝดหลังอื่นคือบริเวณด้านล่างของเรือนด้านหน้าจะต่อเป็นพื้นที่ขายของ มีลักษณะเป็นผนังบานพับม “ฝาพับ” บันได “ชั้นไหล” สองแห่งคือบริเวณด้านในเรือนกับด้านนอกเรือน



รูปที่ 5.20 แสดงลักษณะเรือนไทยใหญ่อายุร้อยกว่าปีที่พบภายในพื้นที่ชุมชน

จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝดภายในพื้นที่ชุมชน พบว่า ผู้คนในชุมชนยังคงรักษาเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝดเหล่านี้อยู่ การก่อสร้างเรือนจะสร้างโดยช่างไม้ "ลักขมา" ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนด้วยกันเองช่วยกันก่อสร้าง ถ้าในชุมชนมีการก่อสร้างเรือนใหม่ก็จะปรึกษาผู้เฒ่าผู้แก่ รูปทรงของเรือนจึงคงไว้ซึ่งรูปแบบของเรือนไทยใหญ่แบบดั้งเดิม (โพธา มีศรี, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552) เนื่องจากเรือนรูปแบบนี้มีการก่อสร้างมาเป็นระยะเวลานาน จึงมีการปรับปรุงซ่อมแซมตัวเรือน ให้ดูใหม่ขึ้น ส่วนใหญ่จะเปลี่ยนหลังคาจากใบพงมาเป็นสังกะสีหรือกระเบื้องลอนคู่ และมีบางหลังก็ได้มีการปรับปรุงต่อเติมบริเวณใต้ถุนเรือน

เพื่อรองรับการขยายตัวของครอบครัว แต่ถึงอย่างไรก็ตามรูปทรงตัวเรือนก็ยังคงไว้ซึ่งรูปทรงของเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด(รูปที่ 5.21)



รูปที่ 5.21 การต่อเติมและเปลี่ยนแปลงบริเวณด้านล่างเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด

- เรือนร้านค้า “เฮินฮ้านก้า”

จากการสำรวจ (แผนที่ 5.11) ลักษณะและรูปแบบ ของเรือนร้านค้า “เฮินฮ้านก้า” พบว่า เรือนร้านค้าที่พบภายในพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการต่อเติมจากเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด โดยการต่อเติมบริเวณด้านหน้าของเรือน เพื่อให้เป็นพื้นที่สำหรับขายสินค้า หรือเรือนบางหลังจะเป็นการต่อเติมบริเวณด้านล่างของเรือนเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับขายสินค้า เป็นผลสืบเนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชนเพิ่มมากขึ้นทำให้เรือนพักอาศัยได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของเรือนพักอาศัย มาเป็นเรือนพักอาศัยกึ่งร้านค้าในพื้นที่ชุมชน ส่วนสินค้าที่นำมาขายส่วนใหญ่จะเป็นพวกอาหารสด เช่น หมู เนื้อ ผัก ผลไม้ และของชำ(รูปที่ 5.22) โดยจะเดินทางออกไปซื้อของตั้งแต่เวลา 04.00 น. ที่ตลาดในตัวเมือง และผู้คนในชุมชนจะเริ่มทยอยเข้ามาซื้อสินค้าเวลาประมาณ 05.00 น.(ไพวัลย์ คำแสน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2552)



รูปที่ 5.22 เรือนร้านค้า “เฮินฮ้านก้า” ที่พบภายในพื้นที่ชุมชน

เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนมากนัก จึงไม่มีตลาด “กาด” ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน ส่วน เรือนร้านค้า ที่เป็นเรือนร้านค้าเฉพาะจะเป็นเพียงแคเรือนร้านค้า สร้างขึ้นมาแบบเรือนเครื่องผูกชั่วคราว ได้แก่ ร้านขายขนมจีน ร้านขายกล้วยแขก ที่ขายเฉพาะในช่วงเวลา 15.00-19.00 น. เท่านั้น ซึ่ง ร้านค้าจะมีลักษณะโครงสร้างไม้ไผ่ที่หลังคามุงใบพวง(รูปที่ 5.23)



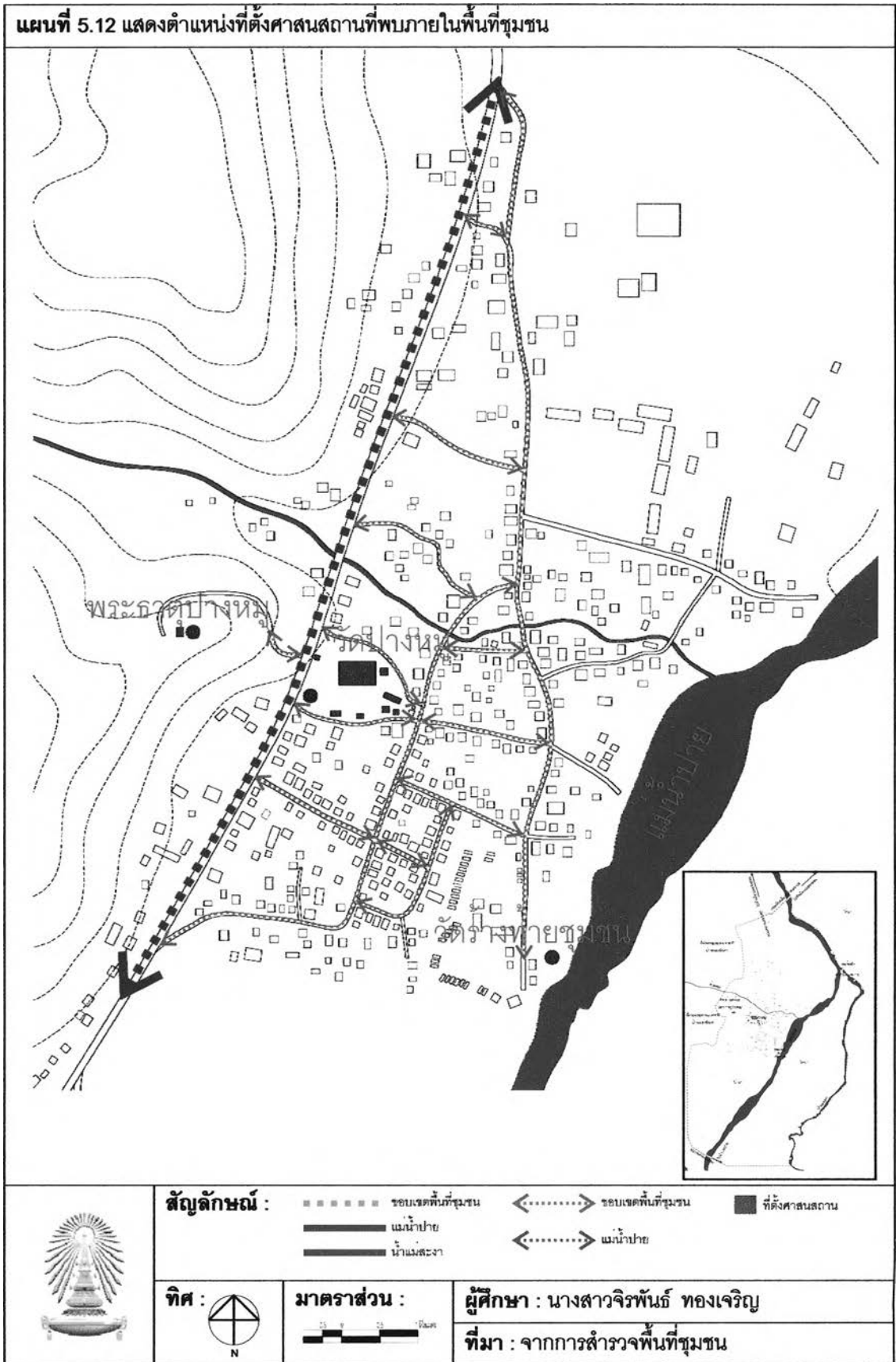
รูปที่ 5.23 แสดงเรือนร้านค้า “เฮินฮ่านก้า” ที่มีลักษณะเป็นเรือนเครื่องผูกภายในพื้นที่ชุมชน

จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านหมู พบว่า เรือนร้านค้า ที่พบภายในพื้นที่ชุมชนนั้น ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของตัวเรือน จะมีก็คือการปรับปรุงตัวเรือนให้ดูสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อที่ผู้คนที่เข้ามาซื้อสินค้าจะสามารถเลือกซื้อสินค้าได้อย่างสะดวกมากขึ้น ส่วนเรือนร้านค้าเฉพาะนั้น ยังคงมีลักษณะเป็นเรือนเครื่องผูกอยู่

5.5.2 ลักษณะสถาปัตยกรรมของศาสนสถาน

จากการศึกษาถึงลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถาน que พบภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจากการสำรวจ (แผนที่ 5.12) สัมภาษณ์ สังเกตการณ์ รวมไปถึง การสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู สามารถจำแนกลักษณะ สถาปัตยกรรมของศาสนสถาน que พบในพื้นที่ชุมชนตามลักษณะทางกายภาพและการทำกิจกรรม ออก ดังนี้

1) วัดปางหมู “จองปางหมู” จากการสำรวจพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่าวัดปางหมู “จองปางหมู” เป็นวัดแห่งแรกที่สร้างขึ้นมาพร้อมกับการก่อสร้างชุมชนผู้คนไทยใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนา โดยวัด “จอง” จะเป็นเหมือนศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในพื้นที่ชุมชน



เนื่องจากผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะเคารพศรัทธาและมันต่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังนั้น วัดปางหมูจึงได้ถูก สร้างขึ้นมาพร้อมกับการก่อสร้างชุมชน ผู้คนไทยใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนา โดยวัด จะเป็นเหมือนศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากผู้คนในพื้นที่ชุมชนนั้น เคารพศรัทธาและมันต่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังนั้นวัดปางหมูจึงได้ถูกสร้างขึ้นมาพร้อมกับการก่อตั้งชุมชนในปี พ.ศ.2375 ซึ่งองค์ประกอบภายในบริเวณพื้นที่วัดปางหมูมีดังนี้

- วิหารวัดปางหมู “กยองจองปางหมู”

รูปแบบวิหารจะเป็นสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมผสมผสานกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพม่าเหมือนที่นิยมสร้างกันในรัฐฉาน ลักษณะและรูปทรงของหลังคาซ้อนกัน ยกคอสองชั้นทิ้งชายคาลงมาสามดับ สองคอสายชาย เรียกว่าเจตุน การตกแต่งหลังคาจะตกแต่งชายคาด้วยไม้ฉลุบริเวณเชิงชาย เรียกว่า ปานชอย ส่วนที่ยกชั้นเหนือเชิงชาย เรียกว่า ปานตอง ส่วนที่ประดับตรงมุขชายคา เรียกว่า กะหล่งตอง เรือนยอดจะประดับด้วยฉัตร 5 ชั้น บริเวณด้านหน้าของวิหารจะมีมุกยื่นออกมา 3 ด้าน ทางทิศเหนือ ตะวันออกและตะวันตก ซึ่งผู้คนไทยใหญ่ถือว่าวัดเป็นที่อาศัยอยู่ของผู้มีบุญ เป็นหน่อเนื้อพระมหากษัตริย์ ดังนั้นในการก่อสร้างจะต้องทำให้เหมือนวัง คนไทยใหญ่จะนับถือพระ “พารา” โดยเฉพาะวัดจะทำให้งดงาม ประดับด้วยลวดลายต่างๆ ให้มีความสวยงาม ลักษณะพิเศษของวิหารไทยใหญ่ของวัดปางหมู คือ เสาเอกของวิหารจะทำเป็นรูปกลองยาว (รูปที่ 5.24) ตามความเชื่อที่ว่าเสียงกลองจะเรียกให้คนในชุมชนเข้าวัดสมน้ำเสมอ (มงคล ชูวงศ์, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2552)



รูปที่ 5.24 แสดงลักษณะวิหาร “กยอง” วัดปางหมู

ลักษณะและรูปแบบของวิหารไทยใหญ่จะมีขนาดใหญ่โตกว่าวิหารล้านนาอื่นๆ มีลักษณะเป็นวิหารชั้นเดียวยกได้สูงจากพื้นดินประมาณ 2.20 เมตร รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า แยกการใช้

งานด้วยความต่างระดับ ระดับที่สูงที่สุดอยู่ตรงกลางวิหารจะเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูป "พารา" ซึ่งเป็นพระประธานและพระบูชา เรียกว่า "ช่าปาน" ซึ่งตรงกับส่วนของเรือนยอดที่ระดับฉัตร ระดับรองลงมาเป็นที่สำหรับทำพิธีกรรมและการทำสังฆกรรมของสงฆ์ ระดับต่อมาคือกุฏิเจ้าอาวาสและพระลูกวัด ส่วนที่มีระดับต่ำที่สุดคือ บริเวณโถงที่มราวาสนั่งฟังธรรม (รูปที่ 5.25) ลักษณะของตัวอาคารจะสร้างขึ้นมาจากไม้จริงทั้งหลัง และมีระเบียงโดยรอบวิหาร บริเวณใต้ถุนวิหารจะเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมหรือเก็บของใช้ส่วนรวมของผู้คนในชุมชน



รูปที่ 5.25 การใช้พื้นที่ภายในวิหาร "กยอง"

นอกจากวัดจะใช้เป็นที่ประกอบศาสนพิธีของผู้คนในชุมชนแล้ว ยังเป็นสถานที่ประชุมปรึกษาหารือ หรือใช้เป็นสถานที่สำหรับจัดงานบุญตามประเพณี ในแต่ละเดือนก่อนจัดงานประเพณีขึ้นในพื้นที่ชุมชนจะมีการประชุมที่วัดก่อนการจัดงาน ซึ่งในการประชุมแต่ละครั้งก็จะมีศรัทธาวัด "ตะก่าจอง" มาร่วมปรึกษาหารือกัน โดยมีเจ้าอาวาสมาเป็นประธาน นอกจากนี้ในช่วงเข้าพรรษาก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่มานอนปฏิบัติธรรมที่วัด (เสงี่ยม แข็งแรงดี, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552) นอกจากนี้วัดจะเป็นสถานที่ในการจัดงาน งานบุญ แล้ววัดยังเป็นสถานที่จัดงานอวมงคล "หมาสา" อีกด้วย

- เจดีย์วัดปางหมู "กองมูจองปางหมู"

ลักษณะของเจดีย์วัดปางหมูจะมีด้วยกัน 2 องค์ (รูปที่ 5.26) คือเจดีย์องค์ใหญ่จะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกมุมทางด้านทิศเหนือภายในบริเวณจอง และบริเวณมุมทางด้านทิศตะวันออกของวิหาร ซึ่งเจดีย์ 2 องค์นี้จะมีขนาดที่แตกต่างกัน เจดีย์องค์ใหญ่จะมีลักษณะเป็นเจดีย์ที่อลังการมีการทวงเครื่องขององค์เจดีย์ สร้างขึ้นพร้อมกับจองปางหมู ด้วยแรงศรัทธาของผู้คนในชุมชนและช่างดั้งเดิม รูปแบบสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างไทยใหญ่ พม่า และมอญ ลักษณะเจดีย์เป็นรูปทรง 8 เหลี่ยม ฐานซ้อนกัน 3 ชั้น แล้วจึงเป็นเจดีย์แบบไทยใหญ่ทั้งองค์

ประดับตกแต่งด้วยลวดลายไทยใหญ่โดยรอบเจดีย์ ยอดเจดีย์เป็นฉัตรโลหะซ้อนกัน 7 ชั้น ทาด้วยสีทองทั้งองค์ บริเวณภายในเจดีย์จะเป็นพื้นที่สำหรับทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ “เจ้าบุญ” ในงานประเพณีสำคัญๆ เช่น ประเพณีบูชาข้าวพระพุทธ

ส่วนเจดีย์องค์เล็กนั้นจะมีลักษณะเป็นเจดีย์องค์สี่เหลี่ยมสร้างขึ้นพร้อมกับการก่อสร้างชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูเช่นกัน แต่มีขนาดขององค์ที่เล็กกว่า เจดีย์นี้เคยชำรุดทรุดโทรมลงไปแล้วได้มีการบูรณะขึ้นมาใหม่ โดยช่างในชุมชนเอง(ศรีพรรณ เกษรา, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2552) มีลักษณะสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ผสมผสานกับพม่า ประดับด้วยกระจกสีต่างๆ โดยรอบเจดีย์ และตัวเรือนยอดเจดีย์ประดับตกแต่งด้วยฉัตร 5 ชั้น ทาด้วยสีทองทั้งองค์

นอกจากนี้ภายในบริเวณพื้นที่ของปางหมวยังมีขุมประตูดัด “สร้างหว่า” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างของวัด เป็นตัวกำหนดเขตวัด ซึ่งขุมประตูดัดหรือสร้างหว่าจะเป็นทางเข้าวัด ผู้คนในชุมชนจะเคารพสถานที่ ถ้าเป็นผู้เฒ่าผู้แก่กับผู้คนในวัยกลางคนก็จะถอดรองเท้าเอาไว้ตั้งแต่บริเวณด้านหน้าขุมประตูดัดก่อนเดินเข้าวัด



รูปที่ 5.26 แสดงเจดีย์ “กองมู” ภายในวัด

2) พระธาตุปางหมู “จองปายหล้อย” จากการสำรวจภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ภายในพื้นที่ชุมชนจะมี องค์พระธาตุปางหมูหรือ “จองปายหล้อย” ตั้งอยู่บนดอยทางทิศตะวันออกของพื้นที่ชุมชน พระธาตุปางหมูสร้างขึ้นหลังจากการสร้างวัดปางหมู โดยเจ้าอาวาสองค์แรกที่ก่อสร้างวัดปางหมู ลักษณะของเจดีย์จะมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงมอญฐานสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 3 ชั้น ส่วนเรือนยอดประดับด้วยฉัตร 7 ชั้น (รูปที่ 5.27)

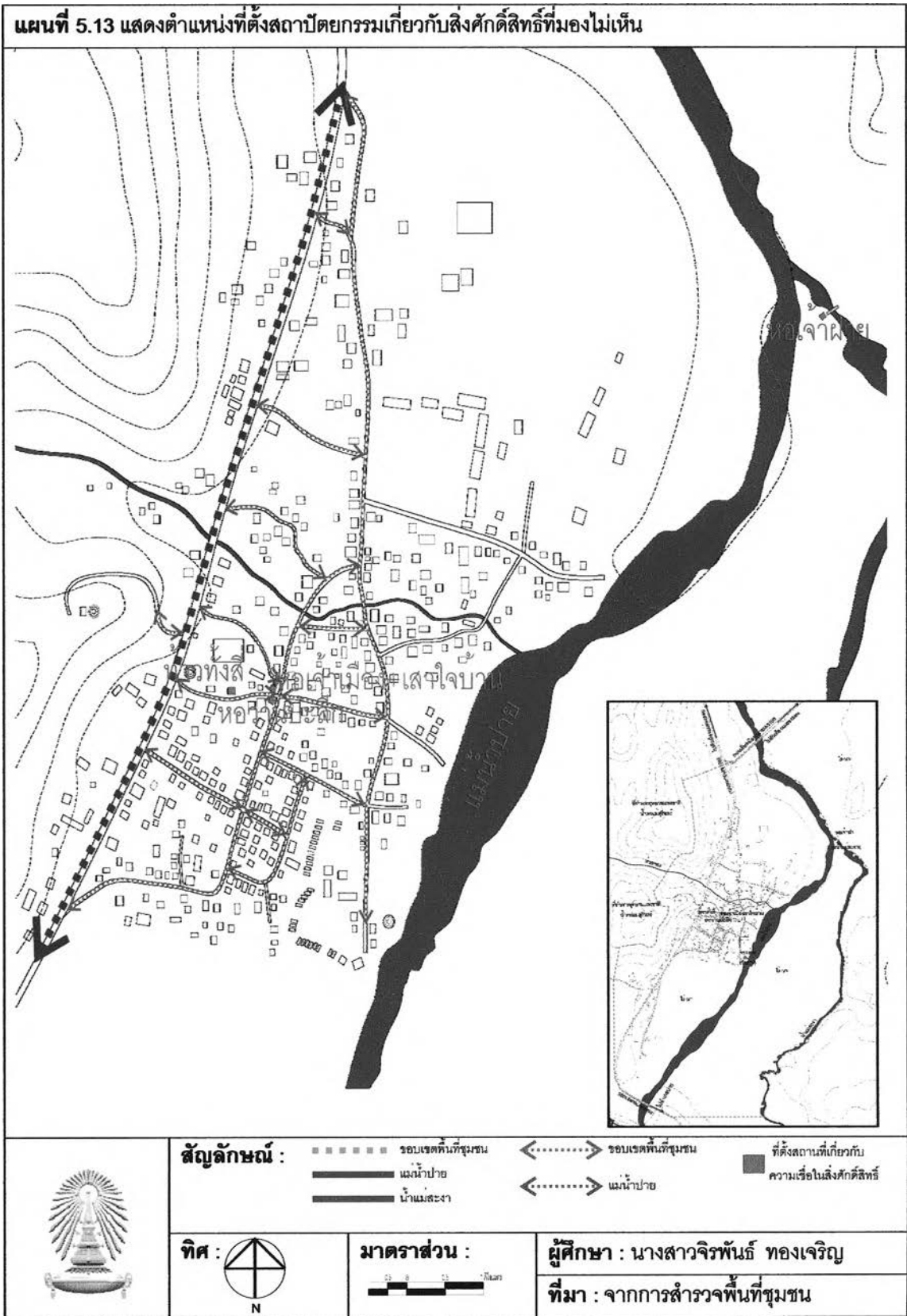
5.5.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น

จากการสำรวจ (แผนที่ 5.13) และสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูปพบว่า นอกเหนือจากความเคารพศรัทธาอันแรงกล้าในพระพุทธศาสนาแล้ว ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูปยังคงมีความเคารพศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน จึงก่อให้เกิดรูปแบบและลักษณะทางสถาปัตยกรรมอันเกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน เพื่อแสดงออกถึงความเคารพศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข “อยู่หลีกกันหวาน” ดังนี้

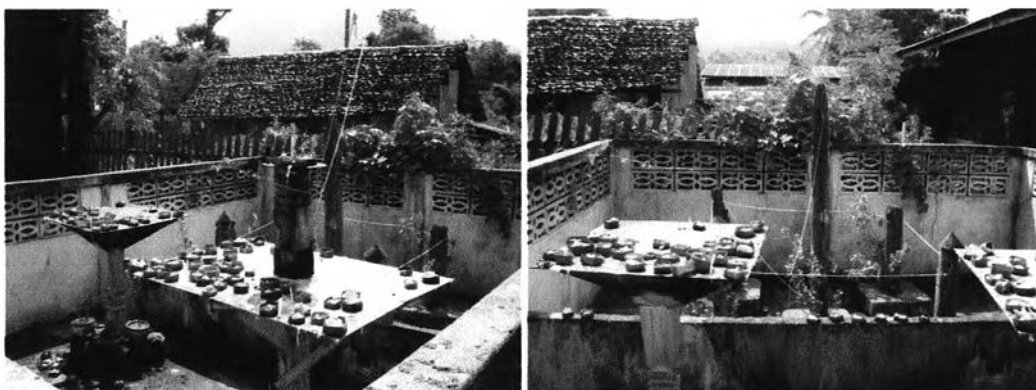
1) หอเจ้าเมือง “หอเจ้าเมิง” จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน พบว่า หอเจ้าเมืองที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนนั้นตั้งอยู่บริเวณกลางพื้นที่ชุมชนใต้ต้นไม้ใหญ่หลังวัดปางหมูป เป็นสถานที่ที่ผู้คนในชุมชนมีความเชื่อว่าจะปกป้องคุ้มครองรักษาชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข หอเจ้าเมืองได้สร้างขึ้นมาพร้อมกับการก่อตั้งชุมชน ในอดีตนั้นหอเจ้าเมืองได้ตั้งอยู่บริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่ข้างวัด แล้วได้ย้ายมายังพื้นที่ปัจจุบันพร้อมกับเสาโอบบ้าน (ณรงค์ คำคุณ, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552) ลักษณะของหอเจ้าเมืองนั้น มีลักษณะเป็นอาคารไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ หลังคาทรงจั่วสูงยกคอสองชั้นทั้งสามดับหรือเรียกว่า สองคอสสามชาย บริเวณหอเจ้าเมืองนั้นจะมีการกันอาณาเขตเฉพาะสำหรับเจ้าเมืองห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปยกเว้นผู้ดูแลหอเจ้าเมือง บริเวณด้านหน้าหอเจ้าเมืองจะเป็นช่งบ้านสำหรับให้ผู้คนในชุมชนมาประกอบพิธีทำบุญหมู่บ้าน “พิธีกรรมวานปะลึก” (รูปที่ 5.29)



รูปที่ 5.29 แสดงลักษณะหอเจ้าเมือง



2) **เสาใจบ้าน** จากการสำรวจบริเวณพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนใกล้ๆ กับที่ตั้งของหอเจ้าเมืองนั้นจะเป็นที่ตั้งของเสาใจบ้าน เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญอีกแห่งหนึ่งของพื้นที่ชุมชน ซึ่งผู้คนในชุมชนถือว่าเป็นเสาเอกก่อนการสร้างชุมชน ลักษณะและรูปแบบของเสาใจบ้านนั้นจะเป็นลักษณะเสาไม้ (รูปที่ 5.30)



รูปที่ 5.30 แสดงลักษณะเสาใจบ้าน

3) **หอทำบุญหมู่บ้าน “หรวานปะลึก”** จากการสำรวจภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า บริเวณลานด้านหน้าหอเจ้าเมืองนั้น จะเป็นที่ตั้งของหอทำบุญหมู่บ้าน ซึ่งมีรูปแบบเป็นอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมไม้ใหญ่มากนัก สูงประมาณ 3.00 เมตร หลังคาทรงจั่ว ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่(รูปที่5.31) เป็นหอสำหรับให้พระสงฆ์ ทำพิธีกรรม การทำบุญหมู่บ้าน”วานปะลึก” หอทำบุญหมู่บ้านนั้นสร้างขึ้นมา ตามความเชื่อเพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เพราะเป็นสถานที่สำหรับให้พระสงฆ์ ขึ้นไปประกอบพิธีกรรมในพิธีทำบุญหมู่บ้าน (นราภรณ์ สุทธาเวทย์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2552)



รูปที่ 5.31 แสดงลักษณะหรวานปะลึก

4) **หอเจ้าฝ่าย** จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนพบว่า บริเวณพื้นที่ชุมชนทางด้านทิศตะวันตกใกล้กับฝายน้ำแม่สะงา เป็นที่ตั้งของหอเจ้าฝ่าย สืบเนื่องมาจากวิถีชีวิตของผู้คนใน

ชุมชนที่มีการทำเกษตรกรรมปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี การวิงวอนขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีน้ำใช้ตลอดตลอดทั้งปี เพื่อให้ผลผลิตทางการเกษตรมีความสมบูรณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญ หอเจ้าฝาย จึงเป็นสถานที่ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของผู้คนในพื้นที่ชุมชน มีลักษณะเป็นอาคารไม้ขนาดเล็ก รูปทรงสี่เหลี่ยม ยกพื้นให้สูงจากพื้นดินประมาณ 0.80 ม. หลังคาทรงจั่ว (รูปที่ 5.32) ในรอบหนึ่งปีจะมีการทำพิธีกรรมเลี้ยงเจ้าฝายทั้งหมด 4 ครั้ง คือ ก่อนและหลังการทำนากับก่อนและหลังการทำไร่(ทูลละ บุษษ, สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2552)



รูปที่ 5.32 แสดงลักษณะหอเจ้าฝาย

4) **ท้าวทั้งสี่** จากการสำรวจภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ภายในบริเวณวัดปางหมูทางด้านทิศตะวันตกติดกับกำแพงวัด จะเป็นที่ตั้งของท้าวทั้งสี่หรือบางครั้งคนในพื้นที่ชุมชนจะเรียกว่าท้าวทั้งห้า มีลักษณะอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมเปิดโล่งทั้งสี่ทิศมีเสาไม้เป็นรูปกากบาทสี่ทิศ และบริเวณโดยรอบอาคารมีไม้พาดทั้งหมด 3 ด้าน เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับวางกระทงบูชา “ก๊อกชอมต๋อ” และจุดธูปเทียนในทุกวันพระและวันสำคัญๆ ทางพระพุทธศาสนา บริเวณด้านล่างของเสาไม้จะเป็นที่วางกระทง “ก๊อกชอมต๋อ” อีกแห่งหนึ่ง เพื่อสักการะแม่นางธรณี หรือบางครั้งเรียกว่าท้าวทั้ง5 (รูปที่5.33)



รูปที่ 5.33 ลักษณะหอเจ้าฝายและท้าวทั้งสี่

5.5.4 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมประเภทสถาปัตยกรรมขนาดเล็กที่พบภายในพื้นที่ชุมชน

จากการสำรวจ สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า จากการที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูมีวิถีการดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมมาอย่างช้านาน นอกเหนือจากเรือนไต อาคารเกี่ยวกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นแล้ว ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูและบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน ยังมีสถาปัตยกรรมขนาดเล็กที่มีรูปทรงของสถาปัตยกรรมไทยใหญ่กระจายอยู่บริเวณพื้นที่ชุมชน ดังนี้

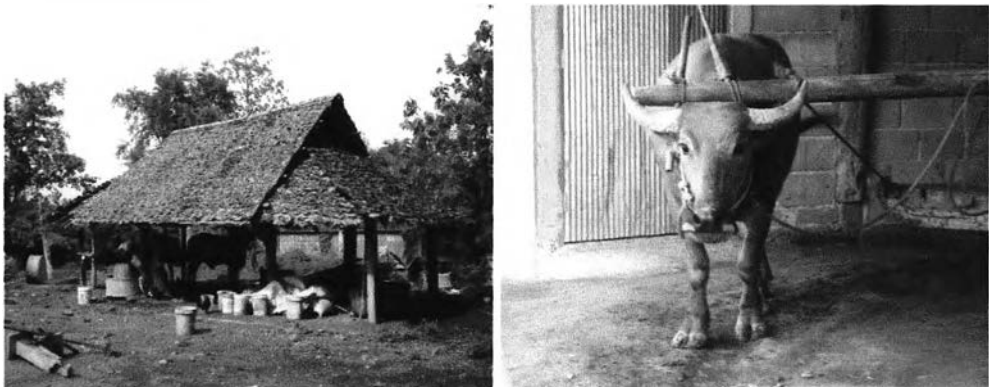
1) เถียงนา (เถียงนา) จากการสำรวจบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมของผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนมีความสัมพันธ์กับพื้นที่เกษตรกรรมเป็นอย่างมาก จึงมีการปลูกสร้างเถียงนาไว้ในพื้นที่เกษตรกรรมของตนเอง เถียงนาจะเป็นเรือนสี่เหลี่ยมไม่ใหญ่มากนัก มีฝาไม้ครบทุกด้าน ตัวเรือนยกสูงขึ้นจากพื้นดิน พื้นเป็นไม้ไผ่สับ “ฟาก” มีบันได “ขึ้นไหล” แต่ไม่ยึดติดสามารถโยกย้ายได้ ไม่มีผนังกัน แต่มีราวเตี้ยๆ ใต้ถุนใช้เก็บของทำครัว ชั้นบนมีชานต่อจากบันได “ขึ้นไหล” บันไดขึ้นได้ปีกชายคาด้านหน้า หลังคาปีกนกด้านหน้ามีทั้งแบบโครงโค้งแบบคลุมจั่วด้านหน้าและแบบง่ายๆ ลักษณะหลังคาของเถียงนาส่วนใหญ่เป็นหลังคาจั่วมีความลาดเอียง ทั้งชายคาจรดพื้นชั้นบน ถ้ามองจากภายนอกจะเห็นแต่หลังคาและพื้นชั้นล่างเท่านั้น หลังคาคลุมยาวนี้จะกันแดดแก่ชั้นบน ซึ่งใช้เป็นห้องนอนและเก็บของเท่านั้น เถียงนาบางแห่งมีการทิ้งชายคาปีกนกด้านหน้าจั่วด้านหลังยาวมากเกือบจรดพื้นดินตั้งเสารับต่างหาก เพื่อเอาไว้เก็บข้าวและพืชผลทางการเกษตร ในกรณีที่ต้องนอนเฝ้าข้าวหรือพืชผลทางการเกษตรเป็นเวลานาน เถียงนาจะมีลักษณะคล้ายกับเรือนเครื่องผูกยกใต้ถุนสูงชันเดียว(จำนง สุธรรม, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2552)

เถียงนาที่พบบริเวณท้องทุ่งนาภายในพื้นที่ชุมชนนั้น จะมีทั้งที่เป็นเรือนเครื่องผูกและเรือนเครื่องสับอย่างง่าย และบริเวณพื้นที่โดยรอบเถียงนาจะนิยมปลูกพืชผักสวนครัว เช่น มะเขือเทศโต บวบ “มะนอย” พริก “หมากพริก” เป็นต้น เพื่อให้ประกอบอาหารเวลากลางวัน (รูปที่ 5.34)



รูปที่ 5.34 แสดงเถียงนา “เถียงนา” ในพื้นที่เกษตรกรรมชุมชน

2) **คอกวัวคอกควาย “สิ่ง”** จากการสำรวจภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูปพบว่า วัวควายยังคงมีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนอยู่นอกเหนือจากการไถนาแล้วยังใช้ผลิตอุตสาหกรรมคริวเรือนหรือการอัดน้ำมันงา ดังนั้นหลังจากการทำงานเสร็จวัวควายจำเป็นต้องมีที่พักผ่อนที่สามารถป้องกันแดดฝน และมีความปลอดภัยด้วย คอกวัวคอกควายจะอยู่ใกล้ๆ กับตัวบ้านในระยะที่สายตาสามารถมองเห็นได้สะดวก เพื่อความปลอดภัยลักษณะของคอกวัวคอกควายจะเป็นอาคารโล่งๆ หลังคาจั่ว มีปีกนกคลุมด้านหน้าและด้านหลังเพื่อคลุมแดดฝนได้ทุกฤดูกาล ภายในจะมีที่ผูกวัวผูกควาย มีรางให้อาหารและน้ำ โครงสร้างของคอกวัวคอกควายส่วนใหญ่จะใช้เสาไม้ต้นทุบเปลือก โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ไผ่ มุงด้วยใบพวงพื้นเป็นดินทุบแน่น (รูปที่ 5.35)



รูปที่ 5.35 แสดงคอกวัวคอกควาย “สิ่ง” ที่พบภายในพื้นที่ชุมชน

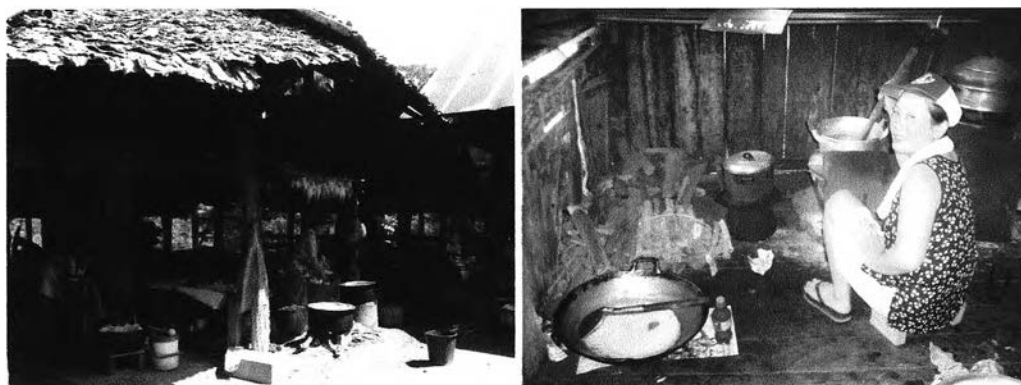
3) **ยั้งฉาง “เฮี้ยว”** จากการสำรวจภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูปพบว่า รูปแบบของเรือนไทยใหญ่ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน มีทั้งที่แยกยั้งฉางออกจากตัวเรือน และยั้งฉางอยู่ติดกับตัวเรือน โดยทิ้งชายคาต่ำเกือบจรดพื้นดินเพื่อคลุมยั้งฉาง สำหรับบ้านที่แยกยั้งฉางออกจากตัวเรือน จะสร้างยั้งฉางเป็นเรือนเล็กอยู่ใกล้ๆ กับตัวบ้าน เป็นแบบเรือนใต้ถุนสูงโล่ง ยั้ง

ฉางนี้มีหลายลักษณะ บางบ้านเป็นอาคารทึบเพื่อใส่ข้าวเปลือกไว้ในห้องของตัวอาคาร โครงสร้างหลักเป็นไม้จริงพื้นเป็นไม้จริง เพราะต้องรับน้ำหนักของข้าวเปลือก ฝาไม้ทั้งไม้แผ่นและไม้ไผ่ทาบแบน บางบ้านปลูกยั้งฉางเป็นเรือนโล่งผนังเตี้ยๆ กั้นรอบ และตั้งยั้งฉางขนาดใหญ่ไว้ในอาคาร ใต้ถุนของยั้งฉางจะให้เป็นที่เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ หรือเก็บฟืน เครื่องมือที่ใช้ในการเกษตรกรรมต่างๆ (รูปที่ 5.36)



รูปที่ 5.36 แสดงยั้งฉาง "เข้ข้าว" ที่ภายในพื้นที่ชุมชน

4) **ครัวไฟ "สองไฟ"** จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่าเรือนไทยใหญ่ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนนั้น จะมีทั้งที่สร้างครัวไฟไว้ที่ตัวเรือนและแยกครัวไฟออกมาจากเรือน สำหรับเรือนที่แยกครัวไฟออกมานั้น นอกเหนือจากการทำอาหารแล้ว บริเวณพื้นที่ของครัวไฟนั้นจะให้เป็นที่ใช้สำหรับทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ต้มถั่วเหลือง เพื่อทำเป็นถั่วเน่าแผ่นที่คั่วถั่วแปบหล่อแปจ้ออีกด้วย ลักษณะของครัวไฟนั้นจะเป็นเรือนเครื่องผูก รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า เปิดโล่งทั้งสี่ทิศ เพื่อระบายอากาศ เนื่องจากผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงใช้ฟืน ในการหุงต้มอาหาร โครงสร้างหลังคาจะเป็นไม้ไผ่ มุงด้วยใบพวง พื้นเป็นดินอัดแน่น มีแคร่ไม้สำหรับวางสิ่งของภายในครัวไฟ(รูปที่ 5.37)



รูปที่ 5.37 แสดงครัวไฟที่ภายในพื้นที่ชุมชน

ตารางที่ 5.3 สรุปมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่คงอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

มรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม	รูปแบบทางสถาปัตยกรรม			
	บริเวณที่ตั้ง	วัสดุและโครงสร้าง	กิจกรรมการใช้สอย	การเปลี่ยนแปลง
1. เรือนไทยใหญ่ดั้งเดิม - เรือนพักอาศัยแบบจั่วเดี่ยว	- พบเห็นได้ทั่วไปภายในบริเวณพื้นที่ชุมชน	- มีลักษณะของตัวเรือนเป็นเรือนไม้ขนาดเล็กที่มีหลังคาทรงจั่วเดี่ยว เป็นเรือนเครื่องผูกสร้างจากไม้ที่หาได้ตามป่าของชุมชน โดยเฉพาะไม้ไผ่จะเป็นองค์ประกอบของทุกส่วน ได้แก่ คาน พื้น ฝา โครงสร้างหลังคา และใช้ดอกผูกเข้าด้วยกันหรือไม่ก็ใช้วิธีเจาะสอยยึดให้ติดกันส่วนหลังคาจะมุงด้วยใบพวง "ใบตองตึง"	- ในเรือนบางหลังที่มีการยกใต้ถุนสูงก็จะใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนเป็นที่พักนอน พุดคุย ตลอดจนใช้เป็นที่ทานข้าวตั้งนั้นพื้นที่บนเรือนส่วนมากใช้สำหรับเข้านอนในตอนกลางคืน	- ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย เช่น เปลี่ยนจากเสาไม้ไผ่มาเป็นไม้จริง
- เรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด	- พบเห็นได้ทั่วไปภายในบริเวณพื้นที่ชุมชน	- มีลักษณะเป็นเรือนที่มีหลังคา 2 หลังเชื่อมต่อกันด้วยรางริน"ช่อมริน" ตรงกลางมีลักษณะเป็นเรือนไม้จริงขนาดใหญ่มีหลังคาจั่วติดกัน 2 จั่วโดยลักษณะของตัวเรือนส่วนใหญ่จะสร้างจากไม้จริงทั้งหลัง เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้แดง	- ตัวเรือนนอนและเรือนครัวแยกส่วนออกจากกันยกพื้นเรือนสูงและใช้ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ บริเวณห้องโถงชั้นบนของบ้านก็เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ด้วยเช่นกัน เรือนประเภทนี้ส่วนมากมักเป็นเรือนของครอบครัวขนาดใหญ่และ	- มีการต่อเติมบริเวณด้านล่างของตัวบ้าน เพื่อรองรับการขยายตัวของครอบครัว
- เรือนร้านค้า	- พบเห็นได้ทั่วไปบริเวณถนนสายหลักพื้นที่ชุมชน	- เรือนร้านค้าที่พบภายในพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการจากเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด โดยการต่อเติมด้านหน้าของเรือนเพื่อใช้เป็นพื้นที่สำหรับขายสินค้าหรือเรือนบางหลังได้ต่อเติมด้านล่างของเรือนเป็นที่ขายสินค้า	- ใช้ค้าขายสินค้าสำหรับผู้คนในพื้นที่ชุมชน	- ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ที่มา : จากการวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ชุมชน

ตารางที่ 5.4 สรุปมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู(ต่อ)

มรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม	รูปแบบทางสถาปัตยกรรม			
	บริเวณที่ตั้ง	วัสดุและโครงสร้าง	กิจกรรมการใช้สอย	การเปลี่ยนแปลง
2. ลักษณะสถาปัตยกรรมของศาสนสถาน - วิหารวัดปางหมู	- ตั้งอยู่ในวัดปางหมู	- รูปแบบวิหารจะเป็นสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมผสมผสานกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพม่าเหมือนที่นิยมสร้างกันในรัฐฉานลักษณะและรูปทรงของหลังคาซ้อนกัน ยกคองซ้อนขึ้นทั้งชายคาลงมา 3 ชั้น การตกแต่งหลังคาจะตกแต่งชายคาด้วยไม้ฉลุบริเวณเชิงชายเรือนยอดจะประดับด้วยฉัตร 5 ชั้น บริเวณด้านหน้าของวิหารจะมีมุขยื่นออกมา 3 ด้าน ทางทิศเหนือ ตะวันออกและตะวันตก ซึ่งผู้คนไทยใหญ่ถือว่าวัดเป็นที่อาศัยของผู้มีบุญ เป็นหน่อเนื้อพระมหากษัตริย์	- ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมและการทำสังฆกรรมของสงฆ์ นอกจากนี้แล้วยังเป็นสถานที่ประชุมปรึกษาหารือหรือใช้เป็นสถานที่สำหรับจัดงานบุญตามประเพณี	- ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
- เจดีย์วัดปางหมู	- ภายในวัดปางหมู	- เจดีย์วัดปางหมูจะมีด้วยกัน 2 องค์ซึ่งจะมีขนาดที่แตกต่างกัน เจดีย์องค์ใหญ่จะเป็นเจดีย์ที่ก่อสร้างมีการทรงเครื่องของเจดีย์สร้างขึ้นพร้อมกับวัดปางหมู มีรูปแบบสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างไทยใหญ่พม่า และมอญ	- บริเวณภายในเจดีย์องค์ใหญ่จะเป็นพื้นที่สำหรับประกอบสังฆกรรมของพระสงฆ์ ในงานประเพณีสำคัญๆ	- ในรอบ 3 ปีจะมีการทำสังฆกรรมให้ดูสวยงามขึ้น
- พระธาตุปางหมู	- ตั้งอยู่บนดอยทางทิศตะวันออกของพื้นที่ชุมชน	- ลักษณะของเจดีย์จะมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงมอญฐานสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 3 ชั้น ส่วนเรือนยอดประดับด้วยฉัตร 7 ชั้น	- เป็นที่เคารพสักการะของผู้คนในชุมชน	- มีสภาพทรุดโทรม ควรมีการบูรณะ

ที่มา : จากการวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ชุมชน

ตารางที่ 5.5 รูปมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่คงอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู(ต่อ)

มรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม	รูปแบบทางสถาปัตยกรรม			
	บริเวณที่ตั้ง	วัสดุและโครงสร้าง	กิจกรรมการใช้สอย	การเปลี่ยนแปลง
- วัดร้างท้ายหมู่บ้าน	- ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ชุมชน	- ลักษณะของเจดีย์จะมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงมอญฐานสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 3 ชั้น ส่วนเรือนยอดประดับด้วยฉัตร 7 ชั้น	- เป็นที่เคารพสักการะของผู้คนในชุมชน	- มีสภาพทรุดโทรม ควรมีการบูรณะ
3. ลักษณะสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น - หอเจ้าเมือง	- ตั้งอยู่บริเวณกลางพื้นที่ชุมชนได้ตั้งไม่ใหญ่หลังวัดปางหมู	- มีลักษณะเป็นอาคารไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ หลังคาทรงจั่วสูงยกคอสองชั้นทั้งสามระดับบริเวณโดยรอบกะกันอาณาเขตเฉพาะสำหรับเจ้าเมืองบุคคลภายนอกห้ามเข้า ยกเว้นผู้ดูแลหอเจ้าเมือง บริเวณด้านหน้าหอเจ้าเมืองจะมีลานกว้างสำหรับให้ผู้คนในชุมชนประกอบพิธีกรรม	- เป็นสถานที่ชุมชนที่ผู้คนในชุมชนให้การเคารพสักการะ	- มีการล้อมรั้วคอนกรีตโดยรอบหอเจ้าเมือง
- เสาใจบ้าน	- ตั้งอยู่กลางพื้นที่ชุมชนใกล้กับหอเจ้าเมือง	- ลักษณะของเสาใจบ้านนั้นจะเป็นเสาไม้โดยมีไม้พาดเป็นกากบาทพาดไว้ในแนวนอนและยึดติดไว้กับตัวเสา - มีลักษณะเป็นอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมไม่ใหญ่มากนัก สูงประมาณ 3 เมตรหลังคาทรงจั่ว มีสถาปัตยกรรมเป็นแบบไทยใหญ่	- เป็นสถานที่ชุมชนที่ผู้คนในชุมชนให้การเคารพสักการะ	- มีการล้อมรั้วคอนกรีตโดยรอบหอเจ้าเมือง

ที่มา : จากการวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ชุมชน

ตารางที่ 5.6 สรุปรูปมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่คงอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู(ต่อ)

มรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม	รูปแบบทางสถาปัตยกรรม			
	บริเวณที่ตั้ง	วัสดุและโครงสร้าง	กิจกรรมการใช้สอย	การเปลี่ยนแปลง
- หอวานปะลิก	- ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าของหอเจ้าเมือง	- มีลักษณะเป็นอาคารไม้ขนาดเล็กรูปทรงสี่เหลี่ยม ยกพื้นให้สูงจากพื้นดินประมาณ 2.20 เมตรหลังคาทรงจั่ว	- เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทำบุญหมู่บ้าน	- มีการปรับปรุงให้ซ่อมแซมให้สวยงามขึ้น
- หอเจ้าฝ่าย	- ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกใกล้กับฝายน้ำแม่สะงา	- มีลักษณะอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมเปิดโล่ง ทั้งสี่ทิศมีเสาไม้เป็นรูปกากบาทสี่ทิศ และบริเวณโดยรอบอาคารมีไม้พาดทั้งหมด 3 ด้านเพื่อเป็นที่สำหรับวางกระทงบูชา	- เป็นสถานที่ชุมชนที่ผู้คนในชุมชนให้การเคารพสักการะ	- ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
4. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมประเภท สถาปัตยกรรมขนาดเล็กที่มีภายในพื้นที่ ชุมชน - เกียงนา	- ตั้งอยู่ประปรายตามบริเวณทุ่งนา	มีลักษณะเป็นกระท่อมสี่เหลี่ยมไม่ใหญ่ มากนัก มีฝาไม้ครบทุกด้าน ตัวกระท่อมยก สูงจากพื้นดิน พื้นเป็นฝาอก มีบันไดแต่ไม่ยึด ติดสามารถโยกย้ายได้ ไม่มีมั่งกัน แต่มี ราวเดี่ยวๆ ได้ดูแลใช้เก็บของทำครัว ชั้นบนมี ชานต่อกับบันได บันไดขึ้นได้ปีกขาขวา ด้านหน้า หลังคาปีกนกด้านหน้ามีทั้งแบบ โครงโค้งแบบคลุมจั่วด้านหน้าและแบบ ง่ายๆ ลักษณะหลังคาของเกียงนาส่วนใหญ่ เป็นหลังคาจั่วมีความลาดเอียง ทั้งชายคา จรดพื้นชั้นบน	- เป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนหลังจากการ ทำเกษตรกรรม และเป็นสถานที่สำหรับ นอนเฝ้าที่ขมผลทางการเกษตรหลังการเก็บ เกี่ยว	- ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ที่มา : จากการวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ชุมชน



ตารางที่ 5.7 สรุปมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่คงอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู(ต่อ)

มรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม	รูปแบบทางสถาปัตยกรรม			
	บริเวณที่ตั้ง	วัสดุและโครงสร้าง	กิจกรรมการใช้สอย	การเปลี่ยนแปลง
- คอกวัวคอกควาย	- พบได้ทั่วไปภายในบริเวณพื้นที่ชุมชน จะตั้งอยู่ ภายในตัวบ้าน	- ลักษณะของคอกวัวคอกควายจะเป็นอาคารโล่งๆ หลังคาจั่ว มีปีกนกคลุมด้านหน้าและด้านหลังเพื่อคลุมแดดฝน ภายในจะมีที่ผูกวัวผูกควาย มีรางให้อาหารและน้ำโครงสร้างส่วนใหญ่จะใช้เสาไม้ต้นทูปเปลือก โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ไผ่ มุงด้วยใบตองตึง พื้นเป็นดินทูปแน่น	- สำหรับพักอาศัยของสัตว์หลังจากการทำเกษตรกรรม	- ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
- ชู้งาง	- พบเห็นได้ทั่วไปในแทบทุกครัวเรือน	- เป็นอาคารทึบเพื่อใส่ข้าวเปลือกไว้ในห้องของตัวอาคารโครงสร้างหลักเป็นไม้จริงพื้นเป็นไม้จริง เพราะต้องรับน้ำหนักข้าวเปลือกฝามีทั้งไม้แผ่นและไม้ทูปแบน บางบ้านปลูกชู้งางเป็นเรือนโถงผนังเตี้ยๆกันรอบและมีสวนด้านในกันผนังโดยรอบไว้สำหรับเก็บข้าว จะมีที่สร้างไว้ในตัวเรือนและแยกออกมาจากตัวเรือน	- เก็บพืชผลทางการเกษตร	- มีการเปลี่ยนแปลงผนังจากไม้ไผ่ ที่ฉาบด้วยดินเหนียวกับมูลวัวมาเป็นผนังสังกะสี
- ครัวไฟ	- พบเห็นได้ในทุกครัวเรือน	- ลักษณะของครัวไฟนั้นจะเป็นเรือนเครื่องผูก รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า เปิดโล่งหลังคามุงเพื่อระบายอากาศ	- เก็บพืชผลทางการเกษตร	- บางหลังมีการเทพื้นคอนกรีตและปรับปรุงให้สวยงามขึ้น
สรุปคุณค่าของลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่พบภายในพื้นที่ชุมชน	ในภาพรวมของการศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ที่พบภายในพื้นที่ชุมชนนั้น ยังรักษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทยใหญ่เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง เพื่อใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนสำหรับการประกอบกิจกรรมต่างๆ			

ที่มา : จากการวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ชุมชน

จากการศึกษาถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมขนาดเล็กที่พบภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษาสถาปัตยกรรมขนาดเล็กเหล่านี้เอาไว้ เนื่องจากสถาปัตยกรรมขนาดเล็กเหล่านี้ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนที่มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี รวมทั้งการมีอาชีพเสริมคือการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน และวิถีชีวิตยังคงมีความสำคัญกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนอยู่ ด้วยเหตุนี้สถาปัตยกรรมขนาดเล็กเหล่านี้จึงคงอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

5.5.5 ลักษณะภูมิทัศน์ที่พบในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

จากการศึกษาอาคารบ้านเรือนไทยใหญ่ที่มีคุณค่าที่ยังคงมีอยู่ในพื้นที่ชุมชนแล้ว มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงลักษณะทางภูมิทัศน์ที่พบในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เพื่อทราบถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ประเภทภูมิทัศน์ชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกลักษณะภูมิทัศน์ภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ดังนี้

1) ภูมิทัศน์บริเวณพื้นที่เชิงเขา

จากการสำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า เนื่องจากบริเวณพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาริมแม่น้ำปาย เมื่อมองจากพื้นที่ตั้งของชุมชนไปทางด้านทิศตะวันออกของพื้นที่ชุมชน นอกเหนือจากเป็นพื้นที่ตั้งของพระธาตุปางหมู “จองปายหล่อย” แล้ว บริเวณพื้นที่แห่งนี้ยังคงเป็น พื้นที่ป่าของชุมชน ซึ่งผู้คนในพื้นที่ชุมชนช่วยกันรักษาเอาไว้ สำหรับเป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อการยังชีพ การนำไม้ไผ่มาก่อสร้างบ้านเรือน และเป็นพื้นที่สำหรับหาสมุนไพรและพรรณไม้มงคล 7 ชนิดในการประกอบพิธีทำบุญหมู่บ้านอีกด้วย (เมื่อยะ ผดุงกิจ, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2552) เมื่อมองจากพื้นที่ชุมชนนอกเหนือจะเห็นพระธาตุปางหมู “จองปายหล่อย” แล้วในช่วงฤดูฝนจะเห็นความสวยงามของดอกสีทองอร่ามท่ามกลางความเขียวชอุ่มของพรรณไม้นานาพรรณ ทั้งไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พวง ไม้แดง เป็นต้น ในฤดูหนาวจะมองเห็นดอกสีชมพูของดอกพญาเสือโคร่ง และในช่วงฤดูแล้งก็จะพบเห็นสีทองของดอกกลมแล้ง (ราชพฤกษ์) (รูปที่ 5.38)



รูปที่ 5.38 แสดงภูมิทัศน์บริเวณเชิงเขาในพื้นที่ชุมชน

เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่พื้นที่ราบระหว่างเชิงเขาริมแม่น้ำปาย ทำให้เมื่อมองออกไปโดยรอบพื้นที่ชุมชนจะถึงลักษณะภูมิทัศน์เชิงเขา ที่โอบล้อมโดยรอบพื้นที่ชุมชนเอาไว้ ซึ่งเป็นลักษณะที่สวยงามโดยรอบบริเวณพื้นที่ชุมชน ที่สีสนของพรรณไม้จะเปลี่ยนไปตามฤดูกาล เมื่อมองออกไปจะพบเห็นภูมิทัศน์ที่สวยงามโอบล้อมพื้นที่ชุมชนเอาไว้ (รูปที่ 5.39)



รูปที่ 5.39 แสดงภูมิทัศน์บริเวณเชิงเขาในพื้นที่ชุมชน

2) ภูมิทัศน์บริเวณริมสองฝั่งแม่น้ำ

จากการสำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านบริเวณพื้นที่ชุมชนด้วยกันถึง 2 สายได้แก่ แม่น้ำปายที่ไหลผ่านพื้นที่ชุมชนทางด้านทิศเหนืออ้อมมายังทิศตะวันตกของพื้นที่ชุมชน ซึ่งบรรยากาศของริมแม่น้ำทางด้านทิศตะวันออกจะเห็นเรือนไทยใหญ่ "เฮินไต" ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสลับกับต้นไม้ใหญ่และพืชผักสวนครัวที่ขึ้นเองตามธรรมชาติที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะเก็บไปรับประทานหลังจากที่เดินกลับจากไร่ นา ในตอนเย็น และในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์จะมีเด็กๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนลงเล่นน้ำปาย แม่น้ำปายจะเป็นแม่น้ำที่ไหลเชี่ยวไม่ลึก

มากนักและมีน้ำไหลตลอดทั้งปี บริเวณสองฝั่งริมตลิ่งแม่น้ำปายจะมองเห็นหินแม่น้ำที่มีสีสันแตกต่างกันออกไป (รูปที่ 5.40)



รูปที่ 5.40 แสดงภูมิทัศน์ริมสองฝั่งแม่น้ำปาย

นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ชุมชนยังมีสะพานไม้เล็กๆ ทอดข้ามระหว่างพื้นที่ชุมชนไปยังพื้นที่เกษตรกรรมของผู้คนในชุมชน ซึ่งบริเวณพื้นที่เกษตรของผู้คนในพื้นที่ชุมชนนี้เองเป็นยังมีแม่น้ำอีกหนึ่งสายที่ไหลผ่านบริเวณพื้นที่ของชุมชน คือ น้ำแม่สะงา เป็นแม่น้ำสายเล็กๆ ที่มีน้ำไหลเย็นตลอดทั้งปี บริเวณสองฝั่งน้ำแม่สะงานั้นจะปกคลุมไปด้วยพรรณไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ให้ร่มเงาและเป็นที่หลบแดดของผู้คนในการทำเกษตรกรรมด้วย (รูปที่ 5.41)



รูปที่ 5.41 แสดงสะพานข้ามแม่น้ำปายและภูมิทัศน์สองฝั่งน้ำแม่สะงา

3) ภูมิทัศน์บริเวณท้องทุ่งนา

จากการสำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า นอกเหนือจากลักษณะสถาปัตยกรรมขนาดเล็กหรือเตี้ยงาที่พบบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมของผู้คนในชุมชนแล้ว เมื่อมองจากพื้นที่ชุมชนออกไปทางด้านทิศตะวันตกถัดจากแม่น้ำปายจะพบท้องทุ่งขนาดใหญ่ทอดยาวไปจนจรดเชิงเขา ท้องทุ่งนานี้เองถือเป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงชีพของผู้คนในพื้นที่ชุมชนขนาดใหญ่ที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงช่วยกันรักษาเอาไว้

ซึ่งภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู่นั้น จะมีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี เมื่อมองออกไปทางด้านทิศตะวันตกของชุมชนจะพบสีเขียวข่มของต้นข้าว ถั่วเหลือง งา และกระเทียม และเมื่อใกล้ถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็เห็นสีทองอร่ามของต้นข้าว ถั่วเหลือง(ผล สุธาเวทย์, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552) และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเกษตรกรรมภายในพื้นที่ชุมชนด้วย (รูปที่ 5.42)



รูปที่ 5.42 ภูมิทัศน์ท้องทุ่งที่พบบริเวณพื้นที่ชุมชนและวิถีชีวิตของผู้คน

ประกอบอาหารและแบ่งปันเพื่อนบ้านบริเวณใกล้เคียง เช่น พริกเขียว “หมากบัก” บวบ “มะนอย” ถั่วพิกยาว “ไถ่ยาว” และในวันพระผู้คนในชุมชนก็นำกระทงบูชามาวางบริเวณพื้นที่นาของตน เพื่อให้แม่นางธรณีช่วยดูแลรักษาพืชผลทางการเกษตรให้มีความอุดมสมบูรณ์ (สามบุญคำ, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2552)



รูปที่ 5.43 แสดงเหมืองภายในพื้นที่ชุมชน

4) ภูมิทัศน์ริมสองฝั่งถนนภายในพื้นที่ชุมชน (หน้าบ้าน)

จากการสำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า นอกเหนือจากบ้านไทยใหญ่ที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนช่วยกันรักษาเอาไว้แล้ว ภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่ยังคงกันรั้วแบบธรรมชาติ โดยใช้ไม้ไผ่ขัดสานและ

ปลูกพืชผักสวนครัวพันตามแนวรั้ว เช่น ตำลึง “ผักเขียว” บวบ “มะนอย” พัก “หมากปึก” เพื่อนำไปประกอบอาหาร นอกจากนี้บริเวณริมร่องน้ำสาธารณะผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะนิยมปลูกดอกไม้มานานชนิดบริเวณข้างร่องน้ำ เช่น ดอกพุทธรักษา “หมอกเจ้ตาหว่า” บานชื่น “หมอกกันที” บานไม่รู้โรย “หมอกสำอางาน” เป็นต้น นอกจากนี้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะนิยมทำม้านั่งเอาไว้บริเวณหน้าบ้าน ถึงแม้ว่าจะมีผลกระทบจากการพัฒนาที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงร่องระบายน้ำสาธารณะภายในพื้นที่ชุมชนจากร่องระบายน้ำแบบร่องดินให้เป็นร่องระบายน้ำแบบซีเมนต์กับตะแกรงเหล็กบางส่วน แต่ผู้คนในชุมชนก็ยังปลูกดอกไม้ไว้บริเวณหน้าบ้านเหมือนดังเช่นอดีต ในตอนกลางวันจะพบเห็นการผลิตถั่วเน่าแผ่นแล้วนำมาตากไว้ตามริมถนนในชุมชน เพื่อเป็นที่พักผ่อนพบปะพูดคุยกันระหว่างเพื่อนบ้านภายในพื้นที่ชุมชนยามเย็น (รูปที่ 5.44)



รูปที่ 5.44 แสดงภูมิทัศน์ริมสองฝั่งถนนภายในพื้นที่ชุมชน

ในช่วงวันพระช่วงเช้าผู้คนจะวางกระทง “ก๊อกขอมต่อ” บริเวณริมสองฝั่งถนนและเวลากลางคืนผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะจุดเทียนและธูปบริเวณรั้วบ้านระหว่างก่อนออกพรรษาผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะจุดไม้เกี๊ยะ “ตำมแปก” ไว้บริเวณหน้าบ้านของตนให้สว่างไสวเป็นแนวยาวตามถนน เพื่อเป็นพุทธบูชา และยังมี การถวายชুমปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า “แข่งต่างสว่างปืดหรือจองพารา” เป็นปราสาทจำลองที่สร้างขึ้นมารับเสด็จพระพุทธเจ้าหลังจากกลับจากการโปรดมารดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ผู้คนในชุมชนจะจุดเทียน ธูป ถวายภัตตาหาร ขนม นม เนย ผลไม้ตามฤดูกาลเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน นับตั้งแต่ก่อนวันออกพรรษา เพื่อรับเสด็จพระพุทธเจ้า (ทองอ่อน ภักดีกำสาม, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2553) ชุมปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่พบในพื้นที่ชุมชนนั้นผู้คนจะนิยมตั้งปราสาทไว้บริเวณด้านหน้าของตัวบ้าน ด้านบนตัวบ้านบริเวณชั้น 2 ตรงชาน “จาน” ทำให้เมื่อมองออกไปตามสองฝั่งถนนภายในพื้นที่ชุมชนจะพบความสวยงามของชุมปราสาทตั้งอยู่ที่บ้าน ของผู้คนในทุกหลังคาเรือน (รูปที่ 5.45)



รูปที่ 5.45 แสดงภูมิทัศน์ท้องถนนในยามค่ำคืน

นอกจากนี้ จากการสำรวจภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจะพบว่า เรือนไทยใหญ่ภายในพื้นที่ชุมชนนั้นจะมีการเกาะกลุ่มกันประมาณ 3-5 หลัง (รูปที่ 5.46) โดยแต่ละกลุ่มบ้านจะมีรั้วแยกอาณาเขตออกจากกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องและลูกหลานเดียวกัน เมื่อแต่งงานออกไปผู้เป็นพ่อแม่ก็จะแบ่งที่ดินให้ ลูกหลานก็จะสร้างเรือนอยู่ใกล้ๆ กับเรือนของพ่อของแม่ (ตาม บุญคำ, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2552)



รูปที่ 5.46 แสดงลักษณะกลุ่มเรือนที่พบภายในพื้นที่ชุมชน

จากการศึกษาถึงภูมิทัศน์ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษารูปแบบและวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี ก่อให้เกิดสีสันภายในพื้นที่ชุมชนที่ต่างจางกันออกไปในแต่ละฤดูกาล การรักษาและสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิม ทำให้เมื่อเข้าไปในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูก็จะรับรู้ถึงความเป็นชุมชนไทยใหญ่ดั้งเดิมที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงสืบทอดและรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่เอาไว้เอาไว้

5.6 มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมที่คงอยู่ในพื้นที่ชุมชน

จากการศึกษาถึงพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน ตลอดจนศึกษาถึงลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กายภาพ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เพื่อทราบถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมที่มีคุณค่าและคงอยู่ในพื้นที่ชุมชน โดยแบ่งออกเป็น ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือองค์ความรู้ดั้งเดิม งานช่างฝีมือของผู้คนในชุมชน (UNESCO and ICCORM, 2003:8) ที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ดังนี้

5.6.1 คติความเชื่อที่มีอยู่ในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

จากการสำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมามีคติความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน จากจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง ดังนี้

1) **คติความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา** จากการศึกษาพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะนับถือและยึดมั่นในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จากความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าก่อให้เกิดคติความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ได้แก่ การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อในเรื่องของบาปบุญคุณโทษ ถ้าทำบุญดีเมื่อตายไปแล้วจะเสวยสุขในโลกลสวรรค์และเข้าถึงพระนิพพาน โดยจะเห็นได้จากกรณียะที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้ขอพรให้ลูกหลานว่า “ขอได้กินได้หลู ให้ได้ตานนะ สีละภาวนา จ้าตสูตจ้าตเส่งให้ได้ถึงอมตะนิพพาน นะตีเตง เวงแสง เวงคำ ปูนตีะ ลูกหลานเอ้ย” (ขอให้ญาติกินดี ได้ทำบุญ ได้บำเพ็ญทาน ศีล ภาวนา ชาติสุดท้ายให้ถึงนิพพานซึ่งเป็นอมตะเมืองแก้ว เมืองทองเกิดลูกหลานเอ้ย) จากคติความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนานนั้น ก่อให้เกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิมขึ้นในพื้นที่ชุมชนได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา (โพธา มีศรี, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552)

2) **ความเชื่อเรื่องผีเจ้าเมือง** จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนเชื่อว่าผีเจ้าเมืองเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษหรือผู้ปกครองบ้านเมืองในอดีตที่กลายเป็นระดับภูมิเทวดา ที่ทำหน้าที่คอยสอดส่องดูแลไม่ให้เกิดภัยอันตรายจากสิ่งเหนือธรรมชาติมาทำร้ายคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นเรื่องทางโลก ชาวไทยใหญ่จะแสดงความเคารพเจ้าเมืองด้วยการนำกระทงไปวางบริเวณหอเจ้าเมืองในทุกวันพระ โดยเฉพาะวันพระในช่วงเวลาเช้าพรรษาจนถึงออกพรรษาจะมากเป็นพิเศษ ในรอบหนึ่งปีก็จะมีประเพณีทำบุญหมู่บ้าน “วานปะลึก” เป็นประจำทุกปี ซึ่งการจัดงานทำบุญหมู่บ้านนั้นจะจัดขึ้นในเดือนพฤษภาคม การเลือกวันจะเลือกให้ตรงกับวันพฤหัสบดี ตรงขึ้น 7 ค่ำและขึ้น 13 ค่ำ (ศรีพรรณ เกตุรา, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2552) นอกจากนี้ยังมีการขอขมาเจ้าเมืองปีละ 2 ครั้ง ในช่วงเทศกาลสงกรานต์และออกพรรษา เพื่อให้ชาวบ้านขอขมาเจ้าเมืองหากได้ทำอะไรไม่ดีไป

3) **ความเชื่อเกี่ยวกับท้าวทั้ง 4** จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า เป็นความเชื่อที่ได้อิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง ซึ่งคนไทยใหญ่เชื่อว่าท้าวทั้ง 4 คือ อากาศเทวดา ที่คอยดูแลโลกและคอยสำรวจดูผู้ประกอบกุศลกรรมต่างๆ ทั้งยังคอยป้องกันภัยและอำนวยความสะดวกแก่โลกมนุษย์ ศาลจตุโลกบาลถือเป็นสถานที่สิงสถิตของท้าวทั้ง 4 และต้องตั้งอยู่ในวัด ทั้งนี้เนื่องจากที่ไม่ฉันทน์เนื้อสัตว์หรือเหล้า เป็นผู้อยู่ในศีลธรรมอันบริสุทธิ์ ศาลจึงต้องอยู่ในวัดที่เป็นสถานที่บริสุทธิ์เช่นกัน ชาวไทยใหญ่บ้านปางหมูจะ

แสดงความเคารพท้าวทั้ง 4 ด้วยการวางกระทงบูชา “ก๊อกชอมต๋อ” ถวายในวันพระและวันสำคัญทางศาสนาในบริเวณที่เรียกว่า ศาลจตุโลกบาล(อนุเทพ จินา, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2552) นอกจากนี้ ผู้คนในชุมชนยังวางกระทงถวายแม่พระธรณีที่ถือว่าเป็นผู้ที่มีพระคุณให้ที่อยู่ที่ยืน ทำให้บางครั้งผู้คนในชุมชนก็จะเรียกว่า ท้าวทั้ง 5

ตารางที่ 5.8 แสดงชื่อ หน้าที่ และบริวารของท้าวทั้ง 4

ชื่อ	หน้าที่	บริวาร
1. ท้าวเวสสุวรรณ	รักษาโลกทางทิศเหนือของเขาพระสุเมรุ	ยักษ์
2. ท้าวระตะรุฎฐะ	รักษาโลกทางทิศตะวันออกของเขาพระสุเมรุ	คนธรรพ์
3. ท้าววิรุฬหก	รักษาโลกทางทิศใต้ของเขาพระสุเมรุ	กุมภภัณฑ์
4. ท้าววิรูปักษ์	รักษาโลกทางทิศตะวันตกของพระสุเมรุ	นาค

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ ต่างละ สุรินทร์, 16 ธันวาคม 2552

4) **ความเชื่อเรื่องผีเจ้าฝาย** จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูปพบว่า เมื่อใกล้ถึงฤดูทำนา เจ้าของนาที่ใช้น้ำจากเหมืองฝายก็จะรวมตัวกันเลี้ยงผีเจ้าฝาย โดยเตรียมเครื่องเซ่น ประกอบด้วยเหล้า 1 ไห ไก่ 1 คู่ ข้าว ขนมัดม นำไปวางไว้บริเวณหอเจ้าฝาย หัวหน้าเหมืองฝาย “แก้มือ” ทำพิธีจุดธูป เทียน เชิญเจ้าฝายมารับการเซ่นไหว้ เพื่อขอให้เจ้าฝาย ฝืน้ำ ฝืน้ำช่วย ช่วยให้มีน้ำใช้ในตลอดฤดูกาลทำนา ในรอบหนึ่งปีจะมีการประกอบพิธีกรรมสำหรับเลี้ยงเจ้าฝายทั้งหมด 4 ครั้ง คือ ก่อนและหลังการทำนากับก่อนและหลังการทำสวนทำไร่ นอกจากนี้ในทุกวันพระผู้คนที่มาอาชีพเกษตรกรรมนอกเหนือจากการบูชาด้วยกระทงบูชาบริเวณพื้นที่นาของตนเสร็จแล้ว ก็จะนำไปต่างบริเวณหอเจ้าฝาย เพื่อให้เจ้าฝายปกป้องคุ้มครองฝืน้ำนาของตนและช่วยให้น้ำทำมีความอุดมสมบูรณ์ให้ผลผลิตทางเกษตรตามที่ต้องการ(มงคล ชูวงศ์, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2552)

5.6.2 ชนบธรรมนิยมประเพณี

จากการสำรวจ สัมภาษณ์ สังเกตการณ์และสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูปพบว่า จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูปพบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูปมีคติความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น ได้ก่อให้เกิดเป็นชนบธรรมนิยมประเพณีและความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ก่อให้เกิดเป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างความศรัทธาท่าง

พระพุทธศาสนากับสังคมวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชน เนื่องจากสังคมวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ บ้านปางหมูเป็นสังคมเกษตรกรรม ผลผลิตทางด้านเกษตรกรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ในประจำวันและอนาคต งานประเพณีที่เกิดในรอบปีจึงมีความสัมพันธ์กับวงจรการทำเกษตรกรรม ในรอบปีเช่นเดียวกัน พิธีกรรมที่เกิดขึ้นมานั้นมักเกิดขึ้นก่อนลงไร่นาและช่วงเวลาหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อวิงวอนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พิษผลทางการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์เก็บเกี่ยวได้ผลผลิตที่ดี และเป็นโอกาสสำคัญที่ผู้คนในชุมชนได้พักผ่อนก่อนที่จะถึงเวลาเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวพิษผลทางการเกษตรต่อไป(พระครูอนุตตสังฆกิจ, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2552) ซึ่งประเพณีหยาสี่สิบสองที่ผู้คนไทยใหญ่ในชุมชนบ้านปางหมูยังคง ถ้ายทอดและสืบต่อกันเอาไว้มีดังนี้

ตารางที่ 5.9 แสดงการทำกิจกรรมด้านเกษตรกรรมที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมด้านวัฒนธรรม

เดือน	กิจกรรมด้านเกษตรกรรม	กิจกรรมด้านวัฒนธรรม
1. เดือนแก้ง (ธันวาคม)	เกี่ยวข้าว เตรียมพื้นที่ปลูกพืชไร่	กาบขอมอู (दानข้าวใหม่) หล่อข้าวปุก
2. เดือนก่ำ (มกราคม)	ปลูกถั่ว กระเทียม งา	กาบขอมบุญเจ้าบุญเข้ากรรม
3. เดือนสาม (กุมภาพันธ์)	ดูแลไร่ถั่วเหลือง กระเทียม	หล่อข้าวหย่ากู่ ตำนก้องไหลพารา
4. เดือนสี่ (มีนาคม)	ถางหญ้าไร่ถั่วเหลือง เก็บเกี่ยวกระเทียม	ปอยส่งลาง ต่างขอมต่อไหลง กันต่อ
5. เดือนห้า (เมษายน)	เก็บเกี่ยวถั่วเหลือง	ขึ้นจอบปีใหม่ กันต่อพระสงฆ์ เจ้าเมืองและผู้เฒ่าผู้แก่
6. เดือนหก (พฤษภาคม)	ขุดรอกเหมืองฝาย	ปอยจำดี ปอยบอกไฟ วานปะลิก
7. เดือนเจ็ด (มิถุนายน)	เตรียมพื้นที่ เครื่องมือทำนา หว่านต้นกล้า	เลี้ยงผีเจ้าฝาย
8. เดือนแปด (กรกฎาคม)	ถกกล้า ปักกล้าดำนา	ปอยจำก๊ะ หล่อปอยจำก๊ะ
9. เดือนเก้า (สิงหาคม)	ดูแลต้นข้าวในนา ปลูกพืชสวน	ปอยจำก้อก
10. เดือนสิบ (กันยายน)	ข้าวยืนต้น ดูแลนาและสวน	ปอยสลาภกัตร ต่างขอมต่อไหลง
11. เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม)	ข้าวตั้งท้อง ดูแลนาและสวน	แสนขอมโก่จา แห่งงพารา หล่อเตนheng ปอยอ่องจือด กันต่อพระสงฆ์ และผู้เฒ่าผู้แก่
12. เดือนสิบสอง(พฤศจิกายน)	ข้าวออกรวง เก็บเกี่ยวข้าว	ปอยหลูส่งกาน งานดับไฟเตน กระทงส่งผ่องได

ที่มา : ท่านพระครูอนุตตสังฆกิจ, เจ้าอาวาสวัดปางหมู, 6 ธันวาคม 2552

หมายเหตุ รายละเอียดของงานประเพณีและปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ข)

จากการศึกษาถึงชนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ที่คงอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น พบว่า ชนบธรรมเนียมประเพณีที่ยาสืบสองยังคงมีการสืบทอดและรักษาเอาไว้จากผู้คนในพื้นที่ชุมชน ดังจะเห็นได้จากภายในพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมเหล่านี้ต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ที่เปลี่ยนแปลงไปก็จะมีเข้าปรีวาสงคราม “ประเพณีลองกำเจ้าบุญ” จะจัดกิจกรรมต่อเนื่องกัน 3 ปีและจะหยุดการจัดกิจกรรมออกไปอีก 3 ปี (สาม บุญคำ, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2552)

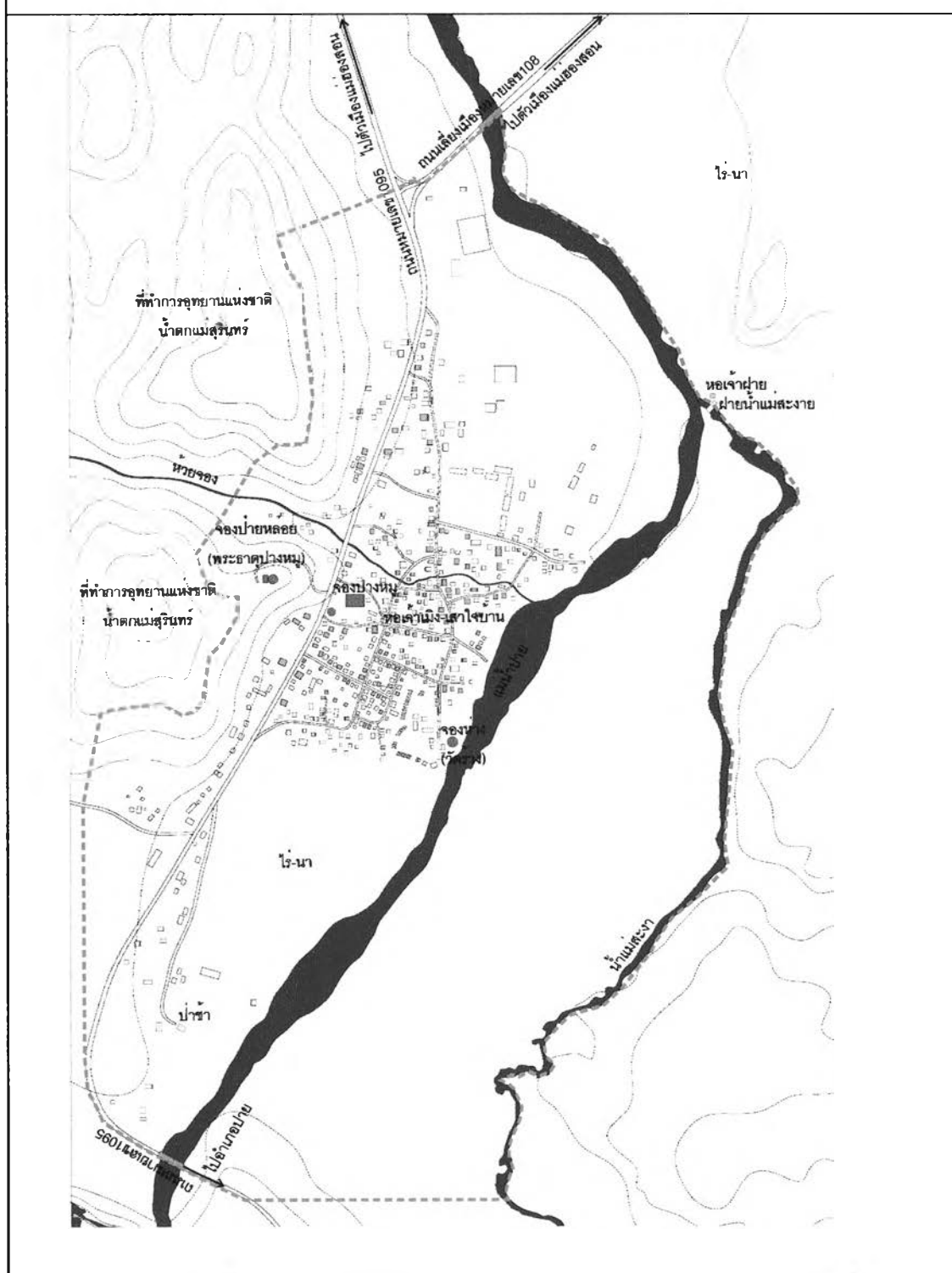
มรดกทางวัฒนธรรมที่คงอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม มีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชุมชนไทยใหญ่อดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ดังนั้นผู้คนในพื้นที่ชุมชนจึงเห็นคุณค่า รักษา และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เอาไว้ โดยใช้กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่ชุมชนในการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้ให้คงอยู่คู่กับพื้นที่ชุมชนต่อไป

5.6.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสำรวจ สัมภาษณ์ สังเกตการณ์และสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น ได้มีการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยมีการสืบทอดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือน ที่เหลือจากการบริโภคก็จะนำออกไปจำหน่าย เพื่อเป็นรายได้เสริมแก่ครัวเรือน ซึ่งในการทำอุตสาหกรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ยังคงรักษารูปแบบและวิธีการในการผลิตแบบดั้งเดิมที่ยังคงใช้พลังงานจากธรรมชาติในการแปรรูป ซึ่งการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานที่พบภายในพื้นที่ชุมชน มีดังนี้

1) การแปรรูปถั่วเหลือง หรือ “การทำถั่วเน่าแค้น” (แผนที่ 5.18) ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูถือเป็นแหล่งผลิตอาหารโปรตีนที่สำคัญที่สุดในวัฒนธรรมไทยใหญ่ ถั่วเน่าเป็นเครื่องปรุงอยู่ในอาหารของชาวไทยใหญ่เกือบทุกชนิด โดยเฉพาะถั่วเน่าแผ่น เป็นองค์ความรู้ในการแปรรูปถั่วเหลืองของผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน โดยการแปรรูปถั่วเหลืองของผู้คนในชุมชนยังคงเป็นการแปรรูปแบบดั้งเดิม ซึ่งจะนำถั่วเหลืองที่เก็บเกี่ยวมาต้มกับน้ำประมาณ 1 วันจนเปื่อยได้ที่ เอาถั่วเน่ามาใส่เครื่องบดพริก บดให้ละเอียด

แผนที่ 5.18 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของเรือนที่ทำถั่วเน่าแผ่น



	สัญลักษณ์ :	 เขตพื้นที่ศึกษา ——— แม่น้ำฝ้ายและน้ำแม่สะงาย - - - - - ห้วยจອງ ■■■■■ สหพันธ์ชนแม่ฟ้าหลวง ■■■■■ ฝ้ายน้ำแม่สะงาย	●●●●● หอเจ้าฝ้าย (พระธาตุปางหมู) ●●●●● หอเจ้านั่ง (วัดปางหมู) ●●●●● หอเจ้านั่ง (วัดรางทรายชุมชน) ■■■■■ หอเจ้านั่ง เสาเจบาน ■■■■■ หอเจ้าฝ้าย	■■■■■ เสาที่ทำถั่วเน่าแผ่น
	ทิศ :	มาตราส่วน :	ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน		

ระหว่างบดใส่น้ำที่ละน้อย ให้อ้วนเหนียว จะได้ก้อนเป็นปึกๆ มีสีเหลืองผสมสีไข่ไก่ หยิบก้อนนำมาใส่ไม้หนีบมีพลาสติกกรองประกบ กดไม้หนีบก้อนให้แบนเรียบ จะได้ก้อนแผ่นกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 นิ้ว เรียก ก้อนแค้นเคียบ เอาวางลงบนตะแกรงไม้ ตากแดดให้แห้ง (รูปที่ 5.47) เมื่อแห้งจะมีลักษณะหย่นตัวนิดๆ สีเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม เอาขายได้เลยหรือเก็บใส่บิ๊บไว้กินได้เป็นเดือน (เมื่อยะ ผดุงกิจ, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2552)

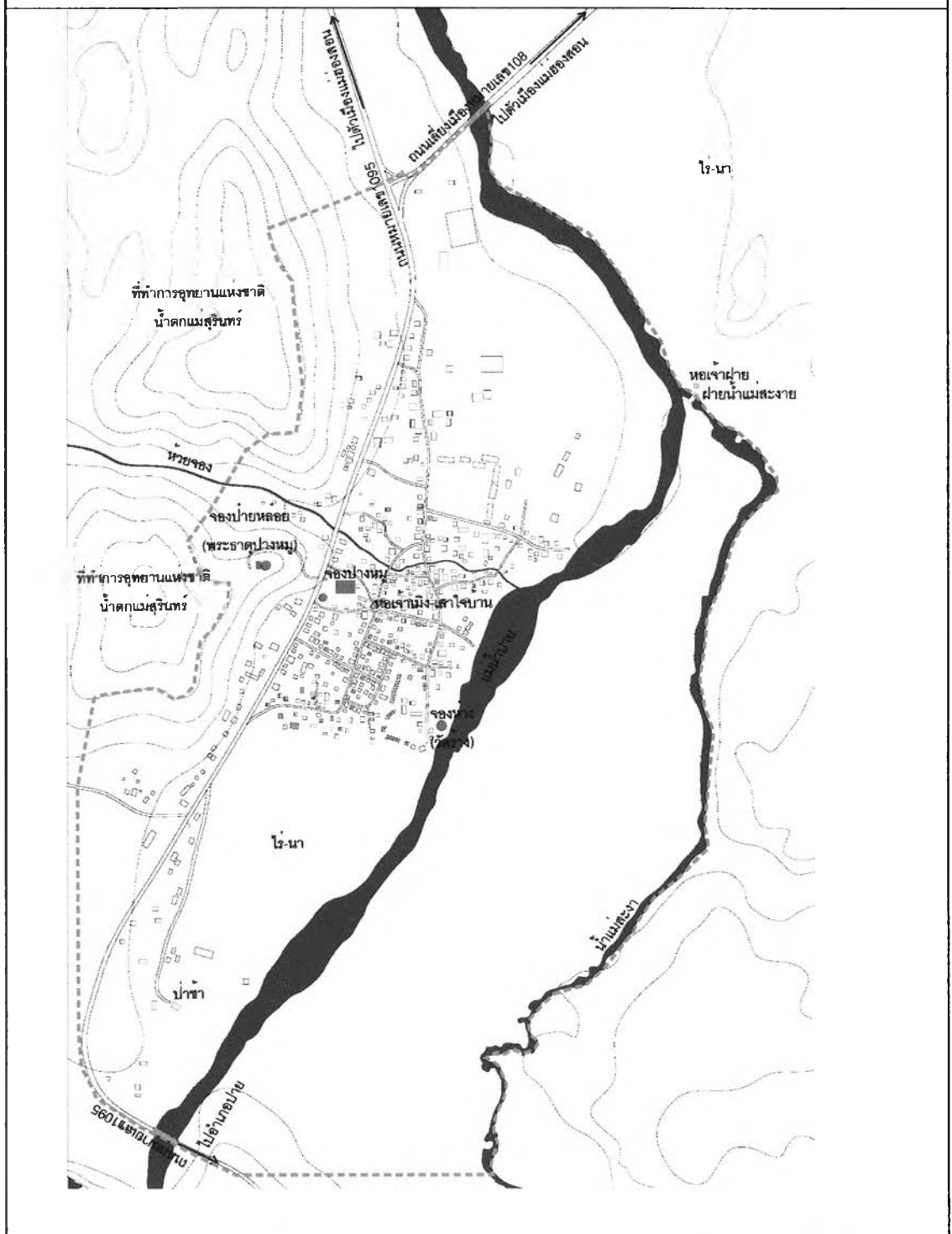


รูปที่ 5.47 แสดงการทำก้อนแค้น

2) การคิตน้ำมันงา (แผนที่ 5.19) เนื่องจากงาผูกพันในระดับวิถีชีวิตชุมชนของชาวไทยใหญ่ ทั้งในแง่วัฒนธรรมการกินและการรักษาโรค งาเป็นส่วนประกอบของอาหารพื้นเมืองของชาวไทยใหญ่ ซึ่งเป็นอาหารที่ค่อนข้างมันและให้พลังงานสูง แต่ชาวไทยใหญ่ในอดีตไม่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ เพราะใช้น้ำมันงาในการปรุง ทั้งนี้เกิดจากคุณค่าของงาที่ช่วยเสริมสุขภาพ การผลิตน้ำมันงา เน้นความเป็นธรรมชาติจริง ๆ ตั้งแต่การปลูกงาโดยวิธีธรรมชาติ ปลอดภัยไร้สารต่าง ๆ ตลอดไปถึงกรรมวิธีการผลิต หากเป็นน้ำมันงาตามโรงงาน บางแห่งก็ใช้ต่าง ใช้สารกันเหี่ยว หรือใส่สารฟอกสี แต่ในพื้นที่ชุมชนไม่ใช้สารปรุงแต่ง เพื่อให้เมล็ดงายังนี้คงคุณค่าประโยชน์ที่มีอยู่มากมายไว้(สุดาณี คำดี, สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2552)

แม้แต่เรื่องของการเลือกงา ชาวไทยใหญ่ได้รับความนิยมนำมาผลิตเป็นน้ำมัน เพราะมีกลิ่นหอมรสชาติดี เหมาะกับการปรุงอาหาร ส่วนงาดำนั้นใช้ทำยา มีรสออกขมชนิดๆ แต่พบว่างาดำมีคุณค่าทางอาหารสูงกว่า จึงใช้งาดำเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตกรรมวิธีในการทำน้ำมันงาเป็นแบบพื้นบ้านทั้งหมด โดยนำเมล็ดงามาผึ่งแดดให้แห้งมากที่สุด คัดเมล็ด ทำความสะอาดก่อนจะนำมาแปรรูป โดยใช้ครกไม้ที่ประดิษฐ์ขึ้นเอง มีหลุมครกไม้ฝังลงในดินให้มีความหนาแน่นมั่นคง มีไม้สากอยู่ในครกและเชื่อมต่อกันยาวไว้สำหรับตีขมั่ว เพื่อให้ดินหมุนลากและบดน้ำมันงา (รูปที่ 5.48)

แผนที่ 5.19 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของเรือนทอต้นามันงา



	สัญลักษณ์ : <ul style="list-style-type: none"> ขอบเขตพื้นที่ศึกษา แม่น้ำสายและน้ำแม่สะงาย หนองจาง สะพานข้ามแม่น้ำป่าสัก ฝายน้ำแม่สะงาย จองป่ายหลอย (พระธาตุปางหมู) จองปางหมู (วัดปางหมู) จองคอก (วัดรางทวยชุมชน) หอเจ้าฝ้าย-เสาช้างบ้าน หอเจ้าฝ้าย เป็นที่ตั้งต้นามันงา
	ทิศ : มาตราส่วน : ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน



รูปที่ 5.48 แสดงการสีดงาในพื้นที่ชุมชน

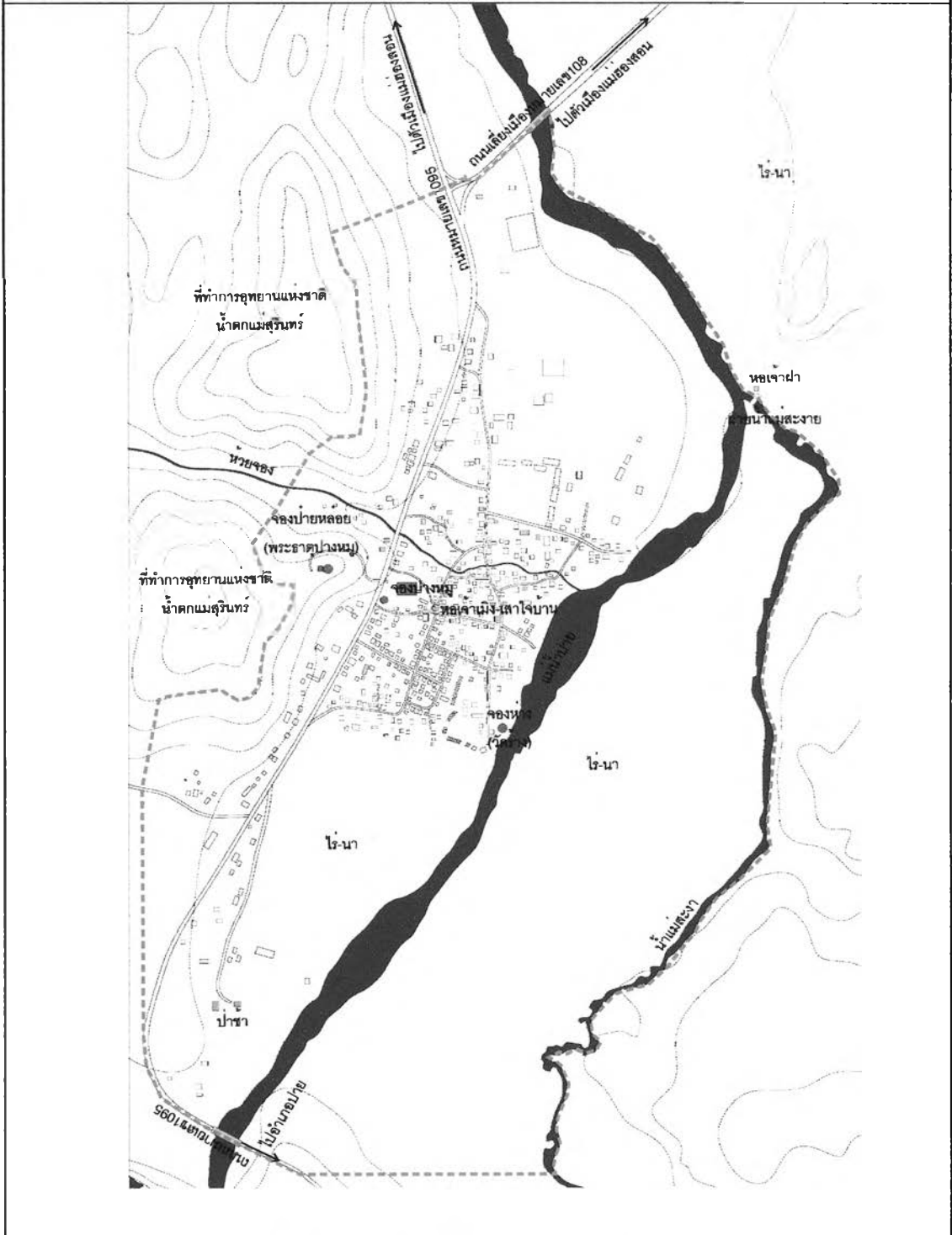
3) การแปรรูปข้าวเปลือกแปรรูป (แผนที่ 5.20) เป็นการรวมตัวกันของผู้คนในชุมชนในแปรรูปข้าวเปลือก อีกชนิดหนึ่ง เรียกว่าข้าวโหลง เป็นผลผลิตทางการเกษตรของผู้คนในชุมชนอีกชนิดหนึ่ง การทำข้าวแปรรูปในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น ยังคงรักษารูปแบบและกรรมวิธีในการผลิตแบบดั้งเดิมของผู้คนในพื้นที่ชุมชนเอาไว้ โดยเมื่อนำข้าวโหลงที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาแล้ว ส่วนหนึ่งก็จะนำไปใส่ข้าว อีกส่วนหนึ่งก็จะนำมาแปรรูปด้วยการคั่วบนเตาดินเหนียวที่สร้างขึ้นเอง โดยคั่วกับเกลือและทราย ซึ่งจะแตกต่างจากการทอด(รูปที่ 5.49) เพราะจะได้รสชาติที่หอมกว่าและสามารถเก็บรักษาเอาไว้ได้นานกว่า (เสงี่ยม แข็งแรงดี, สัมภาษณ์ 7 ธันวาคม 2552)






รูปที่ 5.49 แสดงการทำข้าวแปรรูป

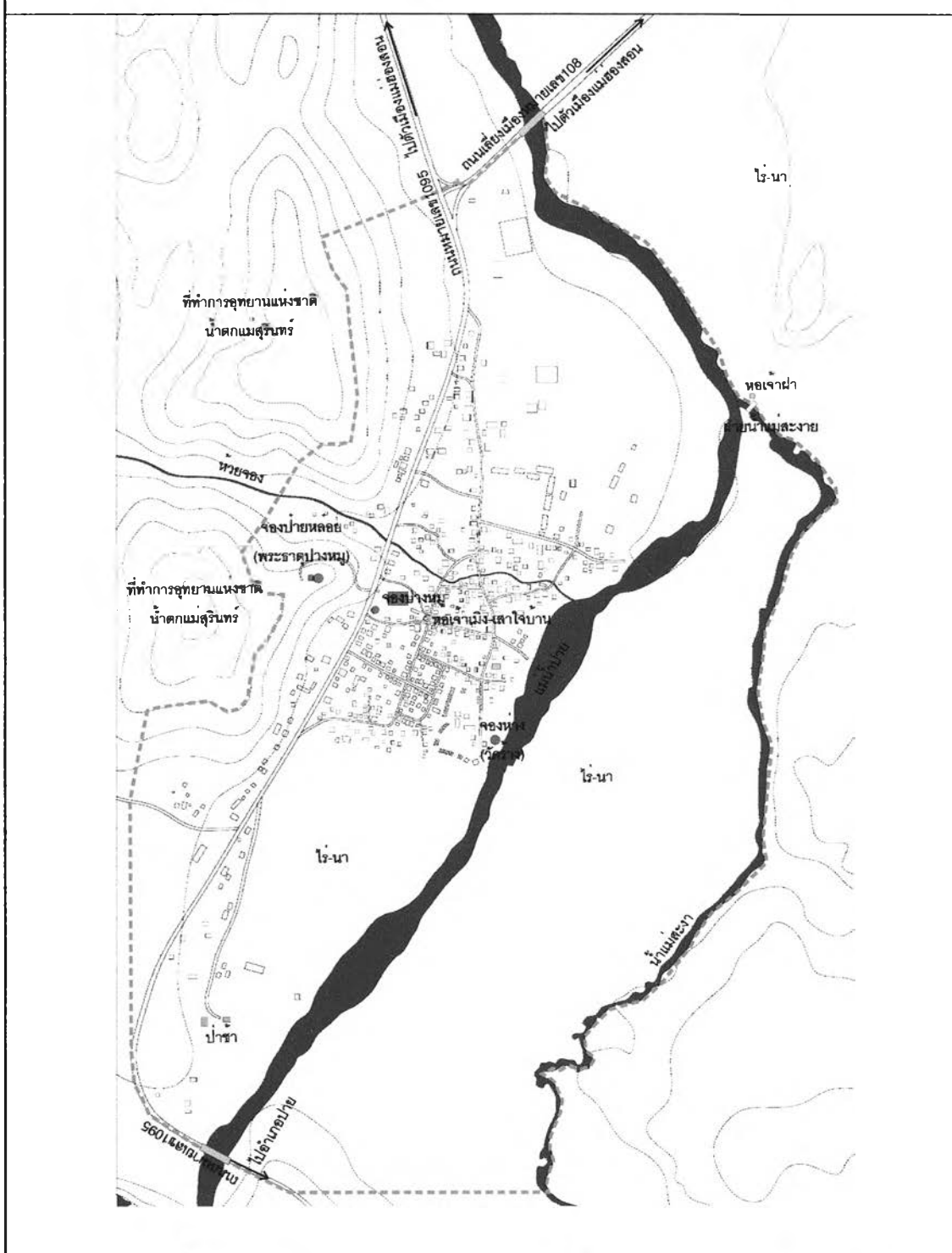
4) การตัดเย็บเสื้อผ้า (แผนที่ 5.21) เสื้อผ้าจะมีลักษณะและรูปทรงแตกต่างจากเสื้อทั่วไป คือ เสื้อผ้าของสุภาพสตรีต้องมีความยาวระดับเอว เป็นเสื้อป้ายด้านหน้า มีทั้งแบบแขนต่อไหล่และแขนไม่ต่อไหล่ อาจมีการปักทึบหรือปักจลบริเวณ รอบผ้า เช่น รอบคอ ปลายแขน ชายเสื้อ และอาจตกแต่งด้วยวัสดุอื่นๆ เช่น ลูกบิด มุก เลื่อม ส่วนเสื้อผ้าสุภาพบุรุษจะต้องมีการ

แผนที่ 5.20 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของเรือนควักัวแปหล่อแปจ้อ



	สัญลักษณ์ :		<ul style="list-style-type: none"> ----- รอบเขตพื้นที่ศึกษา — แม่น้ำป่าสักและน้ำแม่ประแสร์ — ห้วยจອງ ▬ สะพานข้ามแม่น้ำป่าสัก ▬ ฝ่ายน้ำแม่ประแสร์ 	<ul style="list-style-type: none"> ● จอ่งป่าย่นล้อย (พระธาตุปางหมู) ● จอ่งปางหมู (วัดปางหมู) ● จอ่งตัก (วัดรางทวยชุมชน) □ หอเจ้าเมือง-เสาชำไบบ้าน □ หอเจ้าฝ่าย 	<ul style="list-style-type: none"> ■ เส้นที่ตัดน้ำมันงา
	ทิศ : 	มาตราส่วน : 	ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน		

แผนที่ 5.21 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของเรือนตัดเย็บเสื้อโต



	สัญลักษณ์ :		●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●●	●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●●	■
	- -	- -	●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●●	●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●●	■
ทิศ :		มาตราส่วน :	ผู้ศึกษา : นางสาวจิรพันธ์ ทองเจริญ		
			ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน		

เย็บตะเข็บด้านในของตัวเสื้อที่เรียกว่า “เข้าถ้ำ” ไม่ต่อไหล่ อาจเย็บแยกชายเสื้อทั้งสองด้าน กรณีเสื้อแขนยาวอาจเย็บตะเข็บเป็นรอยต่อบริเวณข้อศอกหรือปลายแขนจะเย็บตะเข็บคู่หรือตะเข็บเดี่ยว ตั้งแต่รอบคอเสื้อลงมาเป็นเส้นตรงขนานกับสาบเสื้อจนถึงชายเสื้อ ตรงกลางด้านหลังเย็บตะเข็บเป็น เส้นตรงตั้งแต่คอจนถึงชายเสื้อ กระดุมทำด้วยผ้าชนิดเดียวกับตัวเสื้อมีกระเป๋าะแปะที่ชายเสื้อด้านซ้าย ด้านขวา และที่หน้าอกด้านซ้าย ซึ่งจะเจาะเป็นช่องเล็กๆ ตามแนวยาวด้านข้าง ขวามือของกระเป๋าะ การปักลวดลายที่ปักต้องเด่นชัด ประณีต สวยงาม ความตึงหย่อนจากเส้นด้ายที่ใช้ปักต้องสม่ำเสมอ และถูกต้อง ตามลักษณะลายพื้นฐาน(รูปที่ 5.50) เช่น ปักไขว้ ปักทึบ ปักฉลุ ปักลูกโซ่ เป็นต้น การเย็บ ผีจักรหรือผีเข็มไม่ห่างหรือถี่เกินไปหรือข้ามกระโดด ตะเข็บเสื้อด้านในต้องไม่หลุดลุ่ย มีรอยแยกหรือขาด การสอยต้องประณีตไม่ปรากฏเส้นด้ายบนผ้าด้านถูกอย่างชัดเจน และการเย็บซั้บในสีของผ้าซั้บในต้องสีเดียวกันหรือกลมกลืนกับผ้าตัวนอก และไม่ตึงรั้งจนทำให้เสื้อเสียรูปทรง(ทองอ่อน ภัคดีกำสาม, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2553)



รูปที่ 5.50 แสดงการตัดเย็บเสื้อโต

5.7 สรุปมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

จากการศึกษาวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่ไทยใหญ่บ้านปางหมูตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พบว่า แต่เดิมนั้นการตั้งถิ่นฐานแรกเริ่มบริเวณริมแม่น้ำปาย เนื่องจากในอดีตการคมนาคมเข้าสู่พื้นที่ชุมชนจะเป็นการเดินทางทางแพะและเดินทางเท้าเท่านั้น แต่ภายหลังจากมีการตัดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ทำให้แพข้ามฝากถูกยกเลิกไป เนื่องจากมีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปาย แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้คนในพื้นที่ชุมชนก็ยังคงรักษารูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี ควบคู่กับการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนคือการทำถั่วเน่าแผ่น การชิตน้ำมันงา คั่วถั่วแปบหล่อแปจ้อ โดยอาศัยความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงชิตน้ำมันงาโดยใช้พลังงานคน

โคและกระบือ การทำถั่วเน่าผ่านด้วยพลังงานแสงอาทิตย์มาเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวควบคู่กับการทำเกษตรกรรมภายในพื้นที่ชุมชน

นอกจากนี้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนของตนเองเอาไว้ ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมประเภทบ้านไทยใหญ่ วัดปางหมู เจดีย์ พระธาตุปางหมู วัดร้างท้าย พื้นที่ชุมชนเอาไว้ หอเจ้าเมือง หอเจ้าฟาย เสาโงบ้าน หอทำบุญหมู่บ้าน รวมไปถึงลักษณะภูมิทัศน์ภายในพื้นที่ชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่ยังคงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่ชุมชน ทั้งลักษณะภูมิทัศน์บริเวณพื้นที่เชิงเขา และภูมิทัศน์ริมสองฝั่งถนน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ชนบทธรรมนิยม ประเพณี และวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมา ซึ่งผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ โดยที่ชนบทธรรมนิยมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่เป็นตัวประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูด้วยตนเอง และผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับชุมชนไทยใหญ่ข้างเคียง

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูยังคงสืบทอดและรักษาชนบทธรรมนิยมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่เอาไว้อย่างยาวนาน และได้ถ่ายทอดออกมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (Tangible Cultural Heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Heritage) การที่มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ยังคงอยู่ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันนั้น และในการที่จะรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่คู่กับพื้นที่ชุมชนต่อไปนั้น ต้องใช้คงความรู้ดั้งเดิม และมีการประสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมคงอยู่คู่กับพื้นที่ชุมชนอย่างยั่งยืน ดังจะกล่าวในบทต่อไป



รูปที่ 5.51 แสดงมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตผู้คนในชุมชน